TEGN

nr.44

Kr.55,-

Århundrets bedste serier!

44
9 770801 687410

Norge - et tegneserieland?

Lenge har det vært to rådende "sannheter" omkring tegneseriene i Norge:
– Vi er et av de landene i verden som leser flest serier pr innbygger.
– Vi er et av de landene i verden som lager færrest serier pr innbygger.
Mot inngangen av et nytt årtusen opplever vi at den siste av disse to sannhetene er i ferd med å knuses. Norge har for tiden et av de mest vitale og nyskapende seriemiljøene i verden. Mye av grunnen til dette ligger i den store serieinteressen vi har hatt. Viktig er også forlagenes satsing på en "ny type" serier på midten av 80-tallet. De nye seriene var mer pretensiøse, hadde en mer voksen målgruppe og lot mange serieinteresserte forstå noen av mulighetene som lå i mediet. Dessverre døde bølgen raskt ut, men satte varige spor hos mange kommende serieskapere. Den siste, men kanskje også viktigste årsaken til oppblomstringen i det norske seriemiljøet, er innføringen av statlig støtteordning for tegneserier.

Men samtidig med at de norske seriene jubler, sukker forlagene over stadig synkende salgstall. Mens man strides om hvor vidt verden går under i forbindelse med årtusenskiftet, synes det som full enighet om at tegneseriene gjør det. Og det er kanskje ikke så rart. Vi har redusert antallet store tegneserieforlag her i landet til to. Markedsledende Egmont synes uten både vilje og evne til å bringe tegneseriene fremover. Norske serier finnes knapt nok i bladene deres, og for en stor del inneholder heftene seife Disneyserier tegnet på lisens for å ligne mest mulig på noe som ble gjort for 40-50 år siden. Strengt tatt ingen strategi som bærer preg av nytenkning.

Det er kanskje urettferdig å bare kritisere Egmont. Tross alt er de et kommersielt masseforlag. Mesteparten av bøkene og ukebladene deres er også ren underholdning uten noen som helst kunstneriske ambisjoner. Seriøse serier burde kanskje heller være de seriøse forlagenes oppgave, slik som Cappelen gav ut mange av de franske albumseriene på 80-tallet. Dessverre finnes ingen kultur for slikt i Norge. Ingen forlag tar ansvaret for å gi ut serier for et mer modent publikum. Resultatet er at alle over 15 år tror at tegneserier kun er noe for barn. Barna derimot synes (og ofte med god grunn) at tegneseriene er gammelmodige og traurige, og velger heller dataspill og video.

Tegneserieforlagene har i liten grad maktet å følge med tiden når det gjelder underholdning for barn. Ei heller har de klart å utvikle seg videre fra den sterke posisjonen de har hatt her i landet. Vi har en tradisjon basert på humor- og familieserier. Denne burde utvikles eller følges opp med egenproduksjon. I alle bransjer er det vanlig med produktutvikling, men dette er det tydelig ikke mange i tegneserieforlagene i Norge som har forstått. Man kan lure på om de i det hele tatt liker tegneserier, eller om de prøver på en systematisk utrydning av tegneserien som uttrykksform. Også hos Bladkompaniet er det langt mellom dristige og spenstige prosjekter, og juleheftehelter som Stomperud og Smørbukk nekter å innse at tegneseriene har utviklet seg etter 1930.

Det er nærliggende å trekke paralleller til norsk film hvor det er helt kulturelt akseptert å tape noen titalls millioner på en enkelt film. Gjennomgangstonen er at man gjerne må produsere 20 middelmådige filmer for å lage en med suksess. Nytenkning forlanges av både publikum, media og bransjen.

I Norge skapes tegneseriene primært utenfor de store forlagene. Som nevnt har oppsvingen vært enorm de siste årene. Dessverre sliter ofte de gode seriene med å komme seg fram til lesere. Med større ressurser bak seg vil de norske seriene kunne leve og blomstre også framover. Egmont og Bladkompaniets nyttårsforsett ved inngangen til et nytt årtusen burde være helt opplagt: å bli seg sitt kulturelle ansvar bevisst og styrke Norges posisjon som et tegneserieland; også når det gjelder egenproduksjonen.

Erik Falk

TEGN

TEGN *utgis to ganger årlig av* **TEGN A/L.**

Redaksjonen: *Erik Falk (ansvarlig redaktør), Amund Hesbøl (bladsalat), Per J Olsen (økonomi), Stian Andreassen (webansvarlig).*
Medarbeidere i dette nummer: *Morten Harper, Øyvind Holen, Arild Tørum, Karl Bjølseth, Tor Arne Hegna, Matti Riesto, AskEirik Storsve og Alexandra Beverfjord.*
Forside: *Jason*
Trykk-ferdiggjøring: *Lobo Grafisk AS*
Post til TEGN: *TEGN A/L, Nico Hambros vei 4, 0969 OSLO*
web: *http://come.to/tegn*
mail: *erik.falk@klp.no*
Postgiro: 0814 43 72108
Telefon: *22 02 05 19*
TEGN leser alle brevene de får, så send gjerne inn brev om ting og tang. Det er faktisk mulig å bli TEGN-skribent, så ta kontakt for ditt bidrag.
Annonsering: *Ring eller skriv til TEGN sin kontoradresse (se over).*
TEGN er behjelpelig med utforming av annonse om ønskelig.
Abonnement: *Kr 100,- for 2 nr, og kr 200 for 4 nr.*

De fleste gamle utgivelsene er fremdeles tilgjengelig på lager (og følgelig mulig å bestille).

Utgitt med støtte fra Norsk kulturråd.
ISSN 0801-6879

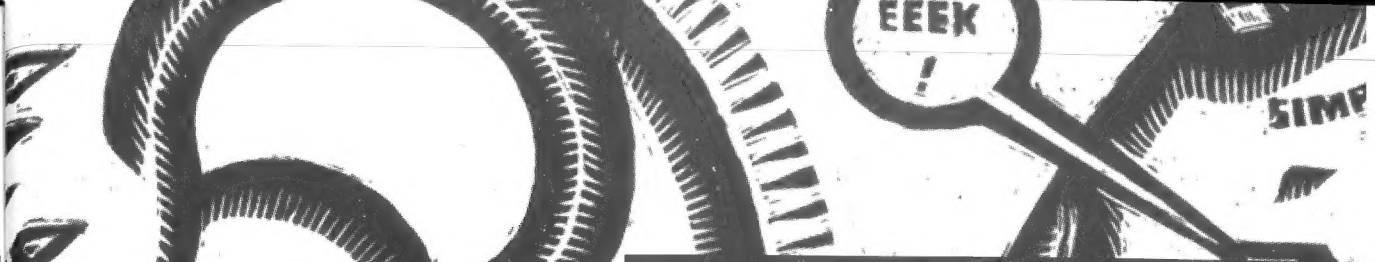

– småplukk fra inn- og utland.

Den store TEGN-kåringen 1999
– hva er tidenes beste serie og hvem er egentlig tidenes beste serieskaper?

– erindringer av sivilisasjonenes ørken.

Michel Blanc-Dummont
– western som eksotisk drøm.

– eksotisk mulitimedia.

Kaluta
– The Studio del 2 - Denne gangen tar vi for oss Michael Kaluta.

– tegninger som fortellende symboler.

Anmeldelser
- noen nedslag i den siste tids utgivelser.

NETTTEGN

Velkommen til det papirløse samfunn. Nå kan du lese alle dine favorittserier(?) på datamaskinen din. Endelig slipper du å gå til kiosken får å få en hardt tiltrengt dose rute-underholdning.

Først en side fra en glad norsk amatør. En students tilsynelatende uendelige fritid gir seg uttrykk i denne briljante samling tegneserier, hvor absurd humor møter antikk tegneseriekunst (på kvasi-dansk!), med konsekvent dilletantisk teknikk.
http://www.uio.no/~seide/tegneserier.html

To andre glade amatører har laget historien om superheltene *Superduperheroes*. Michael K. Willis & Philip C. Lane parodierer kjente helter fra DC, og har også noen som er mer egne idéer. Mye å lese her, men kanskje ikke like spennende hele tiden.
http://www.superduperheroes.com/

I motsetning til de to forrige er Gary Trudeau ingen amatør. Her finner du samlet alle stripene han har gitt ut siden 1971. Seriene han laget mens han gikk på universitet er også her. I tillegg er det masser av bakgrunnsstoff og lignende, og når du har lest deg igjennom alle stripene kan du prøve deg på kunnskapskonkurransen som er å finne der.
http://www.doonesbury.com/ieindex.html

Warren Ellis slutter i protest

Forfatterstjerneskuddet Warren Ellis trekker seg fra serien *Hellblazer* i protest. Bakgrunnen er *Shoot*, en historie som spinner rundt temaet skolemassakrer. Serien ble skrevet før massakren i Columbine, men forlaget DC følte at den ikke kunne utgis i sin opprinnelige form. Ellis ga forlaget valget mellom å forandre historien og fjerne hans navn eller la være å trykke den. DC valgte det siste, men som en følge slutter Ellis som forfatter av serien.

– Mitt arbeid med *Hellblazer* gjør livet vanskelig for alle involvert. Så jeg beveger meg videre. Det som kunne blitt fire år med *Hellblazer* endte med ti numre, sier Ellis i en uttalelse. I stedet kan Ellisfans få med seg *Strange Kiss* fra november, den første av flere miniserier fra Avatar Press.

Sabbat for Smith

Jeff Smith, mannen bak *Bone*, vil innvilge seg en sabbat fra tegneserien når arbeidet med den helaftens *Bone*-tegnefilmen nå setter inn for fullt. Samtidig lover Smith at han har full kunstnerisk kontroll over filmen, og at den vil følge historien i de tre første samlingene trofast. Smith lover også at han vil vende tilbake og fullføre serien, melder The Comics Journal.

Nytt fra McKeever

Ted McKeever, mannen bak serier som *Metropol*, *Eddy Current* og *Industrial Gothic*, er klar med en ny, selvskrevet serie. *Faith* kommer i fem numre fra DC/Vertigo, og handler om et mindre kjent alternativ til Himmelen og Helvete, nemlig landet Murr.

Moore-samling

Supreme er Alan Moores mest prisbelønte tegneserie siden *Watchmen*. Nå samles de to første numrene av serien i *Supreme Classic Edition* #1 fra Awesome Comics.

Serier fra Serbia

Den serbiske serieskaperen Aleksandar Zograf har sendt ut nesten daglige meldinger via Internett under NATOs bombing av Serbia. Nå samles disse tekstene i *Bulletins From Serbia* fra forlaget Slab-O-Concrete. Forordet er skrevet av Monty Pythons Terry Jones, og samlingen inneholder også Zografs tegninger og illustrasjoner.

Biografi fra Chester Brown

Chester Brown, mannen bak *Yummy Fur* og *Underwater*, har gitt seg den historiske tegneserien i vold. Brown har lagt til side *Underwater* til fordel for en biografi om den kontroversielle Louis Riel, en viktig figur i Canada i forrige århundre. Brown regner med at serien vil ende på rundt ti numre, og den gis ut av Drawn & Quarterly.

Bagge + Hernandez

Peter *Hate* Bagge og Gilbert *Love & Rockets* Hernandez står bak serien *Yeah!* fra Homage Comics. Bagge skriver og Hernandez tegner om universets mest populære band, tydelig inspirert av begge herrers voldsomme entusiamse for jentegruppa Spice Girls.

Amputert samling

Med Steffen Kvernelands *Amputerte klassikere III* vender Cappelen forlag tilbake til tegneserienes verden etter voksenserieboomen på 80-tallet. Samlingen rommer i hovedsak serier fra Dagbladet, der Kverneland barberer litterære klassikere i ordets videste

betydning ned til ensides lange tegneserier. Snorre, Kjartan Fløgstad, Vetle Lid-Larssen, Sigbjørn Obstfelder, Gro Harlem Brundtland, Carl Barks, Arild Nyquist og Erik Fosnes Hansen er bare noen av forfatterne som blir operert.

Tegneseriemuseet appellerer til politikerne

I et åpent brev til alle politiske partier som stiller liste ved årets kommunevalg ber Norsk Tegneserieforum om støtte til det nedleggingstruede Tegneseriemuseeet i Langes gate. Inntektene fra billettsalg og kommisjonssalg er ikke nok til å holde liv i museet, og for å dekke den gjenstående gjelden på 200.000 kroner er museet avhengig av støtte. "Vi tillater oss å spørre om ett eller flere oslopartier vil støtte oss i kampen for å ha et møtested for alle generasjoner (...) Dersom ingen ønsker dette tilbudet i Oslo vil det bli lagt ned eller flyttet til et sted der det er større vilje til å satse på frivillig arbeide" heter det i brevet.

år er derfor *Pokus*. Et nummer er kommet, og nummer to skal i skrivende stund være trykkeklart. Bladet er ment som et drivhus for nye talenter, og i redaksjonen finner vi blant annet TEGNmedarbeiderne Stian Andreassen og Karl I Bjølseth. Og *Pokus* har selvfølgelig egne hjemmesider på http://browse.to/pokus.

Utfjord

Den erklærte motstander av stripeserier og sluttpoeng, Jens K Styve, har kapitulert. Etter manus av Ole Andreas Moen tegner han nå stripeserien *utfjord.net* i Dagbladet. Serien skal gå i to måneder i første omgang, og siden blir det kanskje lokalaviser o.l. Serien lanseres med egne nettsider hvor man kan kjøpe blant annet salt og kulepenner.

diverse konstellasjoner. Heftet bugner av gjennomført nonsens og inspirert vås, og bør være obligatorisk for alle som ønsker å følge med på nye norske serier.

Det er duket for kulturkrasj mellom by og land i Utfjord.net

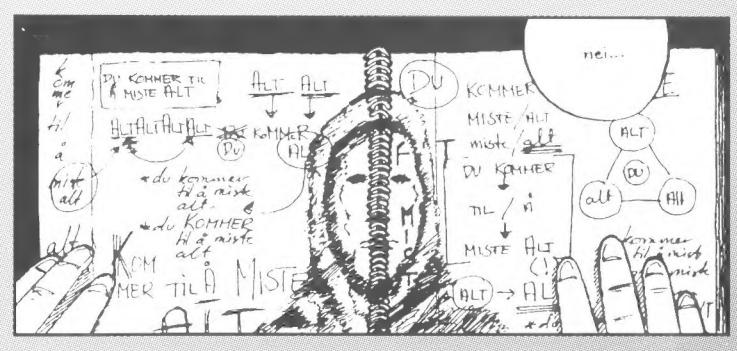

Et fragment av Fragment #15. Øyvind Lauvdahl i Pokus nr 1.

Hokus

Lenge har vi savnet et blad for nye amatørserier her i landet. Et av de friskeste tilskuddene på seriefronten i

Bladet uten ben

dongery magasin er navnet på noe utgiverne selv kaller "det fineste bladet nord for Manhattan". Talentene bak heftet er duoen Kaltenborn/Kjølberg i

Katter og sånn

Kun måneder etter monumentale *Vent litt...* slår Jason til med *Mjau Mjau* 5 samtidig som han går i en helt ny retning. Heftet inneholder pantomimeserier og viser Jason fra en morsommere og underligere side enn noen gang. Siden sist har han flyttet til København og sitter nå på tegnestua Gimle sammen med noen av Danmarks store serietegnere.

TEGN-o-meter

TEGNs bedrevitende redaksjonsmedlemmer bestemmer hvilke serier som er best akkurat nå.

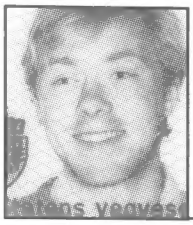

Erik Falk

1 Daniel Clowes: *Eightball 20*
Få med historien om David Boring. Enda et høydepunkt i Daniel Clowes karriere.
2 Aaron Augenblick: *Tales of the great unspoken*
Inspirert og nytt fra en av framtidas store serietegnere.
3 Dave Cooper: *Weasel 1*
En kikk inn i Dave Coopers verden et sted mellom Ware og Woodring.

Stian Andreassen

1. Dave Sim: *Cerebus.*
Fantastisk serie!
2. Jens K Styve: *finnfinnfinn3*
Den beste så langt. Nydelig håndverk, herlig historie. Finn er min tøffelhelt nr.1!
3. Jeff Smith: *Bone.*
Jeg er svak for trilogier. Og en trilogi med trilogier kan jeg rett og slett ikke motstå.

Morten Harper

1. Jack Cole: *The Plastic Man*
Jack Coles parodiske superheltakrobatikk endelig i samleutgave.
2. Inferno album 10
Amerikanske kvalitetsserier på norsk for noen tikronere, anført av Alan Moore og Brian Bollands stilsikre *Batman: Det glade vanvidd*.
3. Palle Schmidt *De lange næsers nat*
Danske Palle Schmidt loser oss på muntert vis gjennom utelivets Prime time.

Jakten på det perfekte...

Hva er tidenes beste serie og hvem er egentlig tidenes beste serieskaper? Inspirert av alle andres oppsummeringer rundt årtusenskiftet ville også vi i TEGN lage våre lister.

Av Erik Falk

Selvfølgelig er vi klar over det meningsløse i å skulle rangere og konkurrere i kunst. Selvfølgelig er vi klar over at sånne lister er både fjollete og nerdete. Men aller mest synes vi at slike lister er vanvittig gøy. Vi inviterte TEGNs trofaste andelshavere som har lest bladet siden starten i 1986, en stor samling av seriekyndige samt personer fra seriemiljøet. Hver skulle rangere de ti beste i hver klasse. Ikke alle svarte. Men det ble i hvert fall nok til at vi synes at vi har gode og interessante lister.

Vi valgte oss fire forskjellige klasser. Først og fremst ønsket vi å kåre tidenes beste serieskaper både i Norge og i utlandet. Men også ønsket vi å finne fram til tidenes beste norske og utenlandske serie. En utfordrende og interessant oppgave, for hva er egentlig den perfekte serie? Serien der alt stemmer, hvor både historie og tegning klaffer perfekt. Hvilke serier kan vi vise fram til "de andre" og si at dette må du lese, dette er en klassiker? Det er liten tvil om at svarene sprikte mer her enn når det gjaldt gode serieskapere. Likevel var det forbløffende mange gjengangere på listene, og listene bør således være representative.

Mye kan sies om listene, men til en stor grad taler de for seg selv. I de norske listene bekreftes påstanden om at vi befinner oss i en norsk gullalder når det gjelder serier. De fleste av de topplasserte seriene er fra de siste ti år, og også serieskaperne er typiske 90-talltegnere. Kanskje skyldes det dårlig hukommelse blant stemmegiverne, men det liten tvil om at Serienorge er på en stor opptur for tida.

Selvfølgelig må Christopher Nielsen spesielt trekkes fram. Han ble tidenes beste norske serieskaper med god margin, og hadde 8 serier blant de 20 beste. Det er således liten tvil om at han må regnes som den fremste norske serieskaperen gjennom tidene. Også Jason ligger godt oppe med 2. plass på serieskaperlista og sine to lengre serier på 1. og 4. plass.

Vi merker oss at det på den norske lista er tre kvinnelige serieskapere inne, mens de er totalt fraværende på den utenlandske.

Påtagelig er også de store forlagene (Egmont, SEMIC og Bladkompaniet) sitt fravær på listene. Blant de 20 beste norske seriene har disse forlagene kun gitt ut seks, hvorav de ferskeste er *Hjertets Knekt* fra 1992 og siste bind av *Solruns saga* som kom i 1993.

Mens man snakker om forlag; skeptikerne vil kanskje hyle opp om inhabilitet i stemmegivningen når de ser at TEGN A/L Bum har begge sine to album inne blant de tre beste seriene (*Mumle Gåsegg* utkom etter at listene var ferdigstilt). Generelt gjelder jo at seriemiljøet i Norge er lite, og mange av stemmegiverne er temmelig inhabile på en eller annen måte. Vi har latt dette stå sin prøve, og har stolt på de enkeltes vurderingsevne og gode intensjoner.

Internasjonalt

Et trekk i de internasjonale klassene er den store dominansen av typiske 80-tallsserier. Serier fra det som kan kalles en gullalder når det gjelder publisering av utenlandske kvalitetsserier på norsk. Listene har fått et typisk norsk fokus; vi ser verden slik som den fortoner seg for oss med en fordeling av den europeiske og amerikanske tradisjonen. Donald har alltid vært stor i Norge og havner således høyt opp, mens store navn i utlandet som Jack Kirby og Hergé havner lenger ned på lista. Også historiske, men lite oversatte, klassikere som Windsor McCay, Burne Hogarth og George Herriman havner et stykke ned. Vi merker oss også at manga er totalt fraværende.

Den europeiske tradisjonen representeres med det som den er mest kjent for her; "klassiske" albumserier som *Asterix* og *Lucky Luke*, og nyere 80-talls albumserieskapere som Moebius og Hugo Pratt. Den amerikanske tradisjonen er derimot mer vidtfavnende med både mainstream superhelt- og funny animalserier, gamle og nye avisserier, egenpubliserte serier og kunstserier.

Til tross for et norsk fokus på listene er det verdt å merke seg at halvparten av de 20 beste seriene ikke foreløpig er oversatt til norsk. Dette beviser igjen at Norge er et uland når det gjelder oversettelser av serier. Fraværet av nyere europeiske serier og manga skyldes primært lite oversettelser, mens amerikanske serier er lettere tilgjengelig på originalspråket.

Personlig er jeg litt overrasket over den store andelen av superheltrelaterte serier på listene. Jeg får i den anledning lyst til å sitere Dan Clowes som kommenterte følgende i et intervju:

- Folk har med god grunn en forutinntatt holdning til tegneserier. Det meste av det de har sett er helt forferdelig, og de har gjentatte ganger blitt fortalt at en serie som *The Dark Knight* er stor litteratur på linje med *Moby Dick*. Så går de ut og kjøper den, og ser at det er en tåpelig *Deathwish IV*-sak med en fyr i superheltdrakt. "Vel, jeg kommer aldri til å tro på det igjen", tenker de for seg selv. Det er veldig frustrerende, men en utgivelse som *Maus* viser at gjort på den riktige måten, kan du overbevise folk om at tegneserier er like levedyktige som en hver annen kunstform eller litteratur.

Listene viser også den store variasjonen som faktisk finnes innenfor mediet. Primært har jo tegneserien vært et kommersielt massemedium, og hovedlisten med beste serieskaper rommer hele spekteret. Fra de snevre kunstnere til de underholdningsindustriens dyktige håndverkere.

Også på listen over de beste seriene finner vi overraskende mange lettvektere. Her var vi jo mer ute etter de virkelige tungvekterne innenfor mediet; den definitive kanon. Men kanskje er det slik at tegneserien trives best når den bare underholder; i litt lefsete hefter eller i striper i avisene. Eller kanskje er det slik at tegneseriene fortsatt er i rivende utvikling, og at de virkelig store mesterverkene kommer i neste århundre. Eller kanskje er det slik at de som har avgitt stemmene stort sett har dårlig smak. Vi tar gjerne i mot synspunkter fra leserne.

"The 100 best comics of the century"

The Comics Journal som må sies å være det ledende tegneserietidskriftet i verden (i hvert fall for de som ikke leser norsk), har også hatt sin århundrekåring av tidenes beste serier. Imidlertid har de ikke valgt den logiske "beste serieskaper"-kategorien, men derimot en mer diffus beste seriekonseptidé hvor man har både enkelthistorier, seriekonsepter/-figurer, serieskapers verk i en periode, serieskapers livsverk og vitsetegninger i en og samme liste. Listen er satt sammen av bladets redaksjon og skribenter, og begrenser seg til engelskspråklige serier.

En sammenligning av TCJs liste og vår gir en del oppsiktsvekkende resultater. På de tre første plassene er avisseriene *Krazy Kat*, *Peanuts* og *Pogo*, mens George Herriman, Charles M Schulz, og Walt Kelly havner på henholdsvis 14, 23 og 32. plass på vår liste. Deretter har de *Maus* som ligger på 2. plass på vår liste.

Toppmannen på vår liste, Will Eisner, er representert med *The Spirit* på 15. plass og *A contract with God* på 57. plass. Carl Barks er representert med Donald Duckhistoriene på 7. plass og Onkel Skruehistoriene på 20. plass. Robert Crumb finner vi på 10. plass med sine historier i Weirdo, og på 20. plass med sine skissebokutgivelser! Harvey Kurtzman er representert med topp-plasseringer på *MAD* (8. plass) og ECs krigsserier (12. plass).

Når det gjelder de vi har som beste serie, merker vi oss at *Watchmen* ligger på plass 91! Alan Moore er også representert med *V for Vendetta* på 83. plass. Moores beste plassering er *From hell* som ligger på 41. plass (fraværende på vår liste). *Ghostworld* havnet på 42., *Cages* på 46. og *Blood in Palomar* på 14. plass på TCJs liste.

Vi merker oss også at Frank Miller ikke er representert på TCJs liste, mens han her i landet har ry som en av de store heltene.

Blant de i Norge mer ukjente seriene merker vi oss f.eks. Jules Feiffers *Sick Sick Sick* på 6. plass og Justin Greens *Binky Brown meets the Holy Virgin Mary* på 9. plass.

En kikk på TCJ og TEGNs lister bekrefter at vurdering av kunst er subjektivt, og vil variere fra person til person, og også gruppe til gruppe. Men når gruppen blir stor nok utkrystalliseres kanskje en "høyere og mer allmenngyldig sannhet" som i hvert fall gjelder for gruppen som helhet. Mest av alt bekrefter derfor listene at "seriemiljøene" i Norge og USA vurderer serier ulikt.

Følgende har bidratt til kåringene:
Tomas Algard, Stian Andreassen, Arild Bjotveit, Karl Ivar Bjølseth, Øyvind Braathen, Erik Falk, Jostein Hansen, Trond Ivar Hansen, Morten Harper, Geir Hasnes, Ronny Haugeland, Tor Arne Hegna, Waldemar Hepstein, Amund Hesbøl, Øyvind Holen, Eirik Ildahl, Simen Josefsen, Henning Lystad, Knut Nærum, Tore Strand Olsen, Bjørn Ousland, Matti Riesto, Trond Rømo, Jostein Saakvitne, Sigbjørn Stabursvik, Ask Eirik Storsve, John Arne Sæterøy, Terje Thorsen, Arild Tørum, Robert Wood, Arild Wærness, Kurt Østergaard.

Tidenes beste norske serieskaper

1 Christopher Nielsen
2 Jason
3 Frode Øverli
4 Arild Midthun
5 Steffen Kverneland
6 Karine Haaland
7 Tore Strand Olsen
8 Håkon Aasnes
9 Jens K Styve
10 Tor Bomann-Larsen
11 Knut Nærum
12 Lars Fiske
13 Eirik Ildahl
14 InkaLill
15 Bjørn Ousland
16 Ronny Haugeland
17 Jens R. Nilssen
18 Morten Myklebust
19 Terje Nordberg
20 Tommy Sydsæter
21 Ivar Mauritz-Hansen
22 Knut Westad
23 Dag Kolstad
24 Siri Dokken
25 Rune Borvik

Se side 22 for listen over de 50 beste norske seriene.

Hvem havnet hvor?

En kort forklaring kan lette orienteringen i vrimmelen av doldiser og berømtheter. Plassering på *beste serieskaperlista* er markert med hvit skrift på svart bunn, som vist under. Plassering(er) på lista over *beste tegneserie* markeres på grå bakgrunn. Sancta simplissimus.

8 Frank Miller

3 Batman:The Dark Knight

Plassering i kategorien *beste serieskaper*

Plassering i kategorien *beste tegneserie*

1 Christopher Nielsen

2 Jazzbasillen

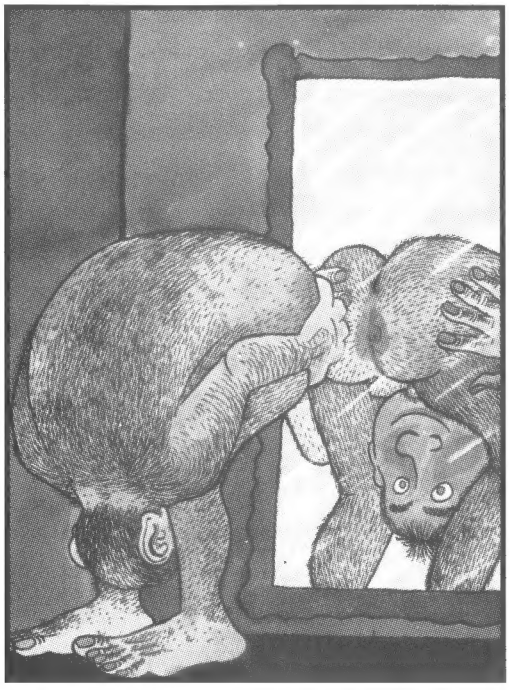

Uforutsigbar forteller

Opp gjennom årene har mange ment at Christopher Nielsen ikke kan tegne. Men aldri har noen bestridd mannens fortellerkunnskaper, og TEGNs liste taler for seg selv. Foruten å trone på toppen av serieskaperlisten har Nielsen intet mindre enn 8 - åtte - serier blant de 20 beste norske seriene.

Christopher Nielsen har i alle år vist en fullstendig kompromissløshet overfor det han kan best – tegneserier. Nielsen foretrekker lefsete hefter, og han har ikke levert fra seg bråmodne seriealbum, adapsjoner eller avistegninger. Med unntak av en barnebok har det vært tegneserier hele veien. "Något av det festligsta och mest skärskådande som dykt upp på den nordiska seriehimlen" skrev svenske Tago förlag i forbindelse med utgivelsen av *Blitz Tours* (fortsatt ikke å få på norsk), og vi kan bare si oss enig.

Da Nielsen var sju år tegnet han en sytende indianer, og i selvkritikkens navn brente han de fleste av sine verker frem til rundt 1980. Da begynte han jakten etter steder som var villige til å publisere hans historier. Gateavisa grep fatt i *To trøtte typer*, siden fulgte Arbeiderbladet, Puls, Universitas, Rock Furore, TEGN, Morgenbladet og flere andre, mens selveste Semic i 1988 ga ut Nielsens første album, *En fettsugers bekjennelser*. Nielsen ga selv ut tre numre av *Rummpfftillfftooo?*

Men det var *Jazzbasillen* fra 1990 som for alvor befestet Nielsens status innen norske tegneserier. Den talentløse saksofonisten (men mer talentfulle dopmisbrukeren) Christian Blochs eventyr i Oslo på 1950-tallet er delt i to. Del én er en nøye undersøkt og glitrende fortalt beskrivelse av Jazzoslo på 50-tallet, som med hjelp av jazzekspert Randi Hultin og grundig research tegnet et svært troverdig bilde av Oslo på 50-tallet. Nielsen har i ettertid også tilstått at den svenske filmen *Sven Klangs kvintett* var et svært viktig

WELCOME TO BOPISLAND
DET ER SIKKERT NOEN AV LESERNE SOM HUSKER ZACH MILTON. I 1953 VAR HAN MEGET HOT I STATENE.
YOW!
SKIKKELIG KNÆSJ IDE, DA! YEAH!
SCHLØYT MANN! SCHLØYT!
HEP
HUPP

Jazzbasillen fra 1990 befestet for alvor Christopher Nielsens status innen norske tegneserier.

forbilde. Del to er en spinnvill actionkomedie med Bloch og en gjeng svarte jazzmusikere på halsbrekkende flukt gjennom Bygdenorge. Det er denne balansen mellom nøktern realisme og sprelsk slapstick som er hovedstyrken hos Nielsen. Dette og spenningen mellom den "folkelige" Nielsen (*Jazzbasillen*, *To trøtte typer*) og den "vanskelige" Nielsen (*Tiu diodieca scribajo*) gjør Christopher Nielsen til en særs spennende og uforutsigbar historieforteller.

Robert Crumb, Gilbert Shelton og Carl Barks er blant Nielsens viktigste inspirasjonskildene, og allerede med *Jazzbasillen* bekymret TEGN seg for at mannen la sine undergrunnsdager bak seg til fordel for bred aksept innen "borgerskapet". Ved utgivelsen av praktboken *FüMMs Bö* i 1990 sammenlignet daværende TEGN-redaktør Tor Sandberg innholdet i de eldre seriene i boka med *Jazzbasillen*. For der *Jazzbasillen* kun inneholdt en håndfull narkomane og et par gale bygdekjerringer med hagle, var det langt mer saft og sus over de gamle seriene: Sju selvmord, seks mord, to samleier, sju tilfeller av synlig avføring og over 50 tilfeller av folk som spyr. Men Nielsen har langt fra blitt snillere med årene, det er bare humoren og satiren hans som er blitt langt mer giftig, verbal og treffende. Sjekk bare ut den fortreffelige *Mens vi venter på dommedag*.

På 90-tallet har Nielsen vendt tilbake til sine to trøtte typer, Odd og Geir, tatt med seg urtrønderen Hold Brillan på nye eventyr, og fremfor alt lansert sin egen hefteserie *Weltschmerz*, som til nå har kommet med sju nummer. Dessverre sliter *Weltschmerz* med både dårlig salg og lav medieinteresse. Nielsen selv har innledet en mediestreik, fordi han mener norske aviser ikke tar tegneserier seriøst, først og fremst ved å la være å anmelde serier.

Fremover planlegger Nielsen en samling av *To trøtte typer* og fullførelsen av *Microkosmos*, planlagt å bli verdens lengste tegneserie hvor hele serien utgis komplett i en håndvending. Kort fortalt handler serien om serien om Monacos forsøk på å bli en verdensmakt, og som i Nielsens to foregående seriealbum spiller Christian Block en fremtredende rolle. Nielsen tror serien vil ende på rundt 600 sider, og vi gleder oss.

Øyvind Holen

2 Jason

1 Lomma full av regn

4 Vent litt...

Surrealistisk pessimist

John Arne Sæterøys filmatiske fortellerstil er ingen tilfeldighet. Han har selv sagt at han er mer inspirert av film enn tegneserier, og fremhever Hal Hartley og Jim Jarmusch som viktige forbilder. Men som med Christopher Nielsen er det en dyp satsing og tro på tegneseriemediet som har ført Jason til den norske tegneserietoppen på rekordtid.

Moldenseren Jason skapte sin første tegneserie etter at han hadde lest *Tintin: Faraos sigarer* som barn; en serie han selv beskriver som Hitchcock for barn. Sine første "profesjonelle" serier lagde Jason for KOnK mens han selv gikk på videregående skole. Etter debuten lagde han korte serier for Humorparaden og Fidus, men ingen kunne ventet seg en slik albumdebut som *Lomma full av regn*, som ble utgitt i 1995, og som senere er oversatt til svensk.

"Handlingen er ikke så viktig", sa Jason om albumet, og fortalte videre at historien kom av seg selv underveis i arbeidet med den 45 sider lange serien. "Jeg visste at serien skulle begynne med en mann som blir gravd ned i en ørken, men jeg hadde ingen anelse om at det ville ende på

Påskeøya. Jeg arbeidet med omtrent ti sider av gangen, og måtte begynne å tenke på slutten da jeg var omtrent halvveis. Hvis jeg hadde hatt et ferdig manus, ville jeg fort gått lei." Og mellom den nedgravde mannen og Påskeøya skjer det mer enn i ti årganger av *Pyton*. Sosialsurrealisme kalte utgiveren det, men samtidig skinner det igjennom at Jason er en dyktig beskriver av mellommenneskelige forhold. Dialogscenene er solide, og de mange surrealistiske innslagene kan i dag virke noe påtrengte og unødvendige. Like fullt stakk *Lomma full av regn* av med seieren i TEGNs kåring av tidenes beste norske tegneserie, mye på grunn av fantasirikdommen og den bunnsolide fortellerteknikken. *Lomma full av regn* er på samme tid lettlest og utfordrende.

Før *Lomma full av regn* laget Jason en tegneserieversjon av Stein Rivertons *Jernvognen* som hovedfagsoppgave på Kunst- og håndverkskolen i Oslo. Men Jason gikk lei etter 13 sider, og fortsatte med kortere historier i Fidus og Forresten. I 1997 ga han ut det første av til nå fire numre av soloheftet *Mjau Mjau* på Jippi Forlag, og fikk alburom til å utvikle seg videre. Tonen i Jasons serier er gjennomgående ganske svart, med en overhengende følelse av uvirkelighet og maktesløshet. Lykkelige mellommenneskelige forhold beskrives som regel i ettertid, etter at ting har skjært seg, og den pessimistiske og klaustrofobiske grunntonen minner på mange måter om amerikaneren Adrian Tomine. I 1998 vant Jason Dagbladets tegneseriekonkurranse, og en absurd og drømmeaktig humor på linje med Jim Woodring er blitt mer tydelig i hans serier. *Stripete* (gjenopptrykket i *Mjau Mjau* nr. 2) viser en elegant, visuell og underfundig humor, mens andre absurde serier som *D.V.*, *X-Pilt* og *Corto Mjautese* viser en dyp kjærlighet overfor popkulturen, med skrudde hyllester til *Star Wars*, *X-Files*, *Pompel og Pilt* samt *Corto Maltese*.

I Vent Litt... forenes Jasons surrealisme, presise menneskebeskrivelser og absurde humor i en rørende og urovekkende skildring av uskyldig barndom.

Jasons siste verk er *Vent litt...* i *Mjau Mjau* nr. 3 og 4 havnet allerede helt oppe på fjerdeplass på TEGNs liste over tidenes beste norske tegneserier. Her forenes Jasons surrealisme, presise menneskebeskrivelser og absurde humor i en rørende og urovekkende skildring av uskyldig barndom. Fortsetter Jason sin raske utvikling bør ikke Christopher Nielsen sitte for trygt på den norske serietronen.

Øyvind Holen

3 Frode Øverli

Fotball og stygge damer

På rekordtid har bergenseren Frode Øverli etablert seg som Norges mest populære serieskaper. Han har klart det de fleste har ansett som umulig: å livnære seg av å være serietegner i Norge. Det er naturlig at Øverlis suksess har kommet med en stripeserie, en avart av tegneserien som har oppnådd voldsom popularitet i Norge på 90-tallet i kjølvannet av Bill Wattersons fenomenale *Tommy og Tigern*. Øverlis *Pondus* er da også en av de friskeste og mest kraftfulle av de utallige stripeseriene som har prøvd å fylle tomrommet etter at Watterson ga seg. Den noe rølpete

Frode Øverlis Pondus kjennetegnes av rølpete humor og en spenstig tegnestil.

humoren og den spenstige tegnestilen burde så absolutt gi Øverli muligheter til å lykkes også internasjonalt.

Frode Øverli begynte sin karriere som serieskaper midt på 80-tallet med korte parodier i blad som *Fantomet*, *KOnk* og *Norsk MAD*, før han fikk sjansen til større ting i *Pyton*. Her gjorde han seg bemerket med seriene *Birger Egil* og *Deep Shit Junkies*. Etter at *Pyton* ble lagt ned i 1996 rettet Øverli blikket mot den stadig mer populære stripeserien, og skapte genistreken *Pondus*, om den fotballgale bussjåføren ved samme navn, hans overbærende familie, og den patetisk kompisen Jokke. Serien har tydeligvis truffet en nerve her til lands, ikke minst gjennom Jokkes mange eventyr med ufattelig stygge kvinnfolk og Pondus dype kjærlighetsforhold til engelsk fotball.

Ved siden av Pondus lager Øverli også stripeserien *Riskhospitalet*, som opprinnelig gikk i det kortlevde bladet *GEEK*, og som nå går i *Herman Hedning*.

Øverlis suksess, og ikke minst det faktum at det faktisk er mulig å leve av å lage serier her til lands, er oppmuntrende for det norske tegneseriemiljøet. Mye tyder på at *Pondus* snart vil få sitt eget blad med ymse biserier fra Bladkompaniet, og dermed kan kanskje Øverli endelig ta steget ut av flaggskipet *Tommy og Tigerns* skygge. Dersom *Pondus* blir den forventede suksessen vil det også være en triumf for Bladkompaniets strategi med å satse på norske biserier i stedet for å fylle bladene med bare amerikansk stoff. Ved siden av Bladkompaniets hefter utgis *Pondus* dessuten i en rekke aviser, blant dem *Dagbladet* og *Adresseavisen*.

Arild Tørum

5 Steffen Kverneland

3 De knyttede never

Klassikerkirurgen

Haugesunds mest beryktede serietegner kom dundrende inn i norske tegneseriers elitedivisjon med sin adapsjon av Øvre Richter Frichs *De knyttede never* i 1993. Dette hardtslående albumet med det norske overmennesket Dr. Jonas Fjeld i hovedrollen står fremdeles som Steffen Kvernelands (født 14. januar 1963) hovedverk, og er samtidig meget representativt for hans samlede produksjon. Den røde tråd gjennom alt Kverneland har gjort er nemlig uærbødige versjoner av alle slags litterære verk, fra klassisk norsk litteratur i *Amputerte Klassikere* (1992) til triviallitteratur fra *Romantikk* i *Et spill mellom fire* (1995).

Kverneland begynte som serietegner i undergrunnshefter som for eksempel *Brage*, og fortsatte med *Kontorrotta Rolf* i *Norsk MAD*. Etter gjennombruddet med *De knyttede never* og *Amputerte Klassikere* lager han nå nye ensides *Amputerte Klassikere* for *Dagbladet Søndag*, og har dessuten laget den lett selvbiografiske *Slik har de det her & Den store hattefesten* (1995). Han har dessuten kunnet stille ut på Høstutstillingen og fått oppsatt tegneserieoperaen *Blob*.

Med en tredjeplass i avstemningen står *De knyttede never* fjellstøtt blant tidenes fremste norske serier, og albumet er da også en helstøpt og gjennomført tegneserie.

Kvernelands kantete, kubistiske tegnestil står meget godt til Frichs like kantete prosa og fascistiske overtoner. Noe av det mest imponerende ved De knyttede never er for øvrig at Kverneland har våget å la Frichs syn på verden og menneskene komme frem så tydelig, uten å gjøre narr av det gjennom tegningene slik han ofte gjør det i *Amputerte Klassikere*. Han driver ikke altfor mye gjøn med forfatteren her, og det er med på å gjøre dette innblikket i det tankegods som la grunnen for mellomkrigstidens rasehat desto mer skremmende. Jeg hadde gjerne sett at Kverneland adapterte flere av Frichs bøker om Jonas Fjeld. I sammenligning med *De knyttede never* virker mye av Kvernelands øvrige produksjon som bagateller, selv om det er mange sterke tilløp blant hans *Amputerte Klassikere*. Det er kanskje også snart på tide at Kverneland prøver seg på noe annet enn bearbeidelser av andres tekster?

Arild Tørum

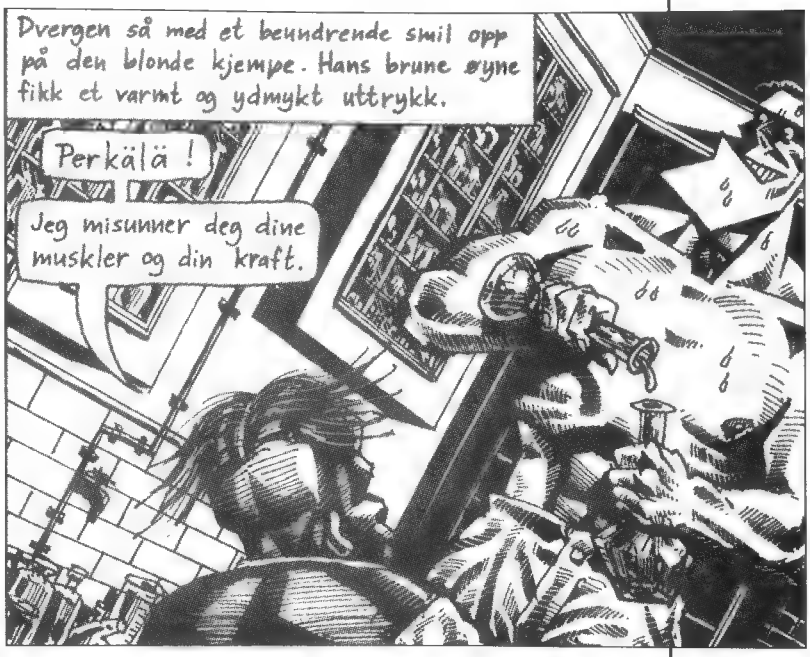
Dvergen så med et beundrende smil opp på den blonde kjempe. Hans brune øyne fikk et varmt og ydmykt uttrykk.
Perkälä !
Jeg misunner deg dine muskler og din kraft.

Kvernelands kantete, kubistiske tegnestil står godt til Frichs kantete prosa og fascistiske overtoner i De Knyttede Never.

4 Arild Midthun

7 Ivar Aasen

Tegneserier på haiku-manér

Arild Midthun ble født i Bergen, 6. mai 1964. Allerede som 12-åring tegnet han, sammen med makker Tormod Løkling, sin første tegneserie, en spionkomedie som ble trykket i *Bergens Tidende*. Hans gjennombruddsserie var *Sirkus*. Serien viser ting man sjelden får se på Merano, med en klovn og en sirkusbjørn i hovedrollene. Den ble introdusert i *SerieFokus* i 1980. Siden er det laget et sekstitalls ensidere for *Fantomet*.

Historien forteller: Da Midthun kom med sine tegninger til Semic, så redaktør Terje Nordberg at her var et stort talent, noe i retning av et vidunderbarn. Han, Eirik Ildahl og Dag Kolstad begynte derfor å skrive manus for Midthun. Siden har Midthun vært en av landets mest produktive og stilsikre tegnere. Noe som ga god uttelling i TEGNs kåring; foruten fjerde plassen for beste serieskaper, var tre av seriene hans blant de tyve beste.

Da Kolstad startet *Norsk Mad*, ble Midthun en av de fremste norske tegnerne. Midthun bidro også til *KOnk*, men valgt å satse på *Mad*. Han tegnet først omslag, og etter hvert også serier. Midthun fulgte med Kolstad og Nordberg da de startet Gevion forlag. Ved siden av Tommy Sydsæter, var det Midthun som preget bladet *Pyton* på åttitallet. Han laget en rekke serier og de fleste omslagene, dog med dekknavnet *Arnold Milten*.

På midten av åttitallet tegnet Midthun tre julehefter med *Truls og Trine* (skrevet av Nordberg og Kolstad). Serien skildrer eventyr, vi møter både troll og nisser, som søskenparet Truls og Trine opplever For eksempel må de i den første historien hjelpe Julenissen å redde julen. Samtidig som en fin fantasiverden tegnes opp, krydres serien med morsomme gags. Etter manus fra Nordberg laget han den lignende serien *Troll*. Nordberg skrev også *Reodor og Teodor* (1986), et minimalistisk komediespill fra de polare områder. Midthun illustrerte også Alf Prøysens fortelling *Snekker Andersen & Julenissen* (1990).

Midthun er en dyktig tegner, noe som vises i de mange

DU SKRIV VEL IKKJE OPP DET EG SEIER.!
KVIFOR SKAL VI SKJEMMAST FOR ORDA VÅRE?
JA, SÅ FÅR HAN SKRIVE PÅ, TIL LÅTT FOR FOLK.!
MENS HAN SJØLV BLIR GÅ LÆRD OG FIN AT HAN GIFTER SEG MED DEN RIKASTE BYFRØKNA!

Biografien Ivar Aasen - ei historie om kjærleik er en moderne fortalt tegneserie i europeisk tradisjon.

stilsikre parodiene på andre serier i *Pyton*. Hans tradisjonelle stil er en blanding av André Franquin og Albert Uderzo, "Uderquin"-stilen har han selv uhøytidelig kalt den. På nittitallet har Midthun søkt å komme vekk fra sin tradisjonelle fransk-belgiske tegnestil. Denne estetiske søkingen har funnet ett uttrykk i den mer realistiske og samtidig kontrastrike stilen i *Ivar Aasen - ei historie om kjærleik* (1996), og et annet i den nesten strekknappe stripeserien *Pappa og Pestus* (1996). Sistnevnte skrives av Terje Nordberg og Eirik Ildahl, og trykkes i *Ernie* og *Aftenposten*. Serien handler om en skilt pappa, hans lille datter og katta, tidligere rotta, Pestus. Midthun har selv sammenlignet presisjonskravene i stripeformatet med et japansk haikudikt. *Ivar Aasen - ei historie om kjærleik,* skrevet av Erna Osland, skildrer Aasens arbeid som språksamler, men hovedvekten er lagt på hans forhold til tre kvinner. Serien er en for såvidt enkel, men ytterst treffende refleksjon over kjærlighetens drivkrefter. Den er moderne fortalt, i bunn og grunn i den europeiske tradisjon, men med sterke impulser særlig fra en amerikansk serieforfatter som Alan Moore i sitt samspill mellom tekst og bilde.

Midthun har mottatt Kulturdepartementets tegneseriepris tre ganger, og har også fått Sproingprisen. Ved siden av å lage tegneserier, arbeider han som illustratør av bokomslag, og tegner for *Aftenposten*.

Midthun er dessuten en habil fotballspiller.

Morten Harper

5 Solruns Saga

Et lys i middelalderen

Solruns saga er hovedverket blant de etter hvert tallrike norske historiske tegneseriene. Trilogien er vellykket ambisiøs både i formspråk og fortelling.

Serien, som tegnet av Bjørn Ousland og skrevet av Eirik Ildahl, består av bindene *Pesta* (1988), *Nattlys* (1990) og *Sjøormen* (1993). Den skildrer et Norge under og etter Svartedauens herjinger på midten av 1300-tallet. *Solruns saga* gir et mangesidig innblikk i en annen tid og samfunnet slik det var den gang, og behandler også mer ahistoriske sider ved mennesker gjennom inngående skildring av et personlig drama. Hovedpersonene Solrun og Tormod er knyttet sammen i et komplisert kjærlighetsforhold.

Serien omhandler også møter mellom ulike religiøse retninger som kristen tro og samisk sjamanisme. Tydeligst er dette i bindet *Nattlys*. På veien mot bygda der de slo seg ned, traff Solrun og Tormod en noaide (samisk sjaman) og hans sønn Lainit. Noaiden og Solrun møtes senere på tankeplanet. Han sender ut sjelen sin i form av en ugle, og bidrar i Solruns kamp for å få kontroll over Nattlys. Man må ha kjennskap til sitt sinn for å styre det.

Et viktig fortellergrep i serien er at fantasifostre og abstrakte krefter trer frem som reelle figurer på linje med de "virkelige" personene. Skapningen Nattlys er én side av Solruns personlighet. Dette grepet gjør at hun kan debattere

JEG SKULLE HATT HAM FOR LENGST, MEN HAN ER SLEIP SOM SATAN SELV! FINNER DU HAM TIL MEG FØR MIDNATT SÅ LAR JEG GUTTEN GÅ FRI.
MEN... MEN...

Solruns saga er hovedverket blant de historiske tegneseriene, og skildrer et Norge under og etter Svartedaudens herjinger på 1300-tallet.

med seg selv slik at leseren får innsyn i hennes tanker. Ved å la indre og ytre virkelighet flyte sammen lykkes serieskaperne å få frem personenes tanker og følelser. Serieskaperne utnytter tegneseriens visuelle form gjennom disse metaforene, og skaper en personskildring som, til tross for enkelte stiliseringer, er mangesidig og relevant.

Serien er stemingsfullt fortalt, og er i den episke europeiske tradisjonen. Stilen slekter særlig på italieneren Didier Comés (kjent for *Den Stumme*), med harde kontraster mellom sort og hvitt. Ousland har imidlertid en noe mer realistisk tilnærming enn Comés. Bildet gis god plass som forteller, og man tar seg tid til dvelende sekvenser når historien krever det. Tekst og bilde utfyller hverandre i fortellingen.

Seriens første bind fikk Kulturdepartementets pris for beste barne-/ungdomstegneserie i 1988, og bind to ble hedret med Sproingprisen i 1991.

Morten Harper

6 Karine Haaland

Sarkastisk – jeg?

Bladkompaniets satsning på norske biserier i stripeblader som *Tommy og Tigern*, *Ernie* og *Larsons Gale Verden* har resultert i gjennombrudd for flere nye norske serieskapere. Ved siden av Frode Øverli er det nok Karine Haaland som har fått størst oppmerksomhet, og hennes striper i *Larsons* har etter hvert blitt meget populære. Fra før hadde hun gjort seg bemerket med en stripeserie i *Universitas*, fulgt av en politisk stripe i *Bergens Tidende*. Hun lager dessuten en serie

Karine Haalands stripeserier er frekk og morsom satire.

for *Det Nye*, og har også jobbet som animatør, blant annet på storsuksessen *Solan, Ludvig og Gurin med reverompa* og NRKTOs nye animerte serie *Asle Søberg*.

Haalands faste striper i *LGV* skiller seg ut blant stripeserier flest ved at de ikke har faste hovedpersoner. Seriens figurer er snarere inndelt i en del lett stereotype menneskетyper, med hovedvekt på unge kvinner sånn omtrent i Haalands egen aldersgruppe. Dette grepet gjør at Haaland står friere til å trekke inn alle slags folk og situasjoner i sine serier. For øvrig er serien preget av frekk og morsom satire med spark i alle retninger, og Haaland er ikke redd for til tider å være politisk ukorrekt. Ettersom hun ofte rammer trangsyn, rasisme og fremmedfiendtlighet har hun også muligheten til å harselere med innvandrere når hun føler for det. Serien er også spesiell på grunn av Haalands særpregede tegnestil og en viss tendens til å bruke såkalte Talking Heads, striper der alle bildene er relativt like mens humoren først og fremst ligger i teksten.

Karine Haaland er eneste kvinnelige serieskaper blant de 10 beste på listen, noe som nok tyder på at tegneserie-miljøet fortsatt til en stor grad er mannsdominert. Samtidig er det imponerende at en såpass fersk serieskaper, uansett kjønn, har klart å komme så høyt, og forhåpentligvis vil hun ikke være den eneste vi finner verdt å nevne ved neste korsvei.

Arild Tørum

6 Kongens mann

Postmesteren som kom til kulden

I avdeling for Norgeshistoriens merkverdigheter har tegneren Siri Dokken og forfatteren Baard Enoksen funnet en sorthudet postmester i Kragerø på 1600-tallet. Resultatet er *Kongens mann*.

"Og videre skal du, kjære Christian, løses fra din tjeneste og få stilling som Kragerøens postmester!" Slik skapte stattholder Ulrik Fredrik Gyldenløve en helt egenartet situasjon. Som antageligvis første sorte mann inntar Christian Hansen Ernst Kragerø, og det som kongens mann.

Ernst vekker bestyrtelse. Serien er en skildring av hans liv belyst gjennom innbyggernes reaksjoner. Bakgrunnen utgjøres av et utsnitt fra Norgeshistorien, en tid med handel og gryende industri. Dette samfunnet vet vi noe om. Om Ernst vet vi mindre, og derfor dikter serieskaperne videre.

Serien er et utpreget drama. Handlingsforløpet er begrenset, og det er konflikten mellom personene som

Kongens Mann gir et troverdig utsnitt av fortidens samfunn og hverdag, og Dokkens ekspressive stil passer godt til det historiske drama.

sikrer historiens (rolige) fremdrift. Det er først og fremst tegningene og fortellerteknikken som holder dramaet i live.

Dokkens ekspressive stil passer godt til det historiske drama. Særlig slekter hun på tegnere som italienske Anna Brandolli (*Rebecca*) og argentineren Jose Munoz (*Alack Sinner*), uten å henfalle til plagiat.

Fortellerteknisk er variasjonen fin. Billedutsnitt og vinkler bygger opp om og gir liv til en stillestående fortelling. Særlig effektiv er bruken av nærbilder ved sekvensoverganger for å bringe leseren direkte inn i hendelsene, og dermed skape det handlingen i sterk grad mangler: action.

Serien gir et troverdig utsnitt av fortidens samfunn og hverdag. Ernst spesielle situasjon tilfører en eksistensiell dimensjon, serien er derfor ikke minst en allmenn personlig tragedie - om ensomhet og isolasjon, med relevans utover sin historiske forankring. I stedet for uttalt psykologisering gir serien oss et innblikk i Ernsts følelser gjennom abstrakte og sterke billedsekvenser som formidler hans ensomhet. Slik krever serien at vi som lesere selv bearbeider inntrykkene videre.

Kongens Mann fikk Sproing-prisen for beste norske tegneserie i 1995.

Morten Harper

7 Tore Strand Olsen

Tar humor på alvor

Tore Strand Olsen (f. 1970) ble i *Pytons* siste leveår en av bladets fremste serieskapere. Han begynte å lage serier for *Spesial-Pyton* i 1990 og arbeidet i *Pytons* redaksjon. Etterhvert begynte han også å prege *Pyton* med sine innfall: *Ørn Bjørn & Jørn* er et minimalistisk kammerspill over ensidere i sort/hvitt; *Stumme striper* var barokke hendelser skildret i tradisjonen fra Franquins *Sorte sider*; og *Fobi & Noia* som var melodramahumor om to stakkarslige personer. Foruten Pyton har Olsen arbeidet med tegneserieversjonen av *Sesam Stasjon* og har tegnet serier med *Teenage Mutant Hero Turtles*.

På midten av 90-tallet hadde Olsen et to års opphold ved tegnestuen Gimle i København. Her delte han arbeidsplass med fremtredende danske serieskapere som Freddy Milton, Peter Snejbjerg og Sussi Bech. I 1997 etablerte han sammen med Jens K. Styve og Jason en egen tegnestue i Oslo: Huskestue.

I 1998 utga Olsen på Jippi Forlag sitt første solohefte: *Tore Hund & Co*. Heftet oppsummerer godt det Olsen står for som serieskaper, og viser hvordan han har tatt med seg Pytonarven, samtidig som han også har ambisjoner om seriøse skildringer i mer realistiske tegninger. Heftet imponerer med et sammensatt og helstøpt persongalleri. Sikkert seriehåndverk og gode poenger formidlet med fin timing gjør seriene lett tilgjengelig. Her er et poengtert paradoks med figurene *Vidkun & Benito* (!), teite tåpeligheter med *Ørn Bjørn & Jørn*, og karikerte tvangsforestillinger i *Mambo*. Heftets tittelserie *Tore Hund* er en metaserie som krysssklipper hverdagsrealisme og funny animal.

Olsens første historie med *Tore Hund*, trykket i *Forresten* # 4, fikk Sproingprisen for beste norske serie i 1997.

Morten Harper

Tore Hund krysssklipper hverdagsrealisme og funny animal.

8 Håkon Aasnes

Tegneseriehåndverkeren

"Aasnes, Håkon (1943-). Håkon Aasnes, norsk tegneserieskaper, født 13. februar 1943 i Oslo, oppvokst i Aurskog og begynte å tegne i en alder av to år med en snekkerblyant på innpakningspapir. Fantomet fascinerte ham fra hans tidligste år og gjorde at han, i en alder av fem år, ville bli tegneserietegner. Han tegnet også sine egne Fantomethistorier, og i en alder av 10 år hadde han laget omtrent 50 egne helter som han forlot etter bare noen striper." Slik innledes, riktignok på engelsk, det første oppslagsordet i leksikonet *The World Encyclopedia of Comics*. Aasnes er eneste nordmann i dette verdensleksikonet (opprinnelig fra 1976, revidert utgave i 1999).

Aasnes har tegnet et tyvetalls tegneserier. Den fremste er *Seidel og Tobram* (1972), som han har laget nesten 5 000 striper av. Andre omfattende serier er *Olsenbanden* (1983), *Smørbukk* (som han overtok i 1983) og *Vi på Eiketun* (1987). Aasnes forteller at han bruker omtrent tre uker på lage et *Smørbukk*-hefte. Det var ifølge Aasnes en utfordring å modernisere *Smørbukk* samtidig som han holdt på røttene: "Jeg måtte jo bare bruke den samme islendingen og den samme lua, og også holde meg til slikt som at han ikke er noen jentefut. Men etter hvert føler jeg at han har blitt min figur. Serien har blitt myket opp og gjort mer aktuell." (TEGN 1993)

I alt kom det fem bind i serien *Olsenbanden*. Idéen sto Sverre Årnes bak, og han skrev også manus. Tegneserien om den populære filmserien var et potensielt gullegg, og den første historien ble endog trykket som føljetong i *VG*. Personene ble tegnet som skuespillerne i filmene. Serien har en lignende humoristisk tone som filmene, men klarer ikke å videreføre filmenes farse og fargerike personer. Filmene rullet i form av sin nær rituelle rolle, mens tegneserien klarte ikke å følge med på lasset. Da de som satt med filmrettighetene krevde en større andel av inntektene, ble serien nedlagt.

Seidel og Tobram er en av tidenes fremste norske avisseriene siden "gullalderen". På det meste ble serien trykket i 14 aviser. Den handler om de to landstrykerne *Seidel og Tobram* fra den oppdiktede Ulvedal. Tobram er seriens hovedperson. Han er en dagdrømmer, en ukuelig optimist

som er velmenende, men ikke alltid med like stort hell. En annen viktig figur er kråka Konrad som er med på hendelsene, dog ofte fra en mer tilbaketrukket posisjon. Serien kjennetegnes av lun humor og satire. Til en viss grad er Ulvedal et lite samfunnsbilde av Norge, og Aasnes har blant annet tatt opp arbeidsløshetsproblemer.

Serien *Vi på Eiketun,* trykket i *Bondebladet,* knytter sammen Aasnes' serieunivers. Serien er en typisk familieserie, med handling lagt til en bondegård. Hovedperson er gutten Ralle. Kjæresten hans Annika fikk en egen serie i *Norsk Barneblad* i 1991. Aasnes tar her gjerne opp samfunnsproblem i sine serier, ofte med fokus på ungdoms situasjon. *Annika* handler om ei moderne tenåringsjente med foreldre som er skilt og en far med alkoholproblemer. Aasnes har også belyst pedofili.

Aasnes har laget flere historiske serier, blant dem *Frode Eiriksson* (1978) og *Gjest Baardsen* (1991). Han er en dreven tegner og historieforteller. Stilen er en forenklet realisme, og skildringene er effektive uten fortellertekniske utskeielser.

Ved siden av tegneserier, lager Aasnes også illustrasjoner. Han forteller at produksjonstempoet må være høyt for å livnære seg som serieskaper: "Jeg er klar over at jeg ligger på et vippepunkt mellom kvalitet og kvantitet, men skal jeg ha dette som yrke må jeg bare finne meg i det. Den store produksjonen går likevel ikke på bekostning av min utvikling som tegner. Jeg kan gremme meg over tegninger som jeg laget for bare fem år siden. Som tegner blir du aldri utlært. Det er egentlig som en slags livseliksir - å vite at du er blitt 50 år, men stadig under utvikling. Jeg har ikke nådd noe mål. Det er stadig nye muligheter til utvikling." (TEGN 1993)

Aasnes fikk Kulturdepartementets tegneseriepris i 1981 for opplysningsserien *Fra skolebenk til gårdsarbeid.*

Morten Harper

Håkon Aasnes sammen med noen av de figurene han har tegnet.

10 Tor Bomann-Larsen

8 Frithjof og Hjalmar

Født med ski på beina

Tor Bomann-Larsen (f. 26. april 1951) fikk i 1985 æren av å starte Cappelens store satsning på tegneserier på 80-tallet med sitt album 1905 – *Duellen på Hesselø.* Albumet var også første bind i Bomann-Larsens trilogi om Fridtjof Nansen, og ble fulgt av *Fridtjof og Hjalmar* (1986) og *Drama i Bayern* (1987). Samlet står trilogien sentralt i norsk tegneserie-

I Nansen-trilogien ser Bomann-Larsen på Norges selvbilde og utvikling, med fokus på snø, ski og vintersport.

historie, sammen med den senere utgivelsen *Adolfs menn* (1990), som skildrer det Tredje Rikets vekst og fall gjennom korte fortellinger om Hitlers forskjellige håndlangere. Tidligere hadde Bomann-Larsen laget den politiske satiren *Glipp* (1980), som gikk i *Ny Tid*. Etter at bunnen falt ut av det norske tegneseriemarkedet har Bomann-Larsen gjort seg bemerket gjennom biografier, essaysamlinger og billedbøker for barn. Mest kjent er han nok for biografiene om Roald Amundsen og forfatteren Sigurd Christiansen, samt barnebøkene om kong Olav, Fridtjof Nansen og Roald Amundsen. Hans seneste prosjekt er en biografi om kong Haakon VII og dronning Maud.

Det virker åpenbart at Bomann-Larsen er meget opptatt av tiden rundt århundreskiftet, med de store norske polarbragdene og Nansens og Amundsens innflytelse på Norges selvbilde og utvikling. Han har i mesteparten av sine verk lagt stor vekt på nordmannens forhold til snø, ski og vintersport.

På listen over tidenes norske tegneserier er Bomann-Larsen representert ved *Fridtjof og Hjalmar*, som omhandler Nansens berømte forsøk på å nå Nordpolen som førstemann i 1893. Dette er det sentrale bindet i Nansentrilogien, og fremstiller så vel den store polarhelten som hans bragder i et mildt sagt uærbødig lys. Fortellerstilen er kjapp og dialogdrevet, mens Bomann-Larsens karakteristiske tegnestil, i likhet med Christopher Nielsens, trenger tid før leseren blir vant til den. Det viktigste elementet i Bomann-Larsens serier er nok likevel hans evne til å fremstille historiske begivenheter med autoritet kombinert med satiriske spark og villighet til å gå langt utover de historiske fakta for å fortelle sin historie.

Arild Tørum

9 Jens K Styve

10 finnfinnfinn 3

Historien fremfor alt!

Serieskaper Jens K. Styve har forsonet seg med sin egen tegnestil, og satser først og fremst på å være en god historieforteller. I det siste har han begynt å lure på om han også er en gründer.

– Tegning har jeg ikke vært så opptatt av de siste årene. For meg er tegningene et verktøy for å formidle historier. Noen stor tegner er jeg, og blir jeg, ikke. Min ambisjon er å ha det gøy når jeg tegner. Da blir det ferdige produktet underholdende for leseren også, mener han.

Men hva vil han formidle i disse historiene?

Jeg har en del å si, men kanskje ikke så mye som ikke er sagt før. Viktigst er det at leseren lar seg interessere. Gjenkjennelse betyr en del, å vise folk noe de kjenner som de kanskje ikke visste at de kjente, oppsummerer Norges niende beste tegneserietegner ifølge Tegns avstemning.

Styve var 14 da han fikk sin første, Pytoninspirerte serie på trykk i en skoleavis. To år senere fikk han en serie på trykk i fanzinen *Kraftig kost*. Unge Styve hadde fått øynene opp for undergrunnsserier gjennom dansk-norske Sverre H. Kristensen, som døde i 1997.

– Han var viktig for meg, fastslår Styve, som brukte samme format som Kristensens *Voodoo Comix* i første utgave av sitt eget blad *Hups*.

Like før *Hups* 2 kom ut begynte Styve å samles med andre tegnere i Bergen, hvor han studerte etter oppveksten i Hjelmås, nord for Bergen. Søndagene i fellesskap over tegnebordet resulterte i *Smittsomt gjesp*.

Senere flyttet Styve til Oslo, hvor han var med på å starte opp

Med sitt fokus på indre handling er Styve mest opptatt av gode karakterskildringer, her fra finnfinnfinn # 3.

Jippi forlag. Hans *finnfinnfinn* var en av de første Jippi-utgivelsene.

Oppveksten på Vestlandet og studieårene i Bergen preger mange av Styves serier. Han har laget hillbilly-skildringen Onkel Willy, oppvekstskildringer fra livet i Hjelmås og på-kornet-skildringer fra studenttiden. I kombinasjon med nynorsk tekst gjør dette Styves serier like vestlandske som bedehus og regnvær.

– Det er mer eller mindre bevisst fra min side. Forhåpentligvis kan alle kjenne seg litt igjen. Egentlig synes jeg det er patetisk med forfattere som må til utlandet for å skrive om Norge, men så mye som jeg har skrevet om Vestlandet siden jeg flyttet fra det skyter jeg meg selv i foten der. Kanskje det er lettere å se hovedtrekkene når en er på et annet sted, funderer han.

Timing er et annet særtrekk ved Styves serier. Mange har trukket fram hans evne til å fryse de rette øyeblikkene i rutene.

– Jeg er i hvert fall opptatt av timing, både når det gjelder tegneserier og film. Regissøren Jim Jarmusch er flink til det. Han tar seg tid og stoler på at seeren har sans for indre handling. Jeff Smith er også god på timing, men hans serier har mye ytre fysisk handling også. Det er det ikke alltid i mine. Det må ikke bli så tydelig som Donald. Å lage en pantomimeserier er ikke noe mål for meg, tvert imot, erklærer Styve.

Med sitt fokus på indre handling er han mer opptatt av gode karakterskildringer, at leserne blir kjent med figurene hans.

Når det gjelder egne idoler, har Styve det som så mange andre: Forbildene han vokste opp med er ikke nødvendigvis de samme som han leser i dag.

Men Peter Bagge og Ulf Lundkvist henger med. Dessuten abonnerer jeg på *Stray Bullets*, *Cerebus* og *Bone*. Jason har også fått meg interessert i Lewis Trondheim. Ellers leser jeg alt av norskproduserte serier. TV-serien *Simpsons* er også en stor favoritt.

Ved siden av å være en engasjerende forteller, har Styve åpenbart også organisatoriske evner. Etter at han slo seg ned i Tromsø i vår, har han ført sammen en del unge serieskapere, og hatt en slags fadderfunksjon for deres samleutgivelse *Pokus*.

– Ja, jeg har nesten begynt å lure på om jeg er en gründer, kommenterer Styve, som for tiden tegner stripeserien *Utfjord*, som er skrevet av Ole Andreas Hoen.

– Stripeserie, Styve, det er vel å banne i Jippikjerka?

Ja, men det er faktisk ganske gøy å lage den. Handlingen er lagt til en liten bygd som utgjør et helt miniunivers rundt vår datautdannede hovedperson. Vi tar sikte på rundt 30 striper. Kanskje kan vi bli gjesteserie i Dagbladet.

Stripeserie, javel. Men når kommer Styves 100-siders mesterverk med stive permer og Sproingambisjoner?

– Si det. Jeg har nok laget serier for spesielt interesserte. Store prosjekter har jeg ikke noe imot, men det er også fort gjort å brekke nakken på dem. Det er greiest å lage serier på rundt 30 sider, også med tanke på det økonomiske, konkluderer gründeren.

Matti Riesto

Tidenes beste norske serier

1	Jason	Lomma full av regn
2	Christopher Nielsen	Jazzbasillen
3	Steffen Kverneland/Ø. Richter Frich	De knyttede never
4	Jason	Vent litt...
5	Bjørn Ousland	Solruns Saga
6	Siri Dokken	Kongens mann
7	Arild Midthun	Ivar Aasen - ei historie om kjærleik
8	Tor Bomann-Larsen	Frithjof og Hjalmar
9	Lars Fiske	Matje - debutanten
10	Jens K Styve	finnfinnfinn 3
11	Christopher Nielsen	Sagaen om Klepto
12	Arild Midthun	Truls og Trine redder julen
13	Christopher Nielsen	Det store Underet
14	Christopher Nielsen	Kong Alkohol slår til igjen
15	Christopher Nielsen	Narverfredag
16	Christopher Nielsen	To trøtte typer drømmer om en hvit jul
17	Christopher Nielsen	Gutta fra Calcutta, Bøgdatur 92
18	Arild Midthun	Troll 1 Sølvskatten
19	Christopher Nielsen	En fettsugers bekjennelser
20	Inka-Lill	Ridderne av Dor 1 Hjertets knekt
21	Tore Strand Olsen	Tore Hund (Forresten 4)
22	Jason	Glass
23	Christopher Nielsen	Hjelp, vi er på hyttetur
24	Frode Øverli	Alt for Norge
25	Tor Bomann-Larsen	Drama i Bayern
26	Waldemar Hepstein	Samleren
27	Morten Myklebust, Kåre Holt	Kristina av Tunsberg
28	Geir Florhaug	Gutta på skauen
29	Knut Westad	Tåkehauk
30	Mikael Holmberg	Kunsten å gå i baret
31	Lars Elling, Baard Enoksen	Dårenes Formynder
32	Tor Bomann Larsen	1905 Duellen på Hesselø
33	Inka-Lill	Ridderne av Dor 5 Keiser Overall
34	Sven Tveit, Jarle Grinde	Profet i eget land
35	Ivar Mauritz-Hansen	Nils og Blåmann møter piratene
36	Waldemar Hepstein	"Jeg er så glad i deg"
37	Peter Haars	Prokon
38	Steffen Kverneland	Et spill mellom fire
39	Jens K Styve	finnfinnfinn 2 ("Barnevakt")
40	Jensen, Pedersen, Høyland	Doktor Fantastisk
41	Terje Nordberg	En fågel er loss
42	Lars Fiske	Fet festival
43	Rune Borvik	Fia Mia 1 ("Kunsttyveri")
44	Christopher Nielsen	Dårlig innflytelse
45	Knut Nærum	Frigjøring
46	Tommy Sydsæter, Dag Kolstad	Eventyret om eksospott
47	Ernst Vevle Olsen, Louis Masterson	Med loven i ryggen
48	Christopher Nielsen	Ur
49	Dag Frognes	Tordenskiold
50	Jason	Død Mikke

Tidenes beste serieskapere

Se side 39 for listen over de 50 beste tegneseriene.

1 Will Eisner
2 Carl Barks
3 Jean Giraud/Moebius
4 Alan Moore
5 Robert Crumb
6 Hugo Pratt
7 Rene Goscinny
8 Frank Miller
9 Franquin
10 Harvey Kurtzman
11 Bill Watterson
12 Jacques Tardi
13 Dan Clowes
14 George Herriman
15 Dave McKean
16 Hergé
17 Peter Bagge
18 Neil Gaiman
19 Harold Foster
20 Hermann Huppen
21 Jeff Smith
22 Milton Caniff
23 Charles M Schultz
24 Enki Bilal
25 Chris Ware
26 Dave Sim
27 Stan Lee
28 Winsor McCay
29 Pierre Christin
30 Peter Madsen
31 Gilbert Hernandez
32 Walt Kelly
33 Jocé Muñoz
34 Bill Siekiewicz
35 Matt Groening
36 Elzie Crisler Segar
37 Alex Raymond
38 Albert Uderzo
39 Cliff Sterrett
40 Francois Bourgeon
41 art spiegelman
42 Adrian Tomine
43 Jim Woodring
44 Burne Hogarth
45 Harvey Pekar
46 Grant Morrison
47 Jack Kirby
48 Charles Burns
49 Bill Elder
50 Mike Mignola

1 Will Eisner

Mediets mester

Will Eisners tilbakevendelse til tegneseriemarkedet etter flere år med kommersielle oppdrag på slutten av 70-tallet, er for tegneserieelskerne et like stort comeback som Elvis' TV-sendte Las Vegas konsert i 1968. For mange vil Eisner for alltid være rutenes konge.

Han har sin egen tegneseriepris, og har skrevet flere bøker om å skape tegneserier. Få behersker mediet så godt som *Spirit*-skaperen, storbyskildreren og nestoren fra New York. Eisner komponerer tredimensjonale bilder og grafisk veloverveide sider som få andre. Han bruker bobler og ruter på mange forskjellige måter, men alltid for å forsterke innholdet i historien, aldri bare for å eksperimentere. Kroppspråk og mimikk er så presist i Eisners serier at han burde vært pensum på teaterhøyskolen.

William Erwin Eisner ble født i *The Big Apple* i 1917. I High School-avisen fikk han publisert sin første tegneserie om oppveksten i fattige Bronx. Etter tegneskole og en del illustrasjonsoppdrag innenfor reklame, lagde han et utkast til sin første profesjonelle tegneserie i 1935. Sammen med Jerry Igner startet Eisner i 1937 tegnestuen Eisner-Igner Shop, hvor de og flere andre kjente navn leverte tegneserier til forlagene for fem dollar siden.

I 1939 fikk Eisner tilbudet om å lage sin egen 16-siders serie som skulle ligge ved som et eget hefte i helgeavisen. *The Spirit* var født. Eisner egnet seg til serien fra 1940 og til og med 1942, da han ble innkalt til militæret. Ut krigstiden ble den tegnet av assistenter. Da Eisner kom tilbake, tok han over igjen, og årgangene 45-51 av *Spirit* hører til de serier som har vært mest epokegjørende for sin ettertid. Eisner briljerte med sin skildring av menneskene og storbyen, og serien var grafisk noe av det mest formfullendte

I Spirit briljerte Eisner med sin skildring av menneskene og storbyen, og serien var grafisk formfullendt.

en hadde sett.

I 1950 begynte Eisner å tegne for det amerikanske militæret igjen, slik han hadde gjort det under krigstjenesten. Det skulle gå nærmere 20 år før han igjen tegnet for vanlige tegneseriehefter. Han ble imidlertid aldri helt glemt, og etter en lengre artikkel om Eisner i det amerikanske *Playboy* i 1965, begynte Spiritheftene å komme i nye opplag. Eisner begynte så smått å tegne for det sivile publikum igjen i første halvdel av 70-tallet, før han i 1978 igjensatte en ny standard for mediet. *En kontrakt med Gud* var en "grafisk roman" som gikk langt utenpå de andre amerikanske tegneseriene. Den rundt 60-årige Eisner skildret livet i en leiegård i Bronx med all sin kunnskap om livet, tegneseriemediet og med sine ekspressive tegneteknik. Ofte sprengte han rutene og bygget sidene opp til stemningsfulle og fortellende enheter. I de følgende årene skildret han, med unntak av *Liv på en annen planet*, menneskeskjebner i Bronx i *Storbyen - et portrett*, *Livskraft* og flere andre hefter. De to siste tiår har konsentrert seg om serier om storbyliv og menneskeskjebner, og også gitt ut flere selvbiografiske serier. Sin kunnskap og finfølelse i forhold til tegneseriemediet har han samlet i to bøker, *Comics & Sequential Art* og *Graphic Storytelling*.

Matti Riesto

4 Alan Moore

1 Watchmen

9 V for Vendetta

Tegnernes skrekk

Fjerdemann på listen over tidenes beste serieskapere har knapt utgitt en tegnet strek siden tidlig på 80-tallet, og bedre indikator på hvor viktig manuset er for en tegneserie finnes ikke.

Briten Alan Moore er tegneserienes mest nitidige, grundige og pinlig nøyaktige manusforfatter. Bare en rask titt på manuset til de første kapitlene av *From Hell* (utgitt i bokform) kan få svetten til å piple frem hos både tegnere og forfattere. Ikke rart både Bill Sienkiewicz og Al Columbia nærmest ble drevet fra forstanden når de skulle gjøre Moores visjoner i den ufullendte *Big Numbers* om til virkelighet.

Her i Norge møtte de fleste Moore for første gang på høyden av sin karriere. Semic ga ut hans *Watchmen* (*Vektere*) i hefteform i 1987, og denne har satt slike dype spor at den klatret helt til topps i TEGNs kåring. *Watchmen* var Moores endelige oppgjør med superheltene, en imponerende innviklet, men samtidig lettlest, historie om hvordan vår verden kunne sett ut hvis det virkelig fantes superhelter. Skrevet på høyden av den kalde krigen tegnet Moore en dyster virkelighet, men det var ikke først og fremst historien som imponerte, det var måten historien ble fortalt på. Gjennom dagboknotater, pirattegneserier, journaler, selvbiografier og utallige skifter i tid og sted komponerte Moore en historie så intrikat at den minst måtte leses to ganger for å få fullt utbytte av den. Og det er når man leser *Watchmen* for andre gang man virkelig får den store leseropplevelsen. Sammen med Frank Millers *The Dark Knight Returns* skapte Moore de definitive superheltseriene som alle etterfølgende serier måtte finne seg i å bli sammenlignet med i minst ti år etterpå.

Briten Moore startet som tegner/forfatter i 1979, men konsentrerte seg raskt om skrivingen. Han begynte med *Captain Britain og Dr. Who*, før han begynte å skrive korte historier for *2000 AD*. "Short stories are still the best place for any aspiring writer to learn his or her craft", skrev Moore i innledningen til samlingen Alan Moore's *Shocking Futures*, men det tok ikke lang tid før Moore mestret lengre historier. Allerede i 1982 og 1983 vant han priser for beste serieforfatter for den dystopiske, 1984-inspirerte fremtidsthrilleren *V For Vendetta*, stadig en av hans klart beste serier. Etter suksess med denne og *Marvelman* (senere *Miracle-*

man) ble Moore headhuntet til USA for å skrive *Swamp Thing*. Her revolusjonerte Moore skrekkserien, og dannet grunnlaget for forlagets DCs *Vertigo*-linje.

Etter et brudd med DC på tampen av 80-tallet la Moore superheltene på hylla, og satset for fullt på langt mer kunsterisk ambisiøse verk. Det startet lovende med den journalistiske *Shadow Play - The Secret Team i Brought To Light*, men så strandet samtidsdramaet *Big Numbers* allerede etter to numre. Den "historiske obduksjonen" *From Hell* om Jack The Ripper ble nylig fullført etter ti tøffe år, mens den erotiske serien *Lost Girls* Moore som startet i 1991 langt fra er ferdig. Kommersielt sett strandet Moores forsøk på ulykkelig vis, og selv om den fascinerende *From Hell* må regnes som en solid kunstnerisk suksess, er det tvilsomt om Moore nå orker å begynne på lignende ambisiøse forsøk. Dette er svært synd, ikke bare for Moore, men også for tegneserien som medium.

I stedet gjorde Moore helomvending, og skrev flere svært lette superheltserier for forlaget Image, mens hans i år har startet opp forlaget America's Best Comics, som gir ut flere titler. Seriene her har høyere ambisjonsnivå enn *Image*-seriene, men er likevel flere lysår unna *V For Vendetta*, *Watchmen* og *From Hell*. *The League of Extraordinary Gentlemen* er en underholdende pastisj og videreføring av de klassiske "guttebøkene" til Jules Verne, H. Rider Haggard og H.G. Wells, mens *Tom Strong* er en smånostalgisk superhelt i stil med Kurt Busieks *Astro City* og lignende forsøk. For

Watchmen var Moores endelige oppgjør med superheltene, en imponerende historie om hvordan vår verden kunne sett ut hvis det virkelig fantes supermenn.

Alan Moore virker det som kunsten nå er lagt på hylla, og han i stedet foretrekker å lage rivende god gutteunderholdning. Morsomt nok det, men synd når vi tenker på hva vi går glipp av, for tegneserien som medium trenger sårt en bunnsolid og seriøs historiesnekker som Alan Moore.

Øyvind Holen

2 Carl Barks

Den gode tegneren

Carl Barks ble født i Merrill, Oregon, 27. mars 1901. Bare Will Eisner var i stand til å holde Barks bak seg på listen over århundrets fremste serieskapere. Dette er neppe noen overraskelse i et land som Norge, der *Donald Duck & Co.* i årtier har holdt stand som det meste solgte og mest leste tegneserieheftet, med salgstall som i forhold til folketallet er helt utrolige.

På det meste solgte Donald rundt 250 000 i Norge (og enda mye mer i Finland, der Donald er enda mer populær enn i Norge); i USA ville dette tilsvart omkring 15 millioner, og det hver uke! Selv i Barks gullalder var det amerikanske *Uncle Scrooge* aldri i nærheten av slike tall, men på det meste var heftet oppe i 5 millioner, og utkom da kvartalsvis. Hadde Barks hatt de samme rettighetene som dagens serieskaper ville han vært mangemillioner for lenge siden. Bare opphavsretten til figurer som Skrue, B-gjengen, fetter

Anton og Petter Smart ville gjort ham søkkrik. I stedet jobbet Barks til noe i nærheten av industriarbeiderlønn, og begynte først å få en smak av store penger gjennom de anderelaterte oljemaleriene han malte utover sytti- og åttitallet.

Barks begynte sin karriere i Disneys tegnefilmstudio på 30-tallet, før han fikk sjansen til å tegne serier om Donald i 1942. Etter debuthistorien *Piratgull* ble Barks den store Donaldtegneren, og da han ga seg i 1967 hadde han tegnet mer enn 6000 sider med Donald og de andre endene. De viktigste Disneyseriene Barks hadde ansvaret for var *Walt Disney's Comics & Stories* (1943-1965), *Donald Duck Adventures* (1942-1959) og *Uncle Scrooge* (1952-1967). På 40-tallet laget han også serier som *Bruno Bjørn*, *Andy Panda* og *Droopy Dog*.

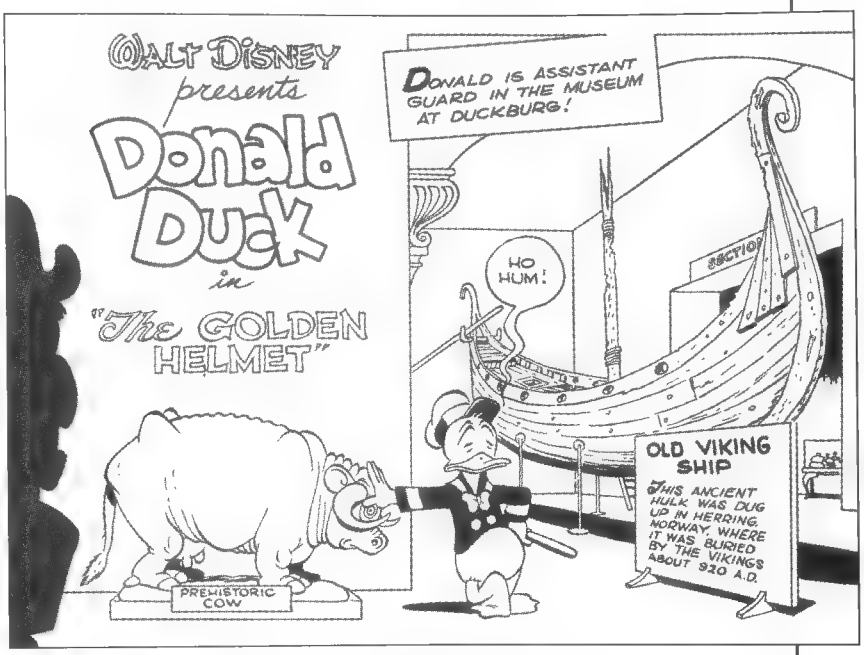
WALT DISNEY
presents
Donald Duck
in
"The GOLDEN HELMET"
DONALD IS ASSISTANT GUARD IN THE MUSEUM AT DUCKBURG!
HO HUM!
SECTION
OLD VIKING SHIP
THIS ANCIENT HULK WAS DUG UP IN HERRING, NORWAY, WHERE IT WAS BURIED BY THE VIKINGS ABOUT 920 A.D.
PREHISTORIC COW

Barks-historien Gullhjelmen er minneverdig for sin fremstilling av farene ved grådighet og maktbegjær, samt den fabelaktige utleveringen av advokatstanden.

Barks sto nok på høyden av sin karriere da han i løpet av ti år, fra 1947 til 1957, leverte klassikere på løpende bånd. I *Donald Duck Adventures* kom perler som *Det gamle slottets hemmelighet*, *Eggmysteriet*, *Voodoo Hoodoo*, *Donald Duck på Grønland*, *Enhjørningen*, *I det gamle Persia*, *Arvesmykket*, *I det gamle Kalifornia*, *Jul i Blakkegata*, *Gullhjelmen* og *Den forbudte dalen*, mens han i *Uncle Scrooge* leverte storverk som *Bare en gammel, fattig and*, *Tilbake til Klondike*, *Tralla La*, *Cibolas syv byer*, *Den gale professoren*, *Lemenjakten*, *Landet under jorden*, *Iskalde forretninger* og *Pygmeindianernes land*. I den samme perioden leverte han også mange av sine beste korte historier i *WDC&S*, som for eksempel *Isbaderen*, *Hvem-vet-hva-konkurransen*, *Statuebyggerne*, *Den fryktelige B-gjengen*, *Antons forferdelige hemmelighet*, *Hypnosepistolen*, *Julemiddagen*, *Kronismen* og mange andre. I denne perioden, etter Will Eisners storhetstid og før Jack Kirbys comeback, var Barks USAs ubestridt ledende tegneserieskaper, og det var også historiene fra denne tiden som la grunnlaget for Donalds enorme popularitet i Norge og de øvrige skandinaviske landene.

Barks har en selvskreven plass i tegneseriens historie, omtrent på samme måte som Dickens i forrige århundres litteraturhistorie. Begge blir de regnet blant de største, men samtidig er det mange kritiske røster som påpeker svakheter ved deres verk, og heller vil trekke frem mer nyskapende og intellektuelt utfordrende navn. Som mange litteraturkritikere foretrakk Dostojevskij, trekker mange tegneseriekritikere frem Will Eisner. Samtidig må det imidlertid nevnes at Dostojevskij hyllet Dickens, slik også Eisner har hyllet Barks. Som Dickens var Barks den store fortelleren; den som kunne skape de udødelige fortellingene og trollbunde stadig nye generasjoner av lesere. Tegneseriemediet kan tross alt prise seg lykkelig for å ha hatt ham.

Hele tre Barkshistorier kom med på topp 20-listen; *Gullhjelmen*, *Donald Duck på Grønland*, og naturligvis *Eggmysteriet*. Dette er utvilsomt tre av Barks aller beste historier, og to av dem er åpenbart blant de historiene som huskes best av den jevne leser. *Gullhjelmen* er mest minneverdig for sin fremstilling av farene ved grådighet og maktbegjær, samt den fabelaktige utleveringen av advokatstanden. *Eggmysteriet* på sin side er en glimrende eventyrfortelling; underholdning på høyt plan. Begge disse historiene inneholder elementer som gjør at de skiller seg ut blant de mange, mange historiene Barks laget. *Donald Duck på Grønland* har derimot ikke slike elementer i samme grad, og det er derfor kanskje noe overraskende at den kom med på listen i stedet for for eksempel *Tralla La*. Samtidig stemte jeg selv på *Donald Duck på Grønland*, som også ofte har blitt trukket frem av Geir Hasnes som hans favoritthistorie. Starten på denne fortellingen inneholder noen av de mest fremragende sidene Barks noensinne tegnet, og her utnyttet han tegneseriemediet bedre enn kanskje noen annen gang i sin karriere. Alle disse tre fortellingene er verdige kandidater.

Arild Tørum

2 Maus

Om mus og fedre

På mange måter har *Maus* fått en outsiderstatus i tegneserieverdenen. Mange av de "vanlige" tegneseriefans mener den er forferdelig, mens den har knyttet flere utenforstående til tegneseriemediet. Utvendig ser den ikke en gang ut som en tegneserie, men mer som en skjønnlitterær bok.

Maus er da også svært utypisk for tegneseriemediet. Paradoksalt nok er den kanskje derfor den sterkeste tegneserie som er laget. Selve historien tar utgangspunkt i Holocaust og jødeutryddelsen under den andre verdenskrig fortalt gjennom art spiegelmans far som overlevde tragedien. Men vel så viktig er beskrivelsen av forholdet mellom far og sønn. art spiegelman har et mer enn komplisert forhold til faren, og faren skildres full av særegne trekk. Delvis var det disse som fikk ham til å overleve under krigen, men også er de et resultat av hans opplevelser.

Serien har i tillegg en metadimensjon. Vi følger i detalj møtene mellom far og sønn, og følger seriens tilblivelsesprosess. Et av de viktigste spørsmålene som stilles er jo nettopp hvordan vi i ettertid skal forholde oss til de ufattelige grusomhetene under den andre verdenskrig. art spiegelman velger det fortellertekniske grepet å skildre jødene som mus og tyskerne som katter. Historien er i seg selv så personlig og rystende at menneskefigurer rett og slett ville blitt for intenst.

Å benytte seg av karikerte og forenklede figurer er et av tegneseriemediets sterkeste og mest benyttede virkemidler. I det forenklede bildet ser leseren seg selv og sin verden, og identifikasjonen blir større. Vi kjenner igjen hverdagsproblemene i arts liv og hans problemer med faren. På denne måten kommer vi nærmere inn på menneskene i Historien, og resultatet er en av de mest gripende skildringer av Holocaust som er laget.

De ekspressive svarthvitttegningene driver historien framover med stor tyngde. Her finnes få grafiske fiksfakserier som i mange andre moderne serieromaner. Til det er serien for alvorlig. Likevel fungerer seriens utallige lag og dimensjoner nettopp fordi art spiegelman turnerer virkemidlene så selvsikkert.

Merkelig nok har seriens suksess både kunstnerisk og kommersielt ført til få etterfølgere i tilsvarende retning. *Maus* er da også et umulig verk å følge opp. Til og med art spiegelman har vært nærmest fraværende fra seriemediet i tiden etter. La oss imidlertid håpe at *Maus* har vist at seriemediet har et potensiale som formidler av tyngre personlige grafiske romaner.

Erik Falk

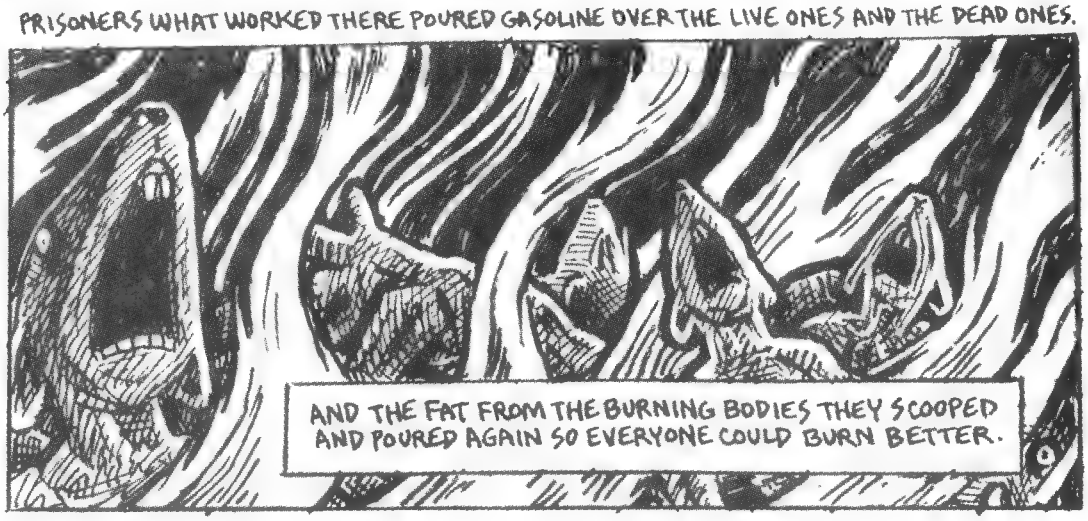
PRISONERS WHAT WORKED THERE POURED GASOLINE OVER THE LIVE ONES AND THE DEAD ONES.
AND THE FAT FROM THE BURNING BODIES THEY SCOOPED AND POURED AGAIN SO EVERYONE COULD BURN BETTER.

Krigens redsler og grusomheter har sjelden blitt skildret sterkere enn i Maus.

3 Jean Giraud/Moebius

4 John Difools eventyr

8 Den hermetiske garasje

Dr. Giraud og Mr. Moebius

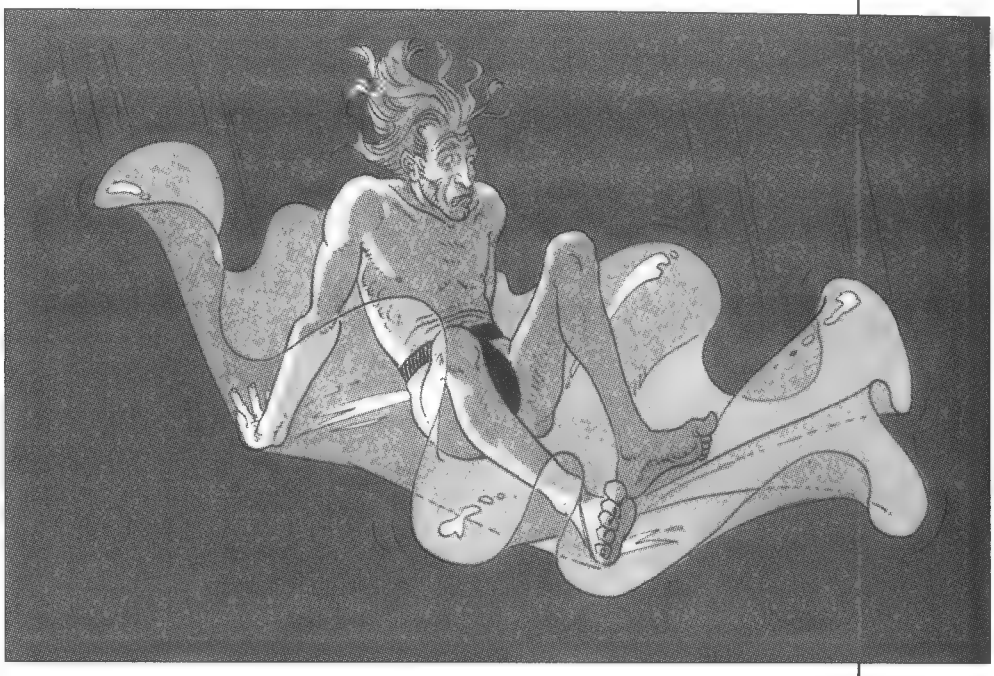

John Difool er en new age western, som forener svevende innhold med elegant estetikk.

Jean Giraud ble født i Nogent-sur-Marne, 8. mai 1938. Han er også kjent under pseudonymet Moebius. Med sin doble identitet, viser han spennvidden i den franske tegneserietradisjonen. Som Giraud lager han westernserien *Blueberry* i en gjennomarbeidet realistisk stil og med svært egnede billedløsninger. Som Moebius er han eksponent for den mer eksperimentelle tradisjonen som ble etablert med voksenseriene på 70-tallet.

Slik beskriver Giraud sin visjon for mediet: "Tegneserien må lære å uttrykke personlige, indre univers, inneholde sosiale eller politiske tema, eller formidle originale visjoner. Det er viktig å nå et publikum som ikke er fanget i genre og kategorier. For meg er unge som bare interesserer seg for en enkelt genre, for eksempel superhelter, allerede blitt svært gamle."

Giraud tok brevkurs i tegning, og i en alder av 16 år begynte han på l'École des arts appliqués i Paris. Sin første serie fikk han offentliggjort i 1956, den humoristiske westernserien *Les Aventures de Frank et Jérémie*. I 1961 begynte han å arbeide som assistent for Jijé på Jerry Spring. Det var via Jijé han kom i kontakt med Jean-Michel Charlier, og ble tegner for serien *Blueberry*. Giraud var svært preget av Jijés stil. Faktisk er deler av Blueberryalbumet *Med døden i hælene* (*Le Cavalier Perdu*) tegnet av Jijé uten at forskjellen er merkbar. Etter seks-syv album begynte Giraud å finne sin egen stil, en mer hardbarket realisme med sterke skraveringer og ikke minst storslåtte billedutsnitt og forløp.

Pseudonymet Moebius brukte Giraud første gang i 1963 med korte, humoristiske historier i magasinet *Hara-Kiri*. Om pseudonymet forteller Giraud selv at han "ønsket å tilføye en mer provoserende og mystisk side av seg selv". Navnet hentet han fra det såkalte møbiusbåndet; et bånd som er dreid halvveis og endene festet til hverandre slik at begge sidene henger sammen i én flate, som to sider av samme mann. Giraud avviser at han er schizofren, men medgir at han leker med tilstanden som en teknikk for å utforske seg selv.

Som Giraud har han holdt seg i westerntradisjonen. Han har etter Charliers død videreført *Blueberry* både som tegner og forfatter. I tillegg har han skrevet avleggerserien *Marshall Blueberry* som er tegnet av William Vance. Han har også tatt over manuset på westernserien *Jim Cutlass* som Christian Rossi tegner.

Som Moebius har han et større mangfold, selv om et flertall av seriene berører science fiction eller beslektet fantasy. De tre viktigste verkene er den utpregede kunst-

serien *Arzach* (1976), *Le Garage hermétique* (1976-79), en serie laget etter innfallsmetoden, og det ambisiøse seksbindsverket *John Difool* (1980) som Alexandro Jodorowsky har skrevet. Seriene forenes av et svevende innhold og en ubestridelig elegant estetikk. Moebius tegner i rene, klare streker, og fargeflatene blir svært dekorative elementer i rutene. Siste større Moebiusprosjekt er *Le Coeur couronné* (1992), en metafysisk komedie skrevet av Jodorowsky. Moebius har dessuten skrevet eventyrserien *Altor* (1986) for Marc Bati, og en nyversjon av *Little Nemo* (1994), tegnet av Bruno Marchand. Visstnok har Moebius nylig fullført en mangainspirert serie på et par tusen sider, men nærmere detaljer er ikke kjent.

På 80-tallet var Giraud involvert i flere filmprosjekt, deriblant *Alien*, *Tron* og *Abyss*. Det var i forbindelse med en senere skrinlagt forberedelse til filmatiseringen *Dune* i 1975 at han møtte Jodorowsky, som også er filmregissør. Giraud arbeider dessuten som illustratør av plakater, omslag og storyboard. Han var involvert i en tegnefilm om *Little Nemo*. Giraud er regnet som den viktigste tegneren innenfor moderne europeisk tegneseriekunst. Han er likevel beskjeden når det gjelder sine evner som tegner: "Jeg har mange problemer - med perspektiv, anatomi, lys og skygger. Jeg er rimelig god på alle områder, men ikke perfekt til noe... det gjør ikke noe at en tegning er litt ufullkommen. Det er det som gir tegningen vibrasjoner. Alle forsøker å strebe etter perfeksjonisme, men det er umulig å oppnå."

Morten Harper

8 Frank Miller

3 Batman: The Dark Knight

Den amerikanske fornyeren

Han er et fortellerteknisk talent. Han er kanskje den mest begavede regissør av tegneserier. Han kan tegne lekre svarthvitt-sider som ingen andre. Frank Miller, tegneseriens amerikanske fornyer på 80-tallet.

Batman – nattens ridder gjenfødes var epokegjørende for tegneseriens fortellerteknikk på 80-tallet. Sammen med *Vekterne* gjorde den for en kort, gylden periode norske utkantbensinstasjoner og ferjeleiekiosker om til tegneserietempler. Det finnes sekvenser i *Batman* som jeg kan få gåsehud av den dag i dag. Millers utsnitt og klipping kombinerer hans egen kjappe fortellerstil med elementer fra japanske tegneserier og film. Det samlede resultatet blir utrolig fascinerende lesning.

Miller, født 1957, ble medlem av en tegnegruppe som 18-åring, og flyttet i 1977 til New York. Etter å ha hatt noen få serier på trykk, blant annet i *Twilight Zone* og *Weird Tales*, fikk han jobb hos Marvel i 1978. Fra å tegne serien om Demonen, ble han gradvis også forfatter av den, og resten er, som de sier, historie. Miller satte sitt preg på historien med et originalt og effektivt grafisk uttrykk og en effektiv

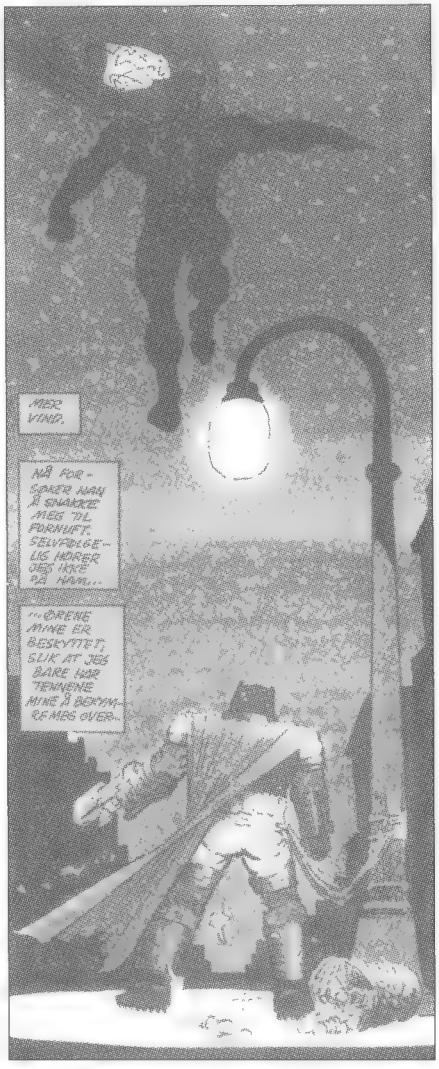
MER VIND.
NÅ FOR - SPÅR MAN Å SNAKKE MED TIL FORNUFT. SELVFØLGE- LIG HØRER DES IKKE PÅ MEG...
ØRENE MINE ER BESKYTTET, SLIK AT JEG BARE HAR TENNENE MINE Å BEKYM- RE MEG OVER..

Batman - Nattens ridder gjenfødes gjorde på åttitallet bensinstasjoner i utkantstrøk og ferjeleienes kiosker om til tegneserietempler.

fortellerstil, ikke upåvirket av en annen New York-fan, nemlig Will Eisner. Millers årganger av *Demonen* er allerede klassikere, og i 1982 hevet han også et medlem av *Prosjekt-X* til nye høyder med miniserien *Jerven*. Miller var amerikanske seriers nye wonderboy, og forlaget DC lot ham i 1983 realisere sitt sekshefterprosjekt om samuraien *Ronin*.

I 1985-86 slapp Miller sin versjon av den kappekledde ridder løs på det amerikanske tegneseriepublikum. Miniserien *Nattens ridder gjenfødes* pustet nytt liv i den etterhvert så utbrukte Batmanlegenden. Millers suggererende fortellerteknikk og stramme fortellerstil gjorde inntrykk på de aller fleste som leste serien. Året etter skrev Miller om *Batman: Year One*, tegnet av David Mazzucchelli. Senere lagde han miniserien *Elektra Assasin* om sin egen Elektra, sammen med den lettere ekspresjonistiske tegneren Bill Sienkiewicz. Senere lagde de to også Demonenalbumet *I krig og kjærlighet*. I løpet av 1990 tegnet og skrev Miller selv *Elektra Lives Again*. Samme år skrev han *Give Me Liberty*, tegnet av Dave Gibbons. Mellom 1990 og -92 skrev Miller også serien *Hard Boiled*, som ble tegnet av Geof Darrow. Begge seriene var ultravoldelige framtidsvisjoner, og etter mange kritikeres mening ikke av samme klasse som Millers tidligere superheltverk. Et voldelig fremtidssamfunn er også en dekkende beskrivelse på miljøet i den andre og tredje Robocopfilmen, som Miller skrev begge manus til.

På 90-tallet har Miller høstet mest ros for sine sort-hvitt grafisk utsøkte *Sin City*-album. I disse hardkokte kriminalhistoriene står estetikken i høysetet, mens figurene er klisjeaktige og volden aldri langt borte. Millers siste prosjekt *300*, handler om spartanernes heltmodige kamp mot perserne i det gamle Hellas. Her er Miller tilbake til fargetegninger og en mer fortellende stil. Med hans blikk for mediet, vil det alltid være spennende å følge Miller, men noen av oss skulle nok ønske at han fant tilbake til New York, tettsittende trikoter og psykologiske personskildringer igjen snart.

Matti Riesto

5 Robert Crumb

Undergrunnskongen

I 1972 ble Fritz the Cat overført til tegnefilm. Crumb likte ikke resultatet og tok kort tid etter livet av figuren.

I følge legendene startet undergrunnsserietradisjonen i en barnevogn i San Francisco i 1968. Robert Crumb sto selv bak og solgte sitt eget hefte *ZAP* til forbipasserende hippier. Selv regnet han seg ikke som noen del av hippiebevegelsen, men ble raskt et av dens fremste ikoner. I årene som fulgte skjøt undergrunnsheftene fram i store mengder. Crumbs rufsete og lett kjennelige stil var lett reproduserbar, og tegningene ble trykket i utallige utgivelser.

Crumb definerte hva man senere har lagt i begrepet undergrunnsserier og var i tilleg den ubestridte eneren. Han var kompromissløs og gjorde sitt beste for å bryte de fleste tabuer. Spesielt når det gjaldt sex. Han sparket i alle retninger, fra de rådende autoriteter til de nye ungdomskulturene. Han var også meget personlig, og dukket selv opp i mer eller mindre selvbiografiske serier.

I motsetning til de fleste andre av tidens tegnere hadde han også sans for gode historier, og hadde store porsjoner med humor og vidd. Han var godt forankret i amerikansk tegneserietradisjon, primært funny animalserier som *Donald Duck*, *Andy Panda* og *Pogo*. Men ved å koble denne type historiefortelling med personlig og provoserende innhold sto han for noe helt nytt innenfor tegneseriemediet, og hans innflytelse har vært enorm.

Utover 70-tallet kom den kollektive hangover for Crumb og hans samtidige. De motkulturelle bevegelsene reduserte aktiviteten, og så også interessen rundt Crumbs verk. Crumb fortsatte imidlertid å tegne. Hans serier ble mer reflekterte, og de spontane syretrippene i serieform ble færre. Likevel

beholdt han sitt personlige og kompromissløse uttrykk. Og fortsatt var sex og seksuell frustrasjon blant hans viktigste temaer.

Han utviklet tegnestilen til en perfeksjonert og langt mer detaljert stil, og har også gjort mange gode illustrasjoner. Gjennom flere år redigerte han *Weirdo*, som foruten egne serier også besto av mange andre bidragsytere. Karrieremessig var det sikkert ikke det lureste han kunne gjort, for de fleste av de innsendte bidragene kan karakteriseres som meningsløst rør, og heftene hadde få lesere. Karriere har da heller aldri vært viktig for ham. Kunstnerisk integritet og uforutsigbarhet har alltid vært viktigere enn penger og kommersiell suksess. Hans serier har kommet ut i et utall obskure titler (f.eks. *SNATCH*, *Snoid*, *XYZ* og *HUP*), og figurer med en viss popularitet har raskt forsvunnet.

I 1995 kom Terry Zwigoffs dokumentarfilm *Crumb*. Filmen tegnet et nådeløst ærlig portrett av serieskaperen, og igjen ble Crumb en kjent figur også utenfor seriemiljøet. Som en følge av oppmerksomheten valgte den mediesky Crumb å forlate USA til fordel for Frankrike.

Fortsatt er det nok hans serier fra 60-tallet som er mest kjent. I syretrippenes tid passet figurer som *Mr. Natural*, *Fritz the Cat* og *Lenore Goldberg* perfekt inn. Seriene er morsomme og lett tilgjengelige. Dessverre har hans nyere serier fått langt mindre oppmerksomhet. Forhåpentligvis vil dette bedre seg med tiden. Crumbs verk er gjennomgående interessant lesning, og kvalitetsmessig er kanskje 80-tallet hans beste periode. Han har vist at han behersker mange uttrykk og sjangre, men alltid forankret i sitt helt personlige uttrykk. Han nærmer seg 60, men fornyer seg stadig. Robert Crumb bør fortsatt være en mann å regne med utover i neste århundre.

Erik Falk

5 Ghostworld

Fucking Åmål goes America

Daniel Clowes er ein av dei mest trufaste slitarane i Fantagraphicsstaben. Hans første utgjeving på det alternative amerikanske forlaget var *Lloyd Llewellyn* nr. 1 i 1986. Seinare gjekk han over til tittelen *Eightball* der kortare og lengre seriar har vorte presentert gjennom snart 10 år. Frå *Eightball* 12-18 gjekk framhaldsserien *Ghost World* som ofte blir trekt fram som høgdepunktet i Clowes sin produksjon hittil. Og som i TEGN avstemminga vart stemt opp til ein 5. plass på lista over Tidenes Beste Serier.

Ghost World er ei innsiktsfull skildring av to jenter i slutten av tenårene i slutten av det 20. århundre. Dei blaserte postmodernistane Enid og Rebecca, besteveninner sidan barndomen, kjenner alle referansane. Dei kjenner alle TV-seriane, alle reklamane og gjennomskuar alle mennesketypar og alle formar for engasjement. Jentene skiftar utsjånad og stil like ofte som andre skiftar meining. Dei forheldt seg med kynisk distanse til andre utskot i den vesle byen: frustrerte, seksuelt perverterte og eit utal håplause stemødre.

Clowes skildrar den siste sumaren etter gymnaset, eit vendepunkt i livet der ein er tvungen til å gjera viktige valg. Dei to som føler at dei har gjennomskua verda har problem med å kasta seg sjølv ut i den.

Ghost World skal visstnok bli film. Manus og storyboard av Daniel Clowes sjølv, regi ved mannen bak filmen *Crumb*: Terry Zwigoff. Ein slags amerikansk *Fucking Åmål - 5 years after*. Kjøp *Ghost World* albumet no, så kan du vera med å klaga når filmen kjem.

Karl B.

Hovudpersonane i Ghostworld forheld seg med kynisk distanse til dei frustrerte og seksuelt perverterte husmødrene i den vesle byen.

6 Hugo Pratt

7 Balladen om det salte hav

Eventyr for voksne

Corto Maltese er en voksen Tintin, en Fantomet uten svart/hvitt-tenkning og en James Bond med hjerne.

En stemme legger ut om spøkelseshæren til den tyske general Lettow Vorbeck i Øst Afrika på tampen av den første verdenskrig. Tegningen viser noen abstrakte svarte striper. "Kameraet" zoomer sakte ut, og mens stemmen fortsetter åpenbarer to gressende sebraer seg. Utsnittet blir stadig bredere, og tre krigere med sebraskjold kommer inn i serien. På neste side får vi for første gang se stemmene som snakker; en britisk soldat og en kar med sjømannslue, øre-ring og voldsomme kinnskjegg.

Mitt og mange andre nordmenns første møte med Hugo Pratts *Corto Maltese* var i salige *SerieFokus* i 1980. Jeg var sju år gammel, og den trege fortellerteknikken og de røffe svart-hvitt-tegningene i Pratts *Leopardi* fenget meg ikke nevneverdig. Men da Cappelen ga ut *Corto Maltese i Sibir* seks år senere, var jeg omsider moden for Pratts fengslende, velfortalte og dobbeltsidige eventyr.

Corto Maltese er Eventyr med stor E. Pratt dro den hjemløse sjømannen rundt til alle verdenshjørner, og seriene er av de mest vellykkede eventyrserier som er laget. Corto Maltese er en voksen Tintin, en Fantomet uten svart/hvitt-tenkning og en James Bond med hjerne.

Pratt er fortjent kalt tegneseriens Ernest Hemingway, og kom til verden i Venezia i 1927. Under oppveksten i Etiopia trålte han bibliotekene i Addis Abeba og andre byer, og fikk raskt smaken på eventyret. I 1942 kom han tilbake til Italia, og startet tegneserien *L'Asso de Picche* (*Spar ess*) i 1945; en krysning av Fantomet, Terry i *Terry and the Pirates* og Batman. En rekke flere populære eventyrserier fulgte, før han begynte på kunststudier. Tidlig på 50-tallet fikk han tilbud fra Argentina hvor han flyttet for å skape flere serier for argentinske og brasilianske forlag.

Alle Pratts eventyrserier er svært nøyaktige med historiske fakta, mens helten gjerne er av den tilbaketrukne, rolige og filosofiske typen. Da Pratt flyttet tilbake til Italia startet han samtidig sitt hovedverk *Corto Maltese*, og den 162 sider lange *Balladen om det salte hav* kom ut i 1967. Historien utspiller seg i det sydvestlige Stillehavet rett før første verdenskrig, og der møter vi Corto og den hensynsløse Rasputin (Cortos svar på Tintins kaptein Haddock). Disse to jobber for den mystiske "Munken", som overfaller skip og selger byttet videre til tyskerne.

Corto Maltese ble født på Malta i 1887 som sønn av en sigøynerske og en engelsk matros. Corto valgte seg et liv som eventyrer, og han hevder selv han er i slekt med Sinbad Sjøfareren. I motsetning til andre eventyrhelter er Corto en "sympatisk slyngel"; en egoistisk, melankolsk kar med slett moral, og denne dobbeltheten og seriens vel 100 fargerike bipersoner hevet serien opp til nye høyder. På 70-tallet var serien i bresjen for "voksenserie"-bølgen i Europa, og nettopp Cortos egoisme gjør han til et mer troverdig menneske.

Hugo Pratt selv er noe som sjelden som en god forteller og god tegner. Historiene er utspekulerte eventyr med

filmatiske fortellertricks og historisk nøyaktighet. Tegnemessig er Pratt sterkt influert av amerikaneren Milton Caniff, som på grunn av dårlig avistrykk la ekstra stor vekt på klare, realistiske tegninger med stor kontrast mellom svarte og hvite felter. Pratt vektlegger ikke detaljrike tegninger, og bakgrunnene er oftest spartanske. Men det han velger å tegne fremstilles med en nærmest ærefrykt overfor korrekthet og detaljer. Med tiden ble spesielt figurene mindre realistiske, til fordel for en nærmest ekspresjonistisk stil ribbet for glamour. Dette gjør tegningene lite tiltrekkende ved første øyekast, og en trenger litt tid for å trenge inn i Pratts univers. I TEGN nr. 42 beskrev Jason Pratt som tegneseriens Bob Dylan: "Han har en stemme som ikke akkurat er vakker, og som det tar litt tid å venne seg til, men som så vokser, og som perfekt formidler innhold og stemninger". Carlsen Comics har fra 1989 gitt ut flere *Corto Maltese*-serier ut i fargelagt utgave, og dette dreper dessverre mye av kraften i Pratts strek.

Corto Maltese finnes i alt fra lengre eventyr til korte 20-siders eventyr, men lite finnes på norsk. Nevnte *Leopardi* gikk i *Seriefokus* nr. 1-4, mens Cappelen ga ut *Corto Maltese i Sibir* og *Det gyldne hus i Samarkand*. I tillegg gikk *Balladen om det salte hav* som føljetong i *Fantomet*. Glem for all del ikke den kontroversielle *Indian Summer*, med tegninger av Milo Manara, fra Cappelen.

Øyvind Holen

6 Skumringens venner

I skumringssonen

Med *Skumringens venner* (1983, *Les Compagnons du Crépuscule*) laget Francois Bourgeon et hovedverk innenfor de europeiske historiske seriene. Mens denne populære genren er overbefolket av trivielle riddere og forutsigbar handling, er Bourgeons personer ofte spennende, og hans middelalderhistorie er kompleks. Bourgeon laget for øvrig også den historiske sjøfartsserien *Vindens passasjerer*, som ikke nådde helt opp i TEGNs kåring.

"Jeg interesserer meg for historie og fortiden, men det er utelukkende som et middel til å fortelle om forholdet mellom mennesker" forteller Bourgeon. Han fortsetter: "Menneskelige relasjoner er interessante i det omfang de er avslørende for våre lyster. Forholdet mellom lysten til å ha det godt sammen og lysten til dominans og makt ligger jo alt sammen til menneskeslekten. Dette er mer interessant enn utelukkende å satse på en eller annen romantisk beretning."

Skumringens venner foregår i Frankrike under hundreårskrigen. Krigen markerte slutten på føydalismen, og er således en av historiens overgangsfaser eller skumringssoner. Skumringen er en tilstand der kontraster møtes: lys og mørke, godt og ondt, og drøm og virkelighet. Det er med krigen som bakgrunn vi må forstå personene, bare da kan de rå holdningene og den brutale oppførselen sies å være troverdig. Seriens hovedperson er en ridder som etter at ansiktet hans ble vansiret under en turnering dro rundt med sine menn som en vill hevner og plyndrer. I seriens nåtid har han distansert seg fra slike overgrep.

Serien består av tre bind som hver for seg er bygd opp som en egen enhet, men deres tema avklares i siste bind. Seriens symbolbruk klargjør ikke alltid om skildringen er ment som eksotisk eventyr eller metaforer. Til grunn for serien ligger en mytisk kamp mellom gode og onde krefter, mellom det skapende og det destruktive. I første bind (*Den forheksede tåkeskogen*) skildres ridderens oppgjør med sin brutale fortid. Den onde, sorte kraften kommer symbolsk til uttrykk som et tårn, og ridderen roper at han skal hevne de liv han har gitt "tårnets makt". Han løfter skjoldet til kamp, og river seg endelig løs fra "den Svarte Kraften" for å holde oss til seriens terminologi.

Bind to (*Den sjøgrønne byens øyne*) preges av en lignende mytisk kamp mellom det gode og det onde. Dhuardene er den personifiserte ondskap, og er forankret i kristendommens syndefall. Det gode triumferer ved at Dhuardene blir knust gjennom samarbeid, og historiens budskap i bredere forstand er at "ondskap" kan bekjempes hvis man samarbeider og møter den uten redsel. Kampen mellom det gode og det onde er et tidløst motiv, men gis her også et mer konkret innhold. Bourgeon skildrer to parallelle forløp. I tillegg til ridderen, følger vi en gammel mann og ei lita jente. De jages av soldater, og soldatene blir en metafor for

Dhuardene - eller omvendt. Slik belyser serien også krigens ondskap.

Bind tre (*Mallaterenes siste sang*) er en pompøs tragedie i fire deler. Bourgeon har i dette bindet stort sett forlatt mystikken til fordel for realismen. Den mest fremtredende konflikten i historien er maktkampen mellom tre søstre. Ridderen ble ikke ferdig med sin selvransakelse. I hans ansikt representerer den vansirete halvdelen hans mørke fortid, den andre renhet og lys fremtid. Det tragiske er at han må bære med seg begge sider, også i overført betydning. Han legger ut på en personlig vendetta for å hevne sin kjære Blanche, som ble drept i første bind, men ender opp som offer i søstrenes (Blanche, Carmine og Neyrelle) intriger. Sagnet forteller at de stammer fra sirener, og på samme måte som disse mystiske vesenene lokket sjømenn mot undergangen, blir ridderen dratt mot søstrene og vikles inn i slektsfeiden med katastrofale følger.

Ridderen mislykkes. Hans idealistiske ambisjoner, åpenbart å bekjempe "den Svarte Kraften", altså ondskapen, har vist seg uoppnåelige. Det er vanskelig å forandre mennesker. Ikke slik som i drømmene i de første bind, der ondskapen manifesteres fysisk og lettere kan bekjempes. I virkeligheten er den diffus.

Den tragiske fortellingen til tross, Bourgeon er ingen misantrop. Etter at noe er brutt ned, kan noe annet, og forhåpentligvis bedre, komme frem. Seriens optimistiske epilog står i skarp kontrast til resten av bindet. Personene er tilbake til naturen, i en harmonisk tilværelse. Innledningsteksten er bygget opp på samme måte som først i bindet, men de to siste setningene er endret: "Som tornens hvite blomst, kan kjærligheten springe ut selv i krigens hjerte; så hardnakket er livet, så vakker er jenta..." Til tross for krigens grusomhet og ødeleggelser kan altså kjærligheten, de skapende kreftene, komme frem. Dette er et paradoks. Her får kjærligheten utvikle seg fritt.

Mens den historiske genren er overbefolket av trivielle riddere og forutsigbar handling, er Bourgeons personer spennende og hans middelalderhistorie er komplekse.

Serien har en sofistikert komposisjon. Det viser seg at historien er noen gjøgleres (gjen-)fortelling. Vi kan derfor ikke skille mellom hva som har hendt, og hva som er lagt til av teatralske effekter. Dette forklarer dessuten eventyrpreget over særlig de to første bindene: det gåtefulle språket, den uhøytidelige formen, tallmagien og de overnaturlige vesenene. Et av seriens tema er således forståelse av virkeligheten - og fortiden. For å sitere munken Jean: "Legenden...Det er det vi har igjen av gårsdagens sannheter når de er silt gjennom dagens virkelighet.."

Morten Harper

7 René Goscinny

Kom tilbake, Réne!

Etter utallige timer i godstolen med *Lucky Luke*, *Asterix*, *Iznogood* og *Ompa-Pa* burde jeg visst det. Men det var først da de senere års Asterix- og Lucky Lukealbum uten René Goscinnys historieskriving kom at jeg for alvor forstod hvilken genial humorist og forfatter han var.

Gang på gang tok han utgangspunkt i en flik av romertidens eller det ville vestens historie, puttet inn sine elskelige figurer, og skapte album som vil bli lest i filler langt ut i neste århundre. Hans evne til å stadig finne opp poeng som sjørøverne i *Asterix* og barslagsmålene i *Lucky Luke* er uovertruffen. I andre tidsepoker og land enn sine egne parodierte Goscinny trekk fra sitt eget Europa og fra westernfilmene,

samtidig som han serverte universell humor. Som redaktør av bladet *Pilote* fra 1963 til 1974, spilte han også en fremtredende rolle i utviklingen av det fransk-belgiske tegneseriemiljøet. Goscinny åpnet bladet for den unge, fremadstormende generasjonen i 1968.

Goscinny, født 14. august 1926 i Paris, vokste opp i Argentina, og dro nordover til USA i 1945. Der ville han søke lykken hos Walt Disney. Walt & Co var imidlertid ikke interessert i hans hjelp, og etter noen mindre tegnejobber og noen oppmuntrede klapp på ryggen var han i 1950 tilbake i Brüssel. Der tegnet og skrev han detektivserien *Dick Dicks* og *La Capitain Bibou* for barnebladet *Libre junior*. Rundt 1955 innså Goscinny at tegningen ikke var hans sterkeste side, og han valgte å konsentrere seg om selve manusarbeide, blant annet sammen med Albert Uderzo. Samme år overtok han manusarbeidet på *Lucky Luke* som hadde vært tegnet og skrevet av Morris selv siden 1947. I årene fremover skrev Goscinny ulike korte historier for ulike tegnere i bladene *Spirou* og *Tintin*. I 1958 kom hans første lengre, episke historie, den Uderzotegnede *Ompa-Pa*. De to samarbeidet om flere prosjekter de neste årene, og var begge med på å starte *Pilote* i 1959. Det første nummeret kom 29. oktober 1959, og inneholdt blant annet starten på den aller første Asterixhistorien. Uderzo/ Goscinny lagde sammen 24 Asterixalbum. Kombinasjonen av talentene Uderzo/Goscinny frembragte en serie som har gått sin seiersgang over hele verden, og som er nasjonallesning i Frankrike/Belgia.

I 1962 serverte Goscinny nok et meget levedyktig konsept. Sammen med tegneren Jean Tabary presenterte han leserne av bladet *Record* for *Iznogood*, som så gjerne vil være kalif istedenfor kalifen. Nok en gang underholdt Goscinny gang på gang med variasjoner over gode poenger. I 1967 ble Goschinny utnevt til *Chevalier des Arts et de Lettres* av den franske kulturminister. Han var svært produktiv hele sitt liv. Ved siden av sine tre store serier, var han Piloteredaktør og skrev manus til Asterix- og Lucky Lukefilmer. *Styrkeprøven* ble det siste Asterixalbumet Goscinny skrev manus til. Han døde i 1977.

Asterix: Byplanleggeren viser til fulle hvilken genial humorist og forfatter Goscinny var.

Matti Riesto

9 André Franquin

Stålfjæra

André Franquin ble født i Brüssel 3. januar 1924, og døde 5. januar 1997.

For tolv år siden, da jeg og mine tegneseriesamlende kamerater knivet om å være de første som hadde *Sprint* komplett, inklusive de sjeldne førsteutgavene av *Gull og gorillaer* eller *Kvikk i knipe*, ville utvilsomt Franquin ha plassert seg enda høyere på en slik liste. På den tiden var *Viggo* en av de aller mest populære seriene i Norge, og de mest sofistikerte av oss elsket den svarte humoren i *Sorte Sider*.

Franquin begynte sin karriere som serieskaper med et brak da han i 1946 tok over et av flaggskipene i den fransk-belgiske serieverdenen, *Spirou*, eller *Sprint* som den heter på norsk. Allerede fra starten åpenbarte han en frodig fortellerglede, fantasi og idérikdom, og gjorde etter hvert serien til sin egen. Høydepunkter er album som *QRN kaller*, *Z for Zero*, *Zero vender tilbake* og ikke minst *Kampen om arven* der Franquin lanserte det fantastiske jaguarflekkede fabeldyret Spiralis.

I siste halvdel av 50-tallet var Franquin på sitt mest produktive. Ved siden av *Sprint* skrev og tegnet han humor-

seriene *Tobben* og *Viggo*. Til slutt ble det for mye, og etter en kollaps i 1961 gjorde han seg ferdig med *Sprint*, og fortsatte bare med *Viggo, og* etter hvert den adskillig mørkere humorserien *Sorte Sider*. På slutten av 80-tallet regisserte Franquin dessuten lanseringen av en egen serie om vidunderdyret Spiralis som han selv hadde gjort til en publikumsfavoritt i *Sprint*. Franquin sikret seg selv opphavsretten til figuren som forsvant fra *Sprint* bare kort tid etter at Franquin selv forlot serien. *Spiralis* ble skrevet av Greg og Yann, og tegnet av Batem, alt under oppsyn av Franquin selv.

Selv om Franquin hadde en lysende karriere som serieskaper, er det nok først og fremst som stilskaper han kommer til å bli stående. Da Franquin overtok *Sprint* overtok han også forgjengeren Jijés særegne stil der personene var ekstremt høye og tynne. Gradvis ble imidlertid Franquins figurer kortere og mer kompakte, og i de siste Sprinthistoriene og mesteparten av *Viggo* er tegnestilen knapt til å kjenne igjen. Franquins stil er preget av dynamikk og fart, kombinert med eksplosive hendelser og sprelsk humor. Denne stilen har senere dannet skole for de fleste franske-belgiske humorserier, som for eksempel Sokals *Canardo* eller hos Tome & Janry, de nåværende forvalterne av *Sprint*. Stilen har også hatt en tydelig innflytelse på norske serieskapere som Tommy Sydsæther, Arild Midthun og Frode Øverli.

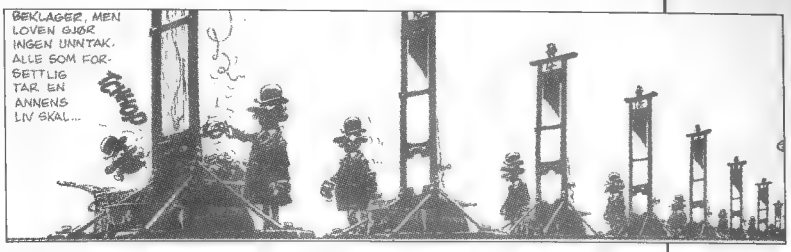

Franquins stil er preget av dynamikk og fart, kombinert med eksplosive hendelser og sprelsk humor, her fra Sorte sider.

Arild Tørum

10 Harvey Kurtzman

Personlig galskap

Harvey Kurtzman ble født i Bronx, New York 3. oktober 1924. Med sine serier viste han at tegneserien kunne være en personlig uttrykksform, og ble et forbilde for senere alternativister som undergroundserieskaperne. Som redaktør for *MAD* bidro han til forme den amerikanske populærkulturens oppfatning av hva satire kunne være. Kurtzman arbeidet med de fleste sider av tegneseriemediet; tegner, forfatter og redaktør, og han skrev en bok om tegneseriens historie og underviste om mediet. Serieskaperen art spiegelman fastslår at "Harvey Kurtzman har for et par generasjoner serieskapere vært den viktigste innflytelsen." Kurtzman har for øvrig gitt navn til tegneserieprisen *The Harvey Award* som deles ut årlig, utvalgt av serieskaperne selv.

Hans serier har satt spor også i Norge, i alle fall tilstrekkelig til en tiende plass på listen over beste serieskaper. Dette er på mange måter en skandaløst lav plassering, men skyldes antageligvis at Kurtzman knapt laget gode serier etter 1970. Til gjengjeld var hans tidligere produksjon, både av realistiske og komiske serier, suveren.

Allerede som femtenåring fikk Kurtzman offentliggjort sin første tegneserie da ha vant en tegnekonkurranse arrangert av bladet *Tip Top Comics*. Mens han noen år senere gikk på Cooper Union Art School arbeidet han som assistent for tegneren Louie Ferstadt som bidro til *Illustrerte Klassikere*.

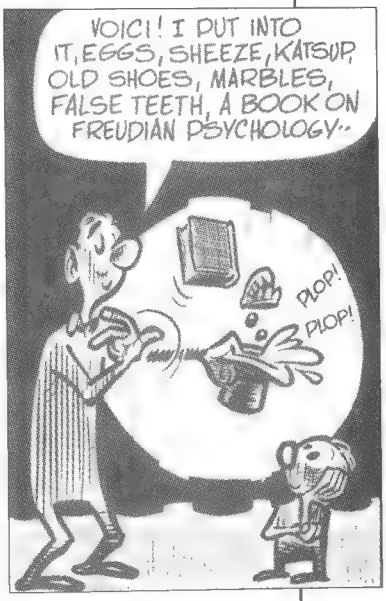

I Hey Look fremicer Kurtzman hemningsløs humor spunnet rundt hverdagshendelser med absurd vri.

Etter andre verdenskrig arbeidet han for flere forlag og innen ulike genre; superhelter, humor og spenning. Han ble fast knyttet til forlaget Timely hvor redaktør Stan Lee ga Kurtzman flere prosjekter. Ett av dem var *Hey Look* (1946), en serie én-side-gags hvor Kurtzman fremviser hemningsløs humor spunnet rundt hverdagshendelser med absurd vri.

I 1950 ble Kurtzman ansatt hos EC. Året etter ble han redaktør og var sammen med William M. Gaines og Al Feldstein drivkraften i forlaget. Kurtzman arbeidet særlig med krigsserieheftene, og var fra starten av redaktør for magasinet *MAD* (1952). Etter uenigheter mellom ham og

Gaines om lønn og styringen av *MAD*, sluttet han i forlaget i 1955. Siden har han stått bak satiremagasinene *Trump* (1956), *Humbug* (1957) og *Help!* (1960).

Kurtzman laget også tegneserien *Jungle Book* (1959) hvor han kaster skjeve blikk på det moderne samfunnet. Sammen med Will Elder laget han den avkledde humorserien *Little Annie Fanny* (1963) for *Playboy*, som i to tiår var hans hovedserie. Sammen med Sarah Downs laget han for samme magasin *Betsy's Buddies*.

Fellesnevner for Kurtzmans serier var en kompromissløs personlig idé, uansett om det gjaldt radbrekking av litterære klassikere, tegneserier, populære filmer eller fenomener i samtiden. Hans satire var pinlig avslørende, samtidig som den var god underholdning. Ifølge magasinet *The Comics Journal* var Kurtzman "mannen som brakte sannhet inn i tegneserien". Kurtzman tegnet i en ekspressiv stil som ikke bare var rik på stemninger, men som også med sin forkrummede anatomi og grafiske kontraster skapte rørlighet i billedrutene

På 70- og 80-tallet arbeidet Kurtzman med TV, film og reklame. Blant annet produserte han noen episoder av *Sesam stasjon*. Han underviste ved New York School of Visual Arts i fortellerteknikk og oppbygging av gags. Her utga han antologien *Kar-Tunz* med serier av hans elever, og blant bidragsyterne var nå kjente serieskapere som Peter Bagge og Drew Friedman.

Kurtzman døde 21. februar 1993.

Morten Harper

10 Cages

Kunstnerens idéboks

Dave McKean er en av de mest innflytelsesrike illustratørene innenfor tegneseriemediet de senere årene. Hans forsider til Sandman var stilskapende, og etter manges mening et vesentlig bidrag til seriens suksess. Som serieskaper har han imidlertid ikke alltid lykkes like godt. Hans samarbeidsprosjekter med Neil Gaiman preges av å være alt for svulstige og ambisiøse, både i tekst og bilde. Resultatet er mangel på flyt og framdrift.

I Cages tok han selv over ansvaret for manuset. Med sikker hånd drar han inn en rekke personer og deres mer eller mindre overlappende hverdagsskjebner. Ideene flyr fritt med eksperimenter i tekst, tegning og lay-out. Resultatet er et imponerende overflødighetshorn som fascinerer.

Tilblivelsen må ha vært en tung prosess. De ti heftene og 500 sidene som utgjør historien kom ut fra 1990 til 1996, en periode hvor McKean også hadde en rekke andre prosjekter på gang. Fra mange hold har det vært hevdet at Cages er for sprikende og substansløs i all sin eksperimentlyst. Men da ser man ikke hvorledes de grafiske eksperimentene passer perfekt inn i historiefortellingen. Fokusskiftene. Alle refleksjonene over liv, drømmer og kjærlighet. Men aller mest om kunsten. En smittende entusiasme preger verket både når han er svulstig og når han er uhøytidelig jordnær. Det er håpe at han også senere vil fortsette å utvikle sitt historieskrivertalent.

I Cages passer de grafiske eksperimentene perfekt inn i historiefortellingen.

Men først og fremst er det vakkert og stilig. McKeans grafiske eleganse preger hver side. Stileksperimentene har vært nevnt, og her finnes nok av collager, fotomanipulasjoner og ekspressivt malingssøl. Men han beviser også noe som har vært lite sett i hans øvrige produksjon; at han i lange perioder kan bære historien og karakterene i uttrykksfulle tusjtegninger. Paradoksalt nok er det kanskje der han viser seg være best i tegneseriesammenheng.

Erik Falk

Tidenes beste serie

1	Alan Moore, Dave Gibbons,	Watchmen
2	art spiegelman	Maus
3	Frank Miller	Batman, The dark knight
4	Moebius, Jodorowsky	John Difools eventyr
5	Dan Clowes	Ghostworld
6	Francois Bourgeon	Skumringens venner
7	Hugo Pratt	Corto Maltese Balladen om det salte hav
8	Moebius	Den hermetiske garage
9	Alan Moore, David Lloyd	V for Vendetta
10	Dave McKean	Cages
11	Gilbert Hernandes	Human diastrophism, Blood in Palomar
12	Chester Brown	I never liked you
13	Jacques Tardi	Isens demon
14	Will Eisner	Livskraft
15	Bill Sienkiwicz, Frank Miller	Elektra
16	Carl Barks	Lost in the Andes
17	Max Andersson	Pixy
18	Carl Barks	The Golden Helmet
19	Dave McKean, Neil Gaiman	Signal to noise
20	Carl Barks	Luck of the North
21	Comes	Den stumme
22	Will Eisner	Liv på en annen planet
23	Enki Bilal, Pierre Christin	Jakten
24	Albert Uderzo, Rene Goscinny	Byplanleggeren
25	Hugo Pratt	Corto Maltese, Det gyldne hus i Samarkand
26	Francois Bourgeon	Vindens passasjerer
27	Frank Miller, David Mazzuchelli	Batman, Year one
28	Joce-Antonio Muñoz	Joes Bar
29	Mattotti	Bål
30	Uderzo, Rene Goscinny	Asterix på Korsika
31	Frank Miller	Sin City 1
32	Uderzo, Rene Goscinny	Asterix i keiserens klær
33	Dan Clowes	Like a velvet glove cast in iron
34	Jacques Tardi	Skyttergravskrigen
35	Mazzuchelli, Auster, Karasik	City of Glass
36	Frank Miller	Elektra lives again
37	Will Eisner	The story of Gerhard Schnobble
38	Neil Gaiman, Marc Hempel m.fl.	Sandman, The kindly ones
39	Carl Barks	Vacation time
40	Alan Moore, Brian Bolland	The killing joke
41	Albert Uderzo, Rene Coscinny	Asterix, Brann i rosenes leir
42	Moebius	Arzach
43	Francois Schuiten, Benoit Peeters	Tårnet
44	Scott McCloud	Understanding comics
45	Hergé	Faraos sigarer
46	Milo Manara	HP og Guisippe Bergman
47	Gilbert Shelton	Philbert Desanex 1001th dream
48	Carl Barks	The fabolous Philosopher's stone
49	Uderzo, Rene Coscinny	Asterix og vikingene
50	Cosey	På sporet av Peter Pan

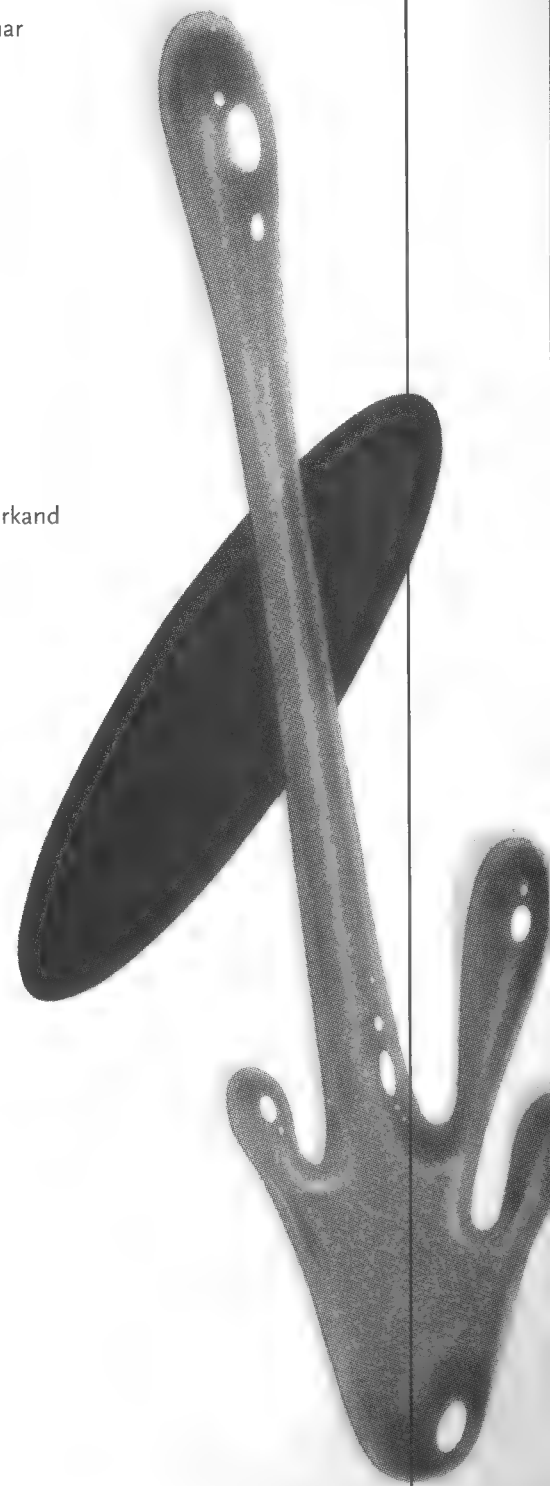

Erindringer av sivilisasjonens ørken

I sitt nye album *Erindringens magt* kloner Enki Bilal sine figurer. Selv har han lenge drevet kunstnerisk kloning; han er serieskaper, filmregissør, kostyme- og scenedesigner og illustratør.

Av Morten Harper

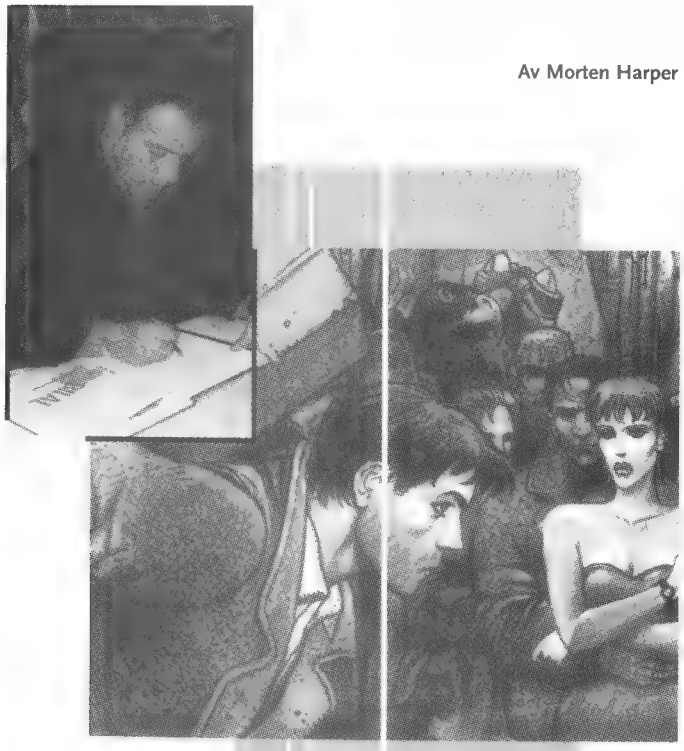

En tegner og hans figurer.

Enki Bilal er blant tegneseriebransjens superstjerner, men ikke en gang utrolig 280 000 solgte eksemplarer i hjemlandet Frankrike, bare slått av underholdningsseriene *Largo Winch* og *Lucky Luke*, har fristet et norsk forlag til å utgi hans siste serie. Albumet *Le Sommeil du Monstre* foreligger imidlertid allerede i dansk utgave: *Erindringens magt*. Det er seks år siden forrige album (*Frost ved Ekvator*) som ble kåret til årets beste bok av magasinet *Lire*, uansett genre. Det var første gang utmerkelsen ble gitt til en tegneserie.

Bilal er skarpskåren som sine figurer, og har en tydelig kunstnerisk selvsikker fremtoning. Og med grunn. Under årets tegneseriefestival i Angoulême var det timeslang kø foran hans ene signering. Bilal har ikke minst konstituert et mystisk image gjennom likheten med sine hovedpersoner, en personlighet som både er velartikulert og eksotisk søkende.

– Personene er reflekser av meg selv, mine motsetninger og mine lidelser, bekrefter Bilal selv.

Albumet er utdypet gjennom en CD med tilknyttet musikk, utvalgt av Bilal og komponisten Goran Vejvoda. CD'en inneholder dessuten en multimediapresentasjon av serien, med billedrutene, skisser, innspilling av teksten, og en film om opprinnelsen til serien. Bilal synes det er naturlig å blande medier.

Bilals visjoner er barokke. De viser en verden som konstant står på grensen til sammenbrudd. Det er rystelsene i de gustne tegningene, sår som ikke er leget og bandasjer, ødelagte kulturer, tenkte religioner, mulig historie og hallusinasjoner. Bilal skildrer en kamp for overlevelse, i rent fysisk forstand eller ved eksistensielle prosjekter.

I en nylig avsluttet utstilling i Milano, skriver Paolo Merghetti i katalogen *Visioni di fine Millennio* at Bilals filmer "viser sivilisasjonens ørken. Her er ingens følelses-

messige snarveier." Dette er beskrivende for alle hans verk.

Øst europeisk storpolitikk i albumet Jakten (1983), etter manus av Pierre Christin. Sammen laget de en rekke politiske tegneserieromaner.

Personlig album

Minner er hovedmotivet i Bilals nye serie. Det er hans mest personlige album, og griper tilbake til barndommen. Han ble født i Beograd, Jugoslavia i 1951. Familien flyttet ti år senere til Paris, hvor Bilal utviklet en interesse for tegneserier og film. Etter å ha vunnet en konkurranse arrangert av magasinet *Pilote*, fikk han sin første serie på trykk i 1972; *Le Bol maudit*.

Bilal har fulgt tre faser i moderne fransk seriekunst. Hans læretid var i *Pilote* under René Goscinny,hvor han laget science fictionserier i novelleformat. Deretter laget han etter manus av Pierre Christin tegneserieromaner preget av politisk magisk realisme. Da den katolske gruppen Ampere overtok forlaget Dargaud tidlig på nittitallet og bebudet en moralsk opprydding, anførte Bilal sentrale serieskaperes oppbrudd til et nytt forlag (Humanoides Associes). Bilal avviser at bruddet handlet om pornografiske skildringer:

– Det fant sted et forsøk på en utrenskning rent kulturelt og kunstnerisk. Det var dette vi reagerte mot.

Fremtid og fortid

Hvis fremtidige tragedier skal unngås, må erindringer gjøre fortiden levende. Det er det underliggende budskapet i *Erindringens magt*. Handlingen er lagt til ca. år 2020. Det er en ustabil teknologisk fremtid. Cyborgisering har løst opp grensene til hva som utgjør menneskelighet, og det er kuppforsøk fra politisk reaksjonære krefter. Samtidig skildres hovedpersonens erindringer av sine første 18 dager etter fødselen i Sarajevo 1993. Tilbakeblikkene er både en søken etter hans identitet og en kommentar til krigen i Jugoslavia. Serien handler om menneskehetens sørgelige tilstand; at mennesker satt inn i en sammenheng av barbari kan bli monstre uten særlig grunn.

Til venstre: Science fiction står sentralt i Bilals egne serier, og hovedverket er Nikopol-trilogen. Det andre bindet Lokkeduen skildrer en kvinne som forgjeves forsøker å vinne kontroll over sine følelser (1990).

Samspillet mellom tekst og bilde utnyttes godt, ved at Bilal bruker rene tekstpartier for å skildre hovedpersonens erindringer.

– Ordene kan fremkalle en rytme, en musikk som er unik. For meg ville det være vulgært og fånyttes å forsøke å uttrykke krigens vold i tegningene, forklarer han.

Det sentrale tema i serien er etnisitet, med det repeterende spørsmålet "er De serber, kroat eller muslim?" Bilal har som hovedpersonen Nike Hatzfeld ingen entydig etnisk tilknytning. Han velger selv betegnelsen "fleretnisk". Hans far var bosnier, moren tsjekkisk. Navnet Bilal har tyrkisk opprinnelse.

– Jeg kan ikke svare på spørsmålet fordi det ikke er en reell identitet. Nike fikk navnet fordi han et par timer etter fødselen ble funnet ved liket til en soldat ikledd sportssko av dette merket. Etternavnet fikk han fra den journalisten som fant ham. Denne mangelen på identitet er essensiell i albumet.

Til grunn for spørsmålet ligger også en kritikk av media som virkelighetsformer, uten evne til å gripe konfliktens kompleksiteten.

– I informasjonsflyten tar man seg ikke tid til å foredle, forklare eller analysere. Spørsmålet er en karikatur av visse typer journalistikk. Men også av en statsmentalitet født i dette århundret.

Borgerkrigen merkes som en sår i Bilals verk, den oppleves urettferdig og uforklarlig. Samtidig viser serien en optimisme i personenes behov for å elske. Side om side med gustent forfall, skildrer Bilal tegneserierutenes mest sensuelle, og handlekraftige, kvinner.

– På den ene siden er kjærlighet i dag et produkt, den er fabrikert og kan kjøpes. Samtidig finnes den oppriktige kjærligheten - foreningen av to personer - som er den siste virkelige utopi. Parforholdene er også et fortellermessig poeng. Vi er ved den absolutte realismen; to personer som er sammen uten objektivt, kalkulert formål. Å undersøke de nødvendig menneskelige behov er et tema for meg.

I midten: *I Bilals andre film Tykho Moon er handlingen lagt til månen, som et bilde på fantasi og frykt; et speilbilde av en mulig fremtid (1996).*

Legender

Legender og moderne politisk analyse ble forenet i Bilal og Christins serier under vignetten *Légendes d'aujourd'hui* (*Legender av i dag*). De skildrer volden og overgrepene i de vest-europeiske landene, og forvrengningen av de sosialistiske utopiene bak jernteppet. Bilal var den som trakk mest mot det fantastiske, Christin ønsket en realistisk forankring, seriene er kompromisser. I de siste bindene er realismen mer dominerende, Christin har uttalt at de etter hvert fant ut at fantasygrepet ikke var nødvendig for historiene.

Plakaten til en oppsetning av Romeo og Julie ved Lyons operahus, som Bilal også laget scenedekoren til (1990).

Bilals første "legende" var *La croisière des oubliés* (1975). Myndighetene driver i all hemmelighet med eksperimenter for å "oppheve" tyngdekraften. En landsby som berøres letter fra bakken og reiser over Frankrike i protest. I alt laget Bilal og Christin fem serier, og den siste var *Jakten* (1983, Partie de chasse). Serien er et politisk regnskap over øst-europeisk kommunisme, og skildrer en gruppe ledende partifolk på jakt både i konkret og metaforisk forstand ved et polsk gods.

Bilal avdramatiserer bruddet mellom ham og Christin. De har siden også samarbeidet om den journalistiske billedboken *Blødende hjerter* (1988), og supplerte *Jakten* med noen nye sider etter Berlinmurens fall. Ifølge Bilal fant Christin ingen nye historier som de ville arbeide videre med. Samtidig opplevde Bilal endringer i privatlivet som inspirerte *Lokkeduen*. Han medgir at han kanskje var egoist i denne tiden. Han ville utvikle og følge sine besettelser, redsler, gleder og fantasier. Dette var tema som ikke hadde vært tilstede i samarbeidsverkene.

Samtidssatire

Fragmenter fra fremtiden er i Bilals Nikopol-trilogi samtidssatire. I første bind *Udødelighetens pris* (1980, *La foire aux immortels*) er vi i Paris, år 2023. Byens styre er fascistisk. Klasseskillene er store. Kirken er korrumpert, stivnet i en ytre prakt uten vesentlig innhold. Innbyggernes favorittsport er en blodig ishockeyvariant. Til denne verdenen faller bokstavelig talt Alcide Nikopol etter å ha vært nedfrosset i et romskip i kretsløp rundt jorden siden 1993. Bilals fremtidsverden er både en satirisk kommentar til politisk maktkamp og ideologier, og rom for hovedpersonens eksistensielle utvikling. Slik er Bilals fremtidsskildring koder med relevans for nåtiden:

– Det er nysgjerrigheten etter fremtiden som gir stoff til mine verk, det er en blanding av mine fantasier og min angst som skaper historiene. Det er et slags språk jeg utvikler.

Samfunnsskildringen er kun et bakgrunnselement i andre bind *Lokkeduen* (1986, *La femme piége*). Hovedpersonen Jill Bioskop forsøker å manipulere sine følelser. Hun tror at hennes kjæreste John er drept, og for å flykte fra depresjonene tar hun piller for å glemme ham. Hun vil viske ham vekk fra minnet, som et program på en datamaskin fjernes med et tastetrykk. Slik fungerer ikke menneskesinnet. Hun tar for mange piller og kastes inn i imaginære blodsutgytelser hvor hun forfører eller lar seg forføre av flere menn som hun dreper, og føler at blodet deres fester seg til kroppen hennes.

Hovedtema i siste bind *Frost ved Ekvator* (1992, *Froid equateur*) er streben etter det fullkomne, og de styrendes etablering av en teknisk rasjonalitet som sikrer deres posisjon, men ikke tjener innbyggerne. I denne verdenen er alt tilsynelatende målbart: lukt i luften (Doyles-skalaen),

helse (Kane-skalaen), bistand (Cousteau-skalaen), hat (serbo-kroatiske skala), brutalitet (Biggs-skalaen) osv. Den fremste perfeksjonisten er sjakkbokseren Johnelvisson som er suveren innenfor idrett, musikk og kunst. Han vil bli best i alt, og når han er suveren på et område finner han en ny utfordring, og skaper dermed en overfladisk mening i tilværelsen.

Gusten stil

Gusten gjenskapelse er stikkordet for Bilals tegninger. Han har utviklet en særegen malerisk stil holdt i kjølige, gustne farger, som både er visuelt spennende og tilfører seriene atmosfære. I det siste albumet gått videre i en beregnende spontan retning. Han har gått vekk fra gouache til fordel for akryll, en teknikk Bilal mener rommer større sensualitet.

Det var tidlig under arbeidet med *Jakten* at Bilal begynte å legge farger direkte på blyantuttegningen. Tidligere hadde han på tradisjonelt vis tusjet, og stilen var preget av sinnrike skraveringer. Hans maleriske stil har en mer helhetlig plastisitet. Bildene er detaljerte og avanserte, uten at det ødelegger flyten i fortellingen. Komposisjonen er god slik at leseren ledes gjennom forløpene på en måte som bygger opp innlevelsen.

Bilal har en særpreget måte å tegne personer på, gjerne med furete, grove trekk. Bilal er flink til å la personene kommunisere med ansiktet uten at det virker overdrevet eller påtatt.

Film-format

Både i *Lokkeduens* breddeformatsbilder og i gjenskapingen av filmsekvenser i *Frost ved Ekvator*, er filmmediet synlig i Bilals serier. Bilal understreker at de er selvstendige uttrykk, egne medier med ikke minst ulike referanser som aktiveres hos seeren.

Bilals filmer er krevende. De forventer oppmerksomhet og deltagelse. Han skaper en abstrakt verden hvor symboler og realiteter knyttes sammen. Begge filmene er et slags hevndrama. Den første filmen, skrevet sammen med Christin, *Bunker Palace Hotel* (1989) skildrer en diktator og hans tilhengere som har søkt skjul, da en kriger kommer til bunkeren for å søke hevn. I *Tykho Moon* (1996) er handlingen lagt til månen, som et bilde på fantasi og frykt; et speilbilde av en mulig fremtid.

Allerede i 1982 samarbeidet Bilal med Alain Resnais på scenedekor, kostymer og plakat til filmen *La vie est un roman*. Resnais er Bilals uttalte filmatiske forbilde. Foruten film, har Bilal også arbeidet med scenekunst. I 1990 gjorde han dekor, kostymer og plakater for en oppsetning av *Romeo og Julie* på Lyons operahus.

Fortsatt finner han i tegneseriemediet en særlig kunstnerisk frihet.

– Med industrialiseringen av film er mediet på vei til å være et produkt av prefabrikater. Gjennom film oppnår jeg likevel noe jeg aldri klarer i tegneserier; å skape en kollektiv opplevelse, som en menneskelig rapport. Tegneserien er på sin side et formidabelt rom for frihet og kreativitet.

I sitt siste album Erindringens magt tegner Bilal i en løs og rørlig stil. Serien skildrer Sarajevo i fortid og fremtid, og er første bind av en ny trilogi (1998).

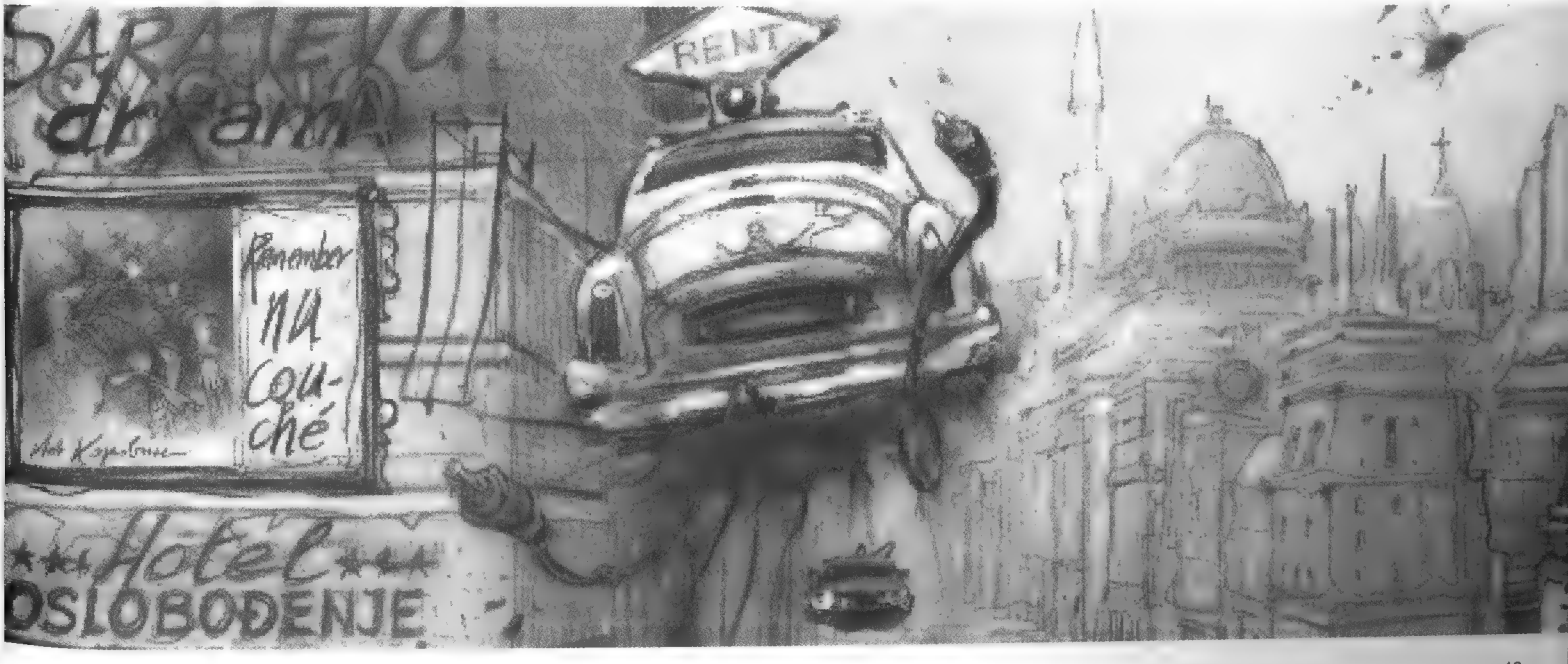

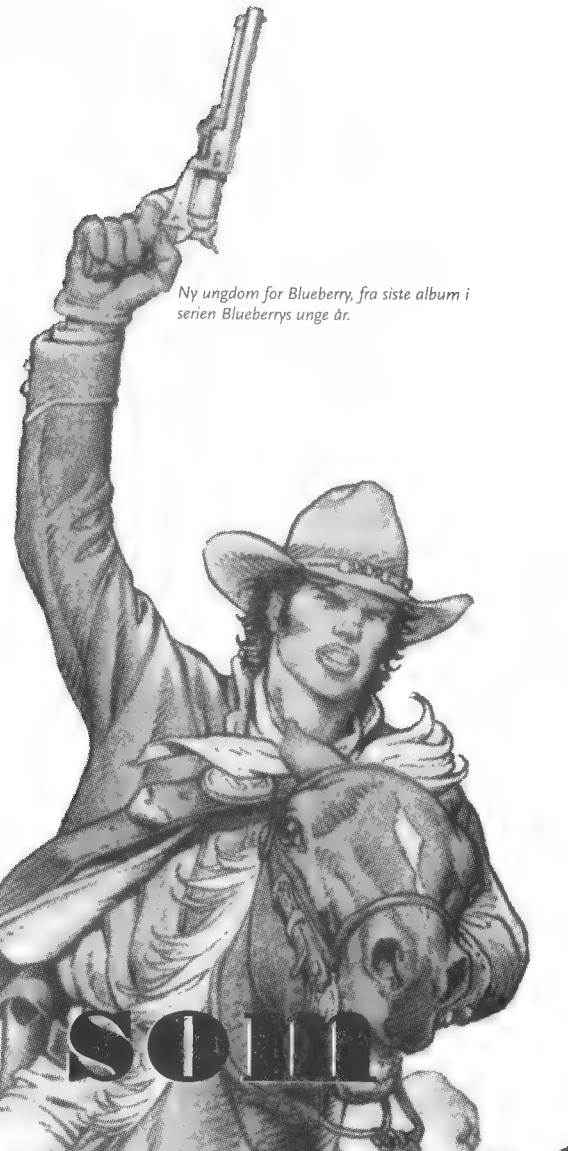

Ny ungdom for Blueberry, fra siste album i serien Blueberrys unge år.

MED EN NY REALISTISK TEGNER PÅ PLASS, INVOLVERES EN UNGDOMMELIG BLUEBERRY I ET SINNRIKT ATTENTATSFORSØK.

Av Morten Harper

Western som eksotisk drøm

I det syvende bindet av *Blueberrys unge år*, har franske Michel Blanc-Dummont overtatt blyant og tusj etter Colin Wilson. Han har tidligere tegnet westernserien *Jonathan Cartland* og krimserien *Colby*. Forfatteren Francois Corteggiani - som selv overtok *Blueberry*-serien ved opphavsmannen Jean-Michel Charliers død i 1989 - beskriver Blanc-Dummont som «en av våre største realistiske tegnere». Corteggiani måtte bruke et års tid på å overbevise ham om å bli den nye tegneren.

Corteggiani og Blanc-Dummont skal nå lage et album med nye ungdomseventyr hvert år. I et avmagret norsk tegneseriemarked, er Blueberry blant de få serieheltene som fortsatt utgis. Blanc-Dummont selv har et nesten overraskende avslappet forhold til at han tegner en av de største tegneserieklassikerne i Europa.

Westernmytene

Blanc-Dummont legger ikke skjul på at han er tiltrukket av westernmytene.

– Det amerikanske vesten mellom 1830 – 1890 er i grunnen et drømmerike, et sted hvor alt er mulig. Jeg elsker virkelig western, og jeg har stor sans for *Blueberry*-universet.

– Når jeg begynner på en serie, er ambisjonen å skape et univers som er mitt eget. Den type western jeg vil tegne er ikke bare den jeg ser på kino, men den jeg har funnet i bøker og fotografier. Det er en epoke med to forskjellige folk – indianere og hvite – som lever i vidt ulike kulturer.

Han er godt fornøyd med å tegne *Blueberrys unge år* etter manus av Corteggiani.

– Hans historier gir meg anledning til å bruke kildene

mine og gjengi epoken med autentiske detaljer.

Serien foregår under den amerikanske borgerkrigen. I deres første historie, er Blueberry eskorte for en nordstatsgruppe utsendt til Atlanta. Spenningsintrigen er et planlagt

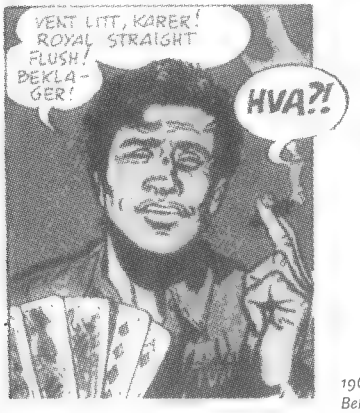

1963: Blueberry á la Jean-Paul Belmondo (fra Fort Navajo).

attentat mot en sørstatsoberst, som har forsøkt å sikre seg på ytterst teatralsk vis.

Blanc-Dummonts tegninger er ofte imponerende. Stilen er svært detaljrik og presis, og er elegant uten å bli glatt. Det er en flid og perfeksjonisme ved tegningene som er behagelig å se på. Samtidig savnes det gustne og westernmolde, den pertentlige streken er lite egnet til å skape den tradisjonelle stemningen av Det ville vesten.

Publikumstilpasset

Det var ifølge Blanc-Dummont en tung beslutning å stanse serien *Jonathan Cartland*.

– Jeg kan imidlertid ikke bare ta hensyn til hva jeg selv helst vil tegne. Jeg må også rette meg etter hva publikum er mest interessert i å lese.

Jonathan Cartland, som ble skrevet av Laurence Harlé, tilhører tradisjonen for 70 tallets kritiske western. Hovedpersonen i serien er fangstmann, og beveger seg i både indianernes og de hvites verden.

– Vi ønsket å ta opp noen av de samme tema som i filmer som *Jeremiah Johnson* og *Little Big Man*, forteller Blanc-Dummont. Viktige tema var krigens ødeleggelser, økologi, rasisme og kulturkollisjon

Blueberry ble derimot skapt under det Blanc-Dummont beskriver som "westerns gullalder" i sekstiårene, og har derfor et mer tradisjonelt utgangspunkt.

– Mens Cartland er en psykologiserende serie, gir *Blueberrys unge år* meg gleden av å gå inn i et univers som også rommer Det store eventyret. Jeg liker rideturene, de store markene, det å sette eventyret inn i et historisk univers. Når bitene av virkelighet i universet er korrekte, gir det meg mot til å la fantasien utbrodere.

Tidsatmosfære

Blanc-Dummont avviser at *Blueberry* er gammelmodig etter et tredvetalls album.

– Min Blueberry er ikke utdatert i det hele tatt. *Blueberrys unge år* skildrer tiden før hovedseriens første bind, og har et annet persongalleri.

Blanc-Dummont har imidlertid lest gjennom hovedserien på nytt for å forankre figuren i Blueberrys utseende som voksen og for å bli kjent med seriens tidsatmosfære. Den største utfordringen - for ikke å si bekymringen - for realisten Blanc-Dummont har vært å blande figuren med fakta?

– Det har vært å gjøre Blueberry levende i sin epoke skildret med en svært presis dokumentasjon, forteller han.

1995: Blueberry som fallert westernmyte (fra Marshall Blueberry).

Supplerende kilde:
Artikler i tidsskriftet La Lettre de Dargaud # 44 (1998).

Mister Blueberry

Blueberry startet i det franske magasinet *Pilote* i 1963, tegnet av Jean Giraud og skrevet av Jean-Michel Charlier. Handlingen er lagt til tiden rundt den amerikanske borgerkrigen, og viser velkjente motiv som nybyggernes bestrebelser, konflikter med indianere og krigen mellom nord- og sørstatene. Serien kombinerer en eksotisk og spenningsfylt intrige med flotte tegninger og menneskeskildringer som går bak westernmytene.

Hovedpersonen Mike S. Blueberry ble opprinnelig formet etter skuespilleren Jean-Paul Belmondo, men har siden endret utseende og utviklet en mangesidig personlighet. Etter Charliers død, har Giraud selv fortsatt hovedserien. Han skildrer en Blueberry som heller vier seg til pokerbordet enn heroiske bragder.

Seriens popularitet har ført til en rekke avledede serier med Blueberry. Charlier og Giraud laget selv på 70-tallet ungdomshistorier fra borgerkrigstiden (*Den unge Blueberry*). Deretter fulgte serien *Blueberrys unge år*, som nå lages av Francois Corteggiani og Michel Blanc-Dummont. Etter manus av Jean Giraud, tegnet William Vance serien *Marshall Blueberry*. Giraud har også skrevet *Blueberry 1900* som skal tegnes av Francois Boucq.

Karl Bjølseths SERIEKURS

Del 4: Hvordan tegner man en serie, lærer?

Seriekurset som har gått gjennom dei siste tre utgåvene av TEGN har slått godt an i eit lite segment på 4-5 personar i befolkinga. Ein andel av desse igjen har ikkje kunna styra seg for å senda forfattaren brev og epost med finurlege spørsmål. Fjerde del av seriekurset er i sin heilskap via til å få rydda unna nokre av desse spørsmåla.

1) Hei jeg heter Kine, jeg er 15 år og har tenkt å utdanne meg som en tegneserie tegner. Først vil jeg si, takk for alle de nytige tipsene dine, men du burde fortelle litt om hvordan man skal gå fram for å bli tegneserietegner. Jeg har spurt meg litt rundt, men det er ingen, INGEN som vet... Så derfor spør jeg deg...: Hvordan ble du tegneserietegner????

Det er ingen som har svara deg på korleis du skal utdanna deg til å bli serieteiknar i Noreg og det er ikkje så merkeleg sidan det er umogleg. Det fins inga utdanning direkte retta mot teikneseriar her i landet. Det fins folk her i landet som har utdanna seg i USA, både Christian Mumford (*Forresten, Psykose* m.m.) og Bjørn Ousland (*Pyton, Pesta* m.m.) har gått på Joe Cubert School der borte. Skulen er visstnok temmeleg hard og det vert lagt stor vekt på å læra å teikna muskelbuntar i trange drakter (superheltar).

Kunst og Handtverkskulen i Oslo har vore innom teikneseriar som delar av si utdanning men det har begrensa seg til korte kurs på ei veke eller to. Kunst og Handtverkskulane rundt i landet er generelt fiendtleg innstilte til teikneseriemediet, dette har forhåpentligvis betra seg til du er gamal nok for denslags.

Det kan synast trist at det ikkje fins institusjonar for utdanning i teikneseriefaget her heime men det viktigaste med å laga teikneseriar er å kunna TEIKNA og å kunna SKRIVA. Enkelte prioriterer å lera seg meir av det eine eller det andre, det er opp til deg å finna kva balanse som passar deg best. Dermed kan du setja opp din eigen fagplan for å bli ein god serieteiknar: *Teikning Form og Farge* er rekna som eit bra forkurs for kunstutdanning. Ellers fins det private kunstskular rundt i landet, eit og toårige. Kunst og Håndtverkshøgskulen har solid utdanning innan illustrasjon og grafisk design. For å bli ein god skrivar av fiksjon bør ein lesa mykje. All læring er relevant, kunnskap er manusmakt. Sjå mykje film. Ein må finna ut kva ein likar og kvifor. Ein må observera, leita etter historiar og skriva dei. Det er omtrent som baksnakking. Obervera noko som nokon gjer for deretter å gjenfortelja det til dei andre med ein liten vri. Med litt løgn, litt sanning, litt hat og ein god del kjærleik.

Det beste tipset eg kan gje til ein som vil bli serieteiknar er å LAGA TEIKNESERIAR. Når du har kome over den første kneiken og fått svar på alle spørsmåla om utstyr og format (Her kan eg anbefala dei tre første delande av dette kurset) må du produsera mest mogleg. Det er den beste måten å bli betre. Lag mykje og vis det til andre. Få respons og sjå på kva dei andre gjer.

2) Hei, Karl! Jeg har drevet med tegneserier i snart 6 år nå men finner likevel nyttige ting i ditt tegneseriekurs. (...) Vedlagt ligger *Slakt* en liten festlig serie jeg har laget etter manuskript av en kamerat. (...) Kjenner du noen som kan tenkes å ville utgi dette lille morbide eposet?

Med hilsen Sverre Sandstad

Sandstad, de Sverre. Du er ikkje den einaste som har sendt meg sjuskete seriar med hanglande manus og pubertale blodige "klimaks". (Din er likevel den lengste til no.) Eg har i grunnen nok med å bekymra meg over mine eigne begrensingar som teiknar, så ikkje send meg dei greiene. MEN onkel Karl veit likevel råd: Sidan sist har det kome ei ny norsk fanzine på marknaden der underteikna har bistått i oppstarten med litt kompetanse og drahjelp. Bladet heiter *POKUS*. Her er det ein sjanse til å få sjå sakene sine på trykk. Send seriane til *POKUS* v/Stian Andreassen, Solbakken, 9106 Straumsbukta. Nettsidene har adressen:

Forresten, Sverre: Du må ALDRI senda frå deg orginalane til seriane dine. Ikkje før du har løfte om trykking. Du risikerer no at ei eller fleire av desse ulykkene har ramma ditt nitidige handtverk: 1) Eg har sølt kaffi på dei 28 første sidene, eller 2) Eg har lagt dei ein plass som eg ikkje hugsar lenger og finn dei ikkje før eg flyttar til Grunerløkka Eldre- og Sykehjem 3) som den språkfascist eg er har eg fyrt opp i peisen med seriesidene og aska har eg strødd på Vår Frelsers Gravlund over grava til Ivar Aasen. Til di trøyst kan eg røpa at sidene faktisk er overlevert til *POKUS* redaksjonen i brukbar stand. Dei likte visstnok det dei såg.

Karl Bjølseth er illustratør, serieteiknar, og skribent. Han har sitt daglege virke i Oslo der han også jobbar på eit antikvariat. Gjennom ein artikkelserie i TEGN vil han no avsløra eit par tricks for den unge vordande serieteiknaren.

Neste gong skal me gjera ein case studie og fylgja ein serie frå ein gryande spekulativ ide til ein fiks ferdig JIPPI-teikneserie med ytterst begrensa appell.

Eksotisk multimedia

Benoit Sokal har laget en prisbelønnet CD- ROM med de eksotiske hvite fuglene fra Canardoserien.

Av Morten Harper

Benoit Sokals CD ROM *L'Amerzone*, som ble utgitt av Casterman/Microïds i vår, er en blanding av historiefortelling, dataspill og animasjonsfilm. Allerede før spillet ble lansert fikk Sokal tidligere i år prisen Pixel-INA ved den internasjonale festivalen *Imagina* i Monaco. L'Amerzone ble spesielt hedret for sine fantastiske bilder.

Når TEGN møter Canardotegneren i Angoulême forteller han at han sammen med tre personer har arbeidet med utgivelsen i tre år. De har også planlagt å utgi en CD-ROM som samler alle filmklippene.

Det er bare de hvite fuglene som er med fra Canardo-universet (albumet *De hvite fuglene*). Ellers har spillet en selvstendig historie. Mørk krim med humoristisk tilsnitt preger likevel også spillet. Det handler om en ung journalist på reise i Sør Amerika. Han skriver en reportasje om de mytiske hvite fuglene. Reportasjen fører ham på sporet av en mystisk eventyrer i et eksotisk miljø.

Tredimensjonalt

Sokal forteller at han ble fortrolig med bruk av datamaskiner ved at han fargela de nyeste Canardoalbumene digitalt.

- Det er feil å skulle lage interaktive tegneserier, sier Sokal.

- Dette er et spill i omfattende format. Spilleren får en opplevelse som er veldig forskjellig fra å se en tegneserie.

- Spillet er bygd rundt to elementer. Det ene er det tredimensjonale miljøet som spillereren beveger seg i. Det andre er de filmatiske sekvensene som utfyller spillet. Det er tretti separate spilldeler i *L'Amerzone*.

- Spillerens ståsted er et første persons perspektiv. Den tredimensjonale verdenen ble skapt ved virtuell quick time. Seks kvadratiske bilder er satt sammen rundt deg som en ballong. Når du beveger deg fremover, går du over i neste "ballonglag". Slik skapes inntrykket av å være i et tredimensjonalt miljø.

Sokal har fungert som en blanding av forfatter, designer og regissør for spillet. Han skrev historien og brøt den ned til et story board. Han har også utformet figurene. Selv om det er andre som har utført selve animasjonen, har han angitt modelleringen og bruk av perspektiver og kamerabevegelser.

Mer Canardo

- Jeg vil fortsette Canardoserien, lover Sokal da vi spør ham om andedetektivens fremtid.

- Problemet er at jeg trenger mer tid. Det er vanskelig å arbeide med to ting på en gang. Men jeg liker å tegne Canardo.

Filmmediet frister, hadde det bare ikke vært så kostbart.

- Many money, many money, fastslår Sokal meget-sigende. Og konkluderer med at han kanskje heller vil arbeide med nok et dataspill.

L'Amerzone presenteres på hjemmesiden til produsenten Microids: http://www.microids.com.

The Studio

De fire tegnerne som i en treårsperiode utgjorde tegnerkollektivet *The Studio* var blant 70-tallets store tegneserieheiter. Idealet var skape ekte kunst, gjerne inspirert av fortidensmalere, spesielt fra tiden like før forrige århundreskifte. Like mye som de var serietegnere var de illustratører og kunstnere, og først og fremst vil de bli husket for en tegnemessig dyktighet som overgr det meste av det som finnes i dagens tegneserier. Men man kan kanskje også kalle dem en tegneserienes parallell til den samme tids symfo- og progrock. De kunne være svulstige og pompøse, og ofte med ispedde science fiction og fantasyelementer. Hvordan står de seg i dag 20 år etter? Hvor ble det av dem og idealene deres? I en artikkelserie vil vi ta for oss hver av tegnerne.

1. Jeff Jones
2. Michael Kaluta
3. Berni Wrightson
4. Barry Windsor Smith

Innenfor tegneseriemediet er Michael William Kaluta mest kjent for sin versjon av The Shadow på starten av 70-tallet og for science fictionserien Starstruck påbegynnelsen av 80-tallet. De seneste årene har han mest drevet med illustrasjon, og hans eneste befatning med tegneserier har stort sett vært å lage forsider for Vertigohefter. Hvorfor i all verden lager ikke en så eminent serieskaper tegneserier?

Først og fremst er Mike Kaluta en fremragende tegner og illustratør. Han har ofte blitt sammenlignet med Jean Giraud/Moebius, og ikke uten grunn. Han er en ekspert på å lage troverdige detaljer, og gjør alltid grundig research i form av skisser før han setter i gang med selve tegningen. Det er blitt sagt om ham at han aldri tegner en vegg uten å vite hva som er bakenfor; hvorledes rommene ser ut og hvem som bor der.

Kaluta ble født 25. August 1947. Han begynte tidlig å tegne, og de store inspirasjonskildene i slutten av tenårene var serietegnerne Roy Krenkel og Frank Frazetta. Begge disse har vært innflytelsesrike på hans senere arbeid. I femtenårsalderen oppdaget han Edgar Rice Burroughs. Burroughs er mest kjent for bøkene om Tarzan, men har også skrevet en rekke science fiction og fantasyrelaterte bøker. Burroughs' evne til å frambringe fantastiske verdener og dimensjoner fascinerte Kaluta, og han skjønte at trikset ofte ikke var hva du hadde med i beskrivelsen, men hva du ikke hadde med. På denne måten stimuleres leserens fantasi. Videre ble han tidlig inspirert av art nouveaumestere som Alphonse Mucha og Aubrey Beardsley, og i forlengelsen av dette mye av 60-tallets art nouveauinspirerte psykedeliske plakatkunst.

Fra 1967 begynte han å få tegneserier på trykk i di-

Kaluta har briljert med stilfull eleganse på mange Vertigocovere. I Witchcraft ble deler av samme tegning benyttet i numrene 1-3.

verse fanziner, og i 1969 kom også de første profesjonelle jobbene. På denne tida bodde han sammen med Bernie Wrightson i et kollektiv i New York, og han ble også kjent med Jeff Jones. Sammen gav de ut antologiheftet *The Abyss* i 1970. Som utgivere av uavhengig tegneseriehefte opplevde de det samme som mange andre; masse praktiske problemer (som for eksempel trykkerier), vanskeligheter med distribusjon og liten respons, selv om kvaliteten var upåklagelig.

Alle tre var i starten av sin karriere og jobbet seg inn på de store forlagene i tillegg til fanzineserier. Ofte assisterte de hverandre i serieproduksjonen. Kaluta fikk god rutine ved å tegne flere kortere kommersielle serier for forlagene Charlton og DC. I 1972 begynte han på sitt første større prosjekt; tegneserieversjonen av sin helt Rice Burroughs' *Carson on Venus* som gikk som biserie i DCs *Korak, Son of Tarzan*.

The Shadow

Det store gjennombruddet kom imidlertid i 1973 da han fikk i oppdrag å tegne *The Shadow* i DC etter manus av Denny O'Neil. Oppdraget fikk han blant annet på grunn av sin interesse for art deco og 30-tallets New York. I serien boltrer han seg i stilfull og tidsriktig arkitektur og design. *The Shadow* er en gammel detektivhelt som ble gjort kjent gjennom pulpromaner og radiohørespill på 30-tallet. Som tegneseriefigur hadde han hatt diverse forsøk uten særlig hell, og det var først med denne versjonen at *The Shadow* tok av som seriehelt.

Denny O'Neils manus ligger på et normalt gjennomsnittsnivå for kommersielle serier (dvs. temmelig uinteressant), men Kalutas evner som spenstig historieforteller løfter helheten. Målet var å gjenskape atmosfæren fra 30-tallets gangsterfilmer. I ettertid er det lett å se at den fortsatt unge Kaluta ikke var fullt utviklet som tegner. Han kompenserer imidlertid med levende strek, fortellerglede, dynamisk kameraføring og heftige vinkler, og serien skaffet ham raskt ry som en av mediets store helter. På linje med andre av 70-tallets store tegneseriestjerner (f.eks. Neal Adams) ble han berømt primært på grunnlag av sine tegninger, mens historiene ofte kom i annen rekke. Tegneferdighetene førte til mange omslagsoppdrag spesielt for DC.

Nevnes må også utallige sterke figutegninger i *The Shadow*. Kalutas nitidige forarbeid og store idérikdom gav seg nemlig ikke bare uttrykk i fascinerende miljøskildringer, men også et rikt og frodig persongalleri. Selv perifere bipersoner fikk karakter i Kalutas strek. *The Shadow* er

utypisk for Kaluta ettersom den foregår på et virkelig plan. Han nærmer seg imidlertid stoffet nærmest mytologisk og 30-tallets New York blir en stilisert fantasiby. Også The Shadow blir en mystisk og utilnærmelig figur med nesten overnaturlige og demoniske trekk.

All grundig research krevde imidlertid mye tid. Han trivdes dårlig med tidspresset som lå i produksjonen av heftet, og gav seg etter bare seks historier. På omtrent samme tid gav han seg med *Carson of Venus*. Han var sliten etter mye hardt arbeid for de kommersielle forlagene, og han trivdes heller ikke med manusene som han syntes ble for innholdsløse, voldelige og fantasiløse. Aller helst ville han jobbe innenfor mer fantastiske sfærer. I 1975 trakk han seg nærmest totalt tilbake fra seriemediet.

Jeg plasserte nemlig to sprengladninger, men bare den ene eksploderte...
Det betyr at et dusin trotylpatroner er igjen der inne ...

Med tusjehjelp fra Bernie Wrightson ble Kalutas tredje Shadowhistorie fylt av mørk atmosfære. Her fra Gigant nr 6 1983: Kobraen.

Konsistente universer

Samtidig hadde Bernie Wrightson, Barry Windsor-Smith og Jeff Jones funnet lokalet som skulle bli *The Studio*. Mike Kaluta ble spurt om han ville delta, men var noe reservert. Ettersom han hadde kuttet seriejobbingen var inntektene små slik at leie av atelierplass fort ble kostbart. Dessuten hadde han nettopp skaffet seg et ekstra rom i forbindelse med leiligheten sin hvor han kunne tegne. En prat med en ung og nyutdannet Charles Vess løste problemet: Vess leide rommet ved Kalutas leilighet, og Kaluta ble en del av *The Studio*. Da *The Studio* opphørte fortsatte Vess å tegne i rommet ved siden av Kaluta i til sammen 12 år, og lærte en rekke tegnetriks av mesteren. Det er lett å se på Charles Vess' tegninger at Kaluta har vært en stor inspirasjonskilde.

I *The Studio* rendyrket Mike Kaluta illustrasjonene og malerkunsten. Som de andre tre var han fascinert av kunstretningene fra forrige århundreskifte, og han var nok den som gikk lengst i sine studier av fin de sieclekunsten. Han fikk mer tid til å jobbe grundig med hver enkelt tegning, og dette gav seg uttrykk i overdådige utflukter i fantasiens verden. Hans arbeid skaffet ham raskt posisjon som en fremragende illustratør innenfor fantasi og science fiction.

Mye av hans erfaring som historieforteller kommer også til nytte i illustrasjonene. Som regel har de en klar og god komposisjon som man umiddelbart dras inn i. Deretter blir man klar over alle detaljene og dras videre inn i bildet. En stor feil som mange tegnere gjør, er at detaljene roter til helheten eller overforklarer og dreper fantasien. Så er ikke tilfelle med Kaluta. Detaljene drar som regel tilskuerens fantasi videre ut av bildet. Veldig ofte er det ting i bildene hans som vi bare delvis ser og som fortsetter utenfor billedflaten.

Fantasyillustrasjoner pleier å være ganske patetiske i alle sine svulstige airbrushmuskler. Mike Kauta styrer imidlertid klar av dette med sin håndverksmessige dyktighet, sin fascinerende detaljornamentikk og sin troverdighet. Når han tegner klær, tekniske hjelpemidler eller bygninger gjør han det alltid slik at de fungerer og virker realistiske i sin verden. Likevel blir det ikke krampaktig, og han jobber også mye med å skildre personene i klærene og bygningene, kort sagt skape et konsistent univers. I alle tegningene hans er inspirasjonskildene godt synlige, spesielt de fra tiden rundt forrige århundresifte. Men de er blandet sammen i et personlig uttrykk som han stadig utvikler.

Starstruck

I 1979 møtte han tilfeldig forfatteren Elaine Lee på en restaurant. Hun holdt på å skrive et science fictionteaterstykke, *Starstruck*, og Kaluta fattet raskt interesse. I utgangspunktet skulle han kun lage en poster for stykket, men det utviklet seg til både kulisser og kostymer i tillegg til tegneserie på første halvdel av åttitallet. I løpet av årene som hadde gått siden sist han laget serier hadde tegneseriene utviklet seg kraftig. Magasinene EPIC og Heavy Metal ledet an i en satsing på fantastiske science fictionhistorier, hvor det var lagt mer flid i tegningene og hvor målgruppen var mer voksen. I ettertid er det lett å se at "voksen" ofte betydde mer pupper og lår.

Starstruck står imidlertid ut fra de fleste av tidens serier med intelligente og relativt kompliserte historier og god karakterbygging. Elaine Lee hadde ikke laget serier før, og sammen utviklet de en science fictionserie ulik de fleste andre. Karakteristisk for serien er gode karakterskildringer (hvorav en stor andel kvinnelige), mye humor, overraskende vrier og original turnering av genrens klisjér. De eksperimenterte med fortellerteknikk og bruk av tid og fortellerfokus. Men først og fremst gir serien Kaluta anledning til å briljere i det han kan aller best: fantastiske landskaper, avanserte tekniske maskiner og underlige detaljer. Igjen viser han styrke på å konstruere et eget univers med

sin egen indre logikk.

Heller ikke denne gangen ble det de store volumene når det kom til antall sider; en stor hovedhistorie og seks hefter. Det har gjentatte ganger vært snakket om å gjenoppta serien, og det finnes mye ferdigtegnet materiale som ikke er publisert.

I *Starstruck* tok Kaluta i stor grad del i manusskrivingen, og kom med mange innspill i forhold til utvikling av serien. Dette gav mersmak, og da han i 1985 fikk i oppdrag igjen å tegne et album med Shadow etter manus av Denny O'Neil, bidro han mye på manusfronten. Bernie Wrightson var tiltenkt som tusjer, men måtte takke nei. I stedet fikk Russ Heath jobben. På grunn av tidspress flere uheldige omstendigheter ble dessverre ikke serien så bra som man kunne håpet, men et gjensyn med Kalutas *Shadow* var gledelig. Senere har han utforsket Shadowfiguren videre i historier skrevet sammen med Joel Goss og med tegninger av Gary Gianni. Noe mer tegning av *The Shadow* har det derimot ikke blitt. Han har forklart dette på den noe oppsiktsvekkende måten at det både er unødvendig og kjedelig å tegne en historie som han allerede har skrevet.

Det er ingen tvil om at han har et godt grep om historiefortelling, dynamikk og personskildring. De få seriene han selv har både skrevet og tegnet er imidlertid mest korte og mer stillestående science fiction og fantasyhistorier gjort for fanziner på 70-tallet og for EPIC på begynnelsen av 80-tallet.

Hans evne til å skape fantasieggende bilder har gjort ham til en ettertraktet forsidetegner til DCs Vertigohefter på 90-tallet, spesielt for heftene *Books of Magic*.

Hans talenter har den senere tid ført ham til arbeid med filmstoryboards og design av filmrekvisitter samt arbeid med CD-romspill, selvfølgelig i tillegg til en lang rekke illustrasjoner, postere o.l. Tegneserier har det blitt lite av. Sine største prestasjoner har han nok som illustratør mer enn som serietegner. Det er imidlertid fascinerende å tenke på hva han kunne utrettet innenfor tegneseriemediet dersom han hadde utviklet dette videre. For eksempel er jo Vertigotitlene konseptmessig nær det som han står for som illustratør. Det er fortsatt lov å håpe at vi får flere serier fra en av de virkelig dyktige tegnerne som har vært innom mediet.

"And before you could say 'up the brigade' we found ourselves entering the more than usually deadly NEUTRAL ZONE 8...
WARNING!!! YOU ARE NOW ENTERING NEUTRAL ZONE 8. VANISH OR BE VAPORIZED!"
UP YOURS, TOOTS, WE'RE COMIN' THRU!

I Starstruck imponerer Mike Kaluta med mye framtidsteknikk og fantasifulle personer.

Mike Kaluta på norsk

EPIC	cover 7	
Lynvingen	cover 5/'73, 9/'73, 4/'74, 5/'74, 8/'75, 5/'76	
Gigant	1/1983 Skyggen	*Puslespillet*
	3/1983 Skyggen	*Mysteriet i tivoliet*
	6/1983 Skyggen	*Kobraen*
James Bond	6/1989 Skyggen	*Dødspuslespillet*
	7/1989 Skyggen	
	8/1989 Skyggen	
	3/1990 Skyggen	*De levende døde*
	5/1990 Skyggen	*Ninjaens natt*
	11/1990 Skyggen	*I klørne på Wing Fat*
Supermann	10/1986 Supermann	*Kryptons siste sønn*

Tegninger som fortellende symboler

Velkommen til The ACME Novelty Library. En festival i farger og form. En kraftutfoldelse i stilvariasjon og design. Et fyrtårn for alle illustrerte fortellinger, også kalt tegneserier. Dette er god underholdning for den kvalitetsbevisste kjenner.

Av Morten Harper

Slik kunne Chris Wares *The ACME Novelty Library* blitt beskrevet i en av seriens parodiske introduksjonstekster. I dette tilfellet holder imidlertid serien hva overdrivelsene lover. Ware er en mester i tegneseriens mekanikk, og en utforskende illustratør. Kritikere og tegnerkolleger har entusiastisk hyllet Wares serier som siden 1993 er samlet i tretten hefter av *The ACME Novelty Library*. Ware, født 1967 i Omaha, Nebraska, men bor nå i Chicago, er således den mest omtalte og prisbelønte unge serieskaperen i USA på tampen av nittitallet.

Tegneserier handler om å fortelle i bilder. "Min visuelle stil er et forsøk på å la bildene lettere fylle en lesefunksjon", forklarer Ware. Han fortsetter: "Du ser på tegneserier, men du leser dem også. En del av din visuell oppfattelse legges i halvsøvne. Generelt ser du kanskje på tegneserier slik du kan se på for eksempel et maleri og beundre den fine penselføringen eller lyskvaliteten, men alt dette er sekundært. I en tegneserier leser du bildene som konsepter; du dveler ikke ved dem som hyggelige motiv. Selv om mine serier kan synes veldig stilistiske, har jeg forsøkt å holde dem så fri for stil som mulig ved å redusere bildene til et fortellende symbolnivå."

Justerer mediet

ACME-heftene skiller seg absolutt ut i bokhandelen. Ware er en dyktig typograf, selv om han mener han aldri vil mestre teknikken til håndteksterne rundt århundreskiftet, og omslagene slenger teksten mot deg. Formatene er ekstreme, det største heftet (nr 7) 38 x 25 cm. Dette er ikke bare oppsiktsvekkende staffasje. Utgiveren Gary Groth skriver med rette om serien: "Jeg mener at Ware i *Jimmy Corrigan*-serien forsøker å rekalibrere tegneseriens dramatiske konvensjoner... å forfine språket for å gi rom for større underfundighet, dybde, stil og nyanser av mening."

Hovedserien i Wares bibliotek er den tragikomiske Jimmy Corrigan. Heftene i lite format reflekterer historiens klaustrofobiske stemning. Den andre kategorien serier i *ACME* er preget av visuell utfoldelse, tydeligst i *Quimby the Mouse* (hefte nr 2 og 4). Seriene *Big Tex* og *Rocket Sam* (hefte nr 7) kjennetegnes av ironi, sort humor og visuell pastisj.

Corrigan-sagaen skal bli på over 300 sider. Den handler ikke bare om nåtidens 36-årige Jimmy Corrigan, men også om hans barndom og om bestefaren. "Jeg ville gjøre den så tett som mulig og gjøre den så uhandterlig som mulig", forteller Ware. "Jeg ville gjøre den så ufokusert som mulig... Jeg ville ikke at alt i denne historien skulle peke i én retning, slik man "er ment å gjøre". Jeg tror at estetisk, noe av det beste du kan gjøre, er å bite i mer enn du kan tygge, for å si det slik. Det er den eneste måten du kan få en virkelig følelse med liv."

Serien er egentlig realistisk, men handler også om Jimmys drømmer; om superhelter og en robot, som ikke bare er fantastiske elementer, men metaforer for savnet av en farsfigur og behovet for avstand i følelsesmessig vanskelige situasjoner. Jimmy er en anspent person, han er innadvendt og mangler selvtillit. Han har vanskelig for å forholde seg til kvinner, og dermed også sex. Han har aldri blitt virkelig voksen; han skaper ikke en oppreist maske, men blottstiller resignasjonen. Ware mener seriens dysterhet er realisme: "Kanskje er jeg en pessimist, men jeg tror egentlig ikke det. Lever folk virkelig slik vi ser i filmer og andre populære medier? Jeg vil vise ting slik jeg ser dem,

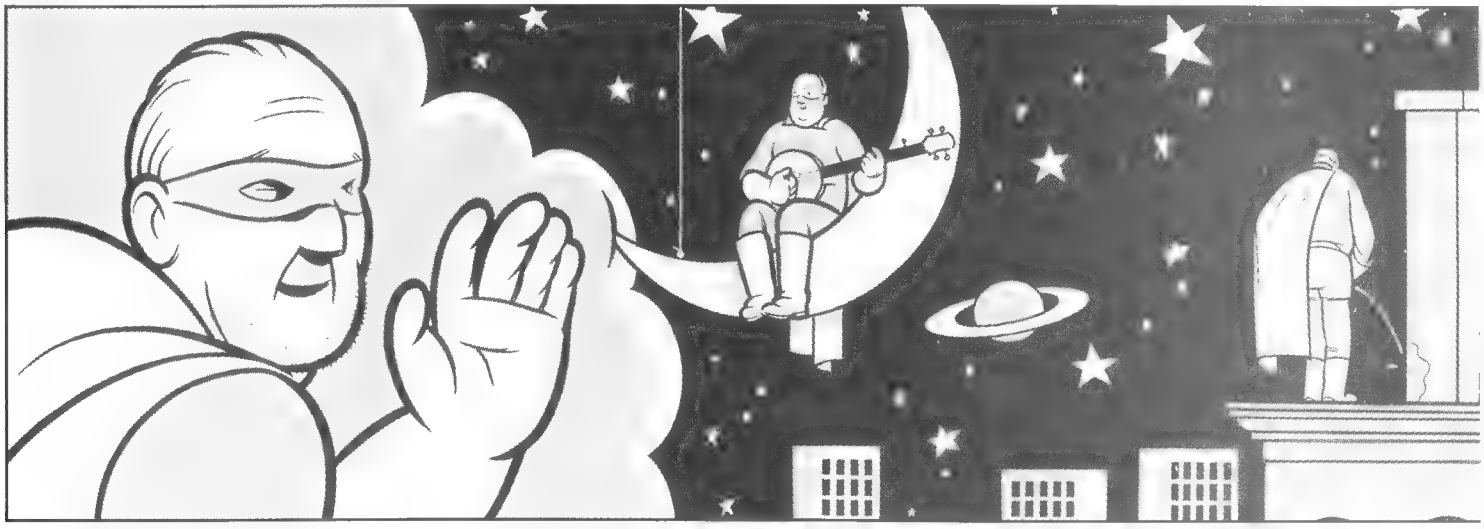

Supermann som ikon dukker stadig opp som ikon i Chris Wares serier.

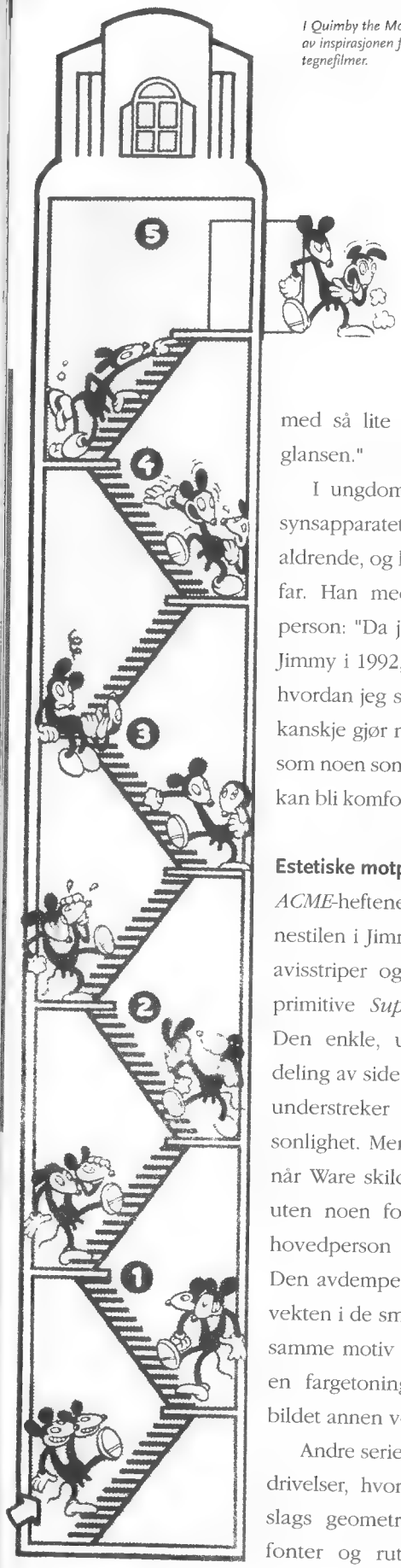

I Quimby the Mouse hentes mye av inspirasjonen fra klassiske tegnefilmer.

med så lite som mulig av denne kulturelle glansen."

I ungdommen foretrakk Ware selv fjernsynsapparatet fremfor å være ute blant jevnaldrende, og han hadde ingen kontakt med sin far. Han medgir likhetene med sin hovedperson: "Da jeg begynte å lage historien med Jimmy i 1992, var han mer en gjenspeiling av hvordan jeg så meg selv på den tiden enn jeg kanskje gjør nå. Jeg har alltid sett på meg selv som noen som virkelig ikke tar nok sjanser. Jeg kan bli komfortabel alt for lett med alt jeg gjør."

Estetiske motpoler

ACME-heftene samler mange motpoler. Tegnestilen i Jimmy Corrigan er preget av tidlige avisstriper og seriehefter, særlig den nokså primitive *Supermann*-tegneren Joe Shuster. Den enkle, uvirkelige stilen, rigid ruteinndeling av sidene og tilbaketrukne billedutsnitt understreker Corrigans fremmedgjorte personlighet. Mer utfordrende er det for leseren når Ware skildrer ulike tidsplan og drømmer uten noen forankrende angivelse, som når hovedperson plutselig maltrakterer sin far. Den avdempende stilen i serien viser til fulle vekten i de små endringene. Når Ware bruker samme motiv med ubetydelige nyanser, som en fargetoning eller tykk billedramme, får bildet annen vekt og funksjon.

Andre serier kjennetegnes av visuelle overdrivelser, hvor Ware former sidene som en slags geometriske konstruksjoner. Bruk av fonter og rutekomposisjon leder leserens retning, og oppslagene gir ikke bare estetiske opplevelser, men lager også trykk i innholdet. "En ting som gjør tegneserien unik er å ta noe fra toppen av siden og knytte det sammen med noe på bunnen, enten ved bruk av farge, form eller annen sammenheng. I noen tilfeller er dette det første du ser når du åpner en side", forklarer Ware.

Ware kan gjenskape stilarter med etablerte stemninger, og lar innholdet bryte med konvensjonene. I hefte nr 2 og 4 er forbildene eldre tegnefilm og vitsetegning á la *New Yorker*. I serien *Quimby the Mouse* er hovedpersonen tegnet i helsort. Bakgrunnene er enkle strektegninger, ofte i nedtonet grått som forslitte filmceller. Seriens mange små ruter skaper en bevegelse som minner om tegnefilm. Ware har endog laget en side med falske filmceller, som best beskrives som tegneserie i slow-motion. Tegnefilmenes brutale humor finner vi også i Wares serier, som samtidig bryter med filmenes lystige assosiasjoner ved en alltid tilstedeværende desperasjon.

I heftene i storformat forteller Ware omfangsrike historier på en enkelt side. Små ruter med enkle strektegninger viser i praksis hva Wares program om å gjøre rutene til symboler med fortellende funksjon innebærer. Wares rekord hittil er 325 billedruter på samme side.

Tekstene, om det er redaksjonell omtale, leserbev eller reklame, i *ACME* er parodisk modernisme. Ware bruker en retorikk som i amerikanske tidsskrifter i 1910-20-årene med sterke anstrøk moderne ironi. Tonen er en kjølig entusiasme; når alt er flott, er det egentlig ingenting som betyr noe. "Det er ganske enkelt bare ment å skulle være morsomt. Det er ikke slik at jeg alltid har et spesifikt poeng", sier Ware om tekstpartiene. "I noen tilfeller er teksten fyllstoff, men det er også bakgrunnselementer i tegningene, og selv fyllstoff bør ha noe ved seg. Jeg kommer ikke til å skrive noen linjer med tegn eller tilfeldig

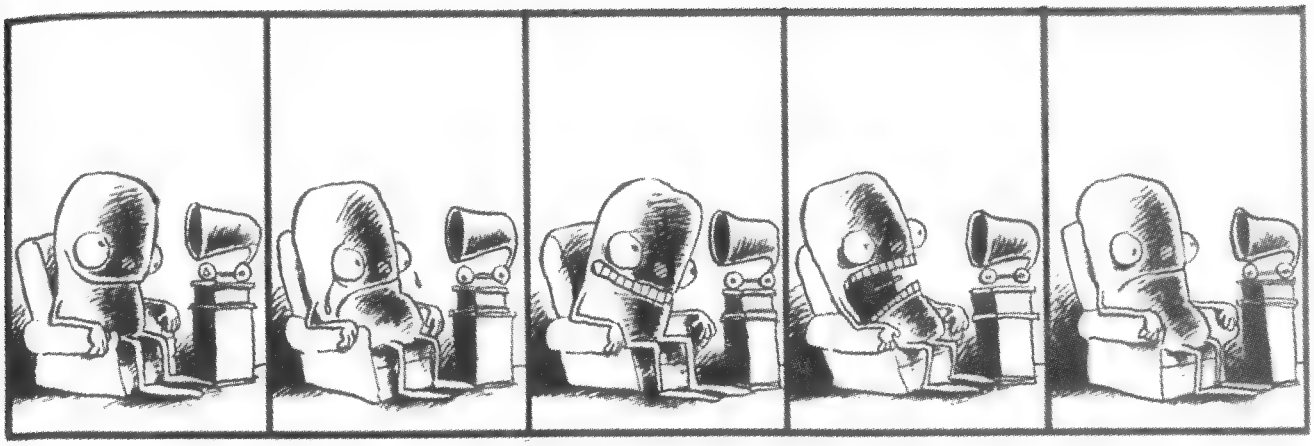

Chris Ware har også hentet inspirasjon fra stripeserier som f.eks Knøttene.

tilknyttede ord bare for å få siden til å se bra ut. Samtidig er dette en måte å frigjøre meg selv og la stupide ting komme til overflaten på en måte som tegneserier ikke alltid ser ut til å tillate."

Inspirasjon

Knøttene var den store tegneserien i Wares barndom. Bestefaren hadde alle samlingene, som han leste flere ganger. "De hadde en udiskutabel "livaktighet" ved seg, spesielt søndagssidene", mimrer Ware. "Figurene føltes virkelig for meg. Jeg husker at jeg elsket tegningene, spesielt bakgrunnene. Og de små detaljene. Som hvor Charlie Brown ser på serieheftene i en kiosk, og alle titlene er lesbare. Jeg kunne se på disse stripene i timevis, miste meg selv i dem."

Ware var også hektet på superhelter, i hovedsak 60-tallets *Batman* og *Supermann*. Senere har han hentet inspirasjons særlig fra magasinet *RAW*, hvor han selv har bidratt med to serier.

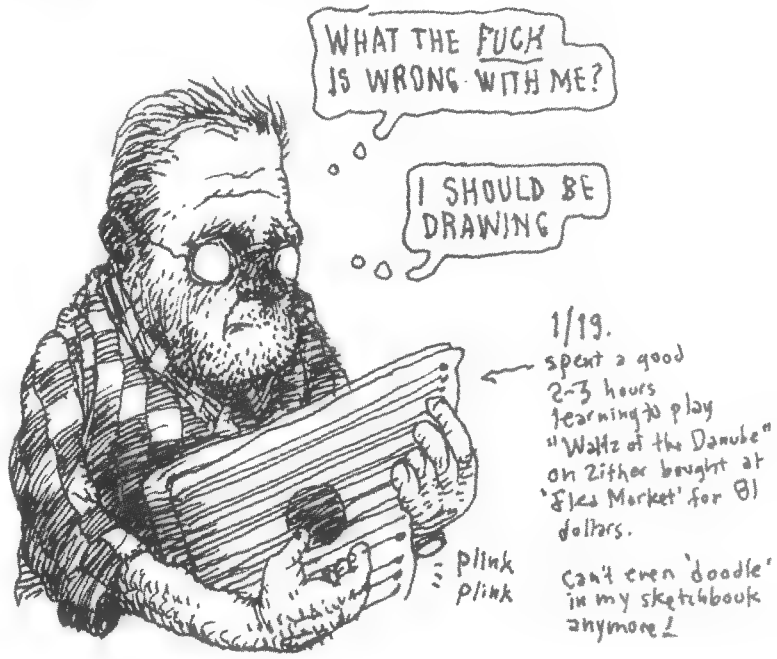
WHAT THE FUCK IS WRONG WITH ME?
I SHOULD BE DRAWING
1/19.
spent a good 2-3 hours learning to play "Waltz of the Danube" on zither bought at 'Flea Market' for 81 dollars.
can't even 'doodle' in my sketchbook anymore!
plink plink

Selvportrett fra skisseboka

Uten manus

Ware tegner uten fastlagt manus: "Jeg har en vag idé når jeg starter å arbeide med serien, og når jeg er ved bunnen av siden, har den gått et helt annet sted enn jeg trodde... Kunst er ikke en metode for å utrette noe eller å formidle noe, det er mer en måte å tenke. Og når du tegner eller gjør hva det nå er du gjør, kan du ikke planlegge noe på forhånd, og hvis du gjør det, dreper du kunsten allerede til å begynne med."

"Jeg har forsøkt å arbeide ut fra et manus før, og jeg kan ganske enkelt ikke gjøre det", medgir Ware. "For meg er det bare å bruke halvparten av hva tegneserier kan være, fordi du arbeider bare med ord, og de halvferdige bildene i tankene dine... Når jeg tegner en serie, leser jeg den kanskje 200 ganger. Jeg starter på toppen av siden og leser den igjen og igjen for å være sikker på at alt passer så godt sammen som jeg kan få til. Det er en fullstendig intuitiv og ikke-intellektuell handling. Hvis serien ikke leses riktig, eller hvis rytmen ikke føles naturalistisk eller det føles som figurene agerer i stedet for et samspill, prøver jeg å endre ting. Jeg deler for eksempel en rute i to for å tilføre en ekstra takt."

Ware gjør et grunnleggende skille mellom "virkelig tegning" og tegneserietegning (cartooning): "Jeg mener tegning handler om, eller i alle fall god tegning handler om, å forsøke å se. Det handler mer om detaljer og å se. Men å tegne en tegneserie er å få en historie til å skje med symboler... Og tegneserietegninger er, av natur slik de brukes som symboler, på mange måter ikke egentlig

tegninger, fordi informasjonen de har er så rudimentær, eller konseptuell."

Som eksempel trekker Ware frem nederlenderen Joost Swarte, som med ironisk distanse relanserte *Tintin*-seriens rene elegante strek i satiriske og absurde serier på 70-tallet. "Han er nær på den eneste tegneren jeg kan peke på som har presset tegneserietegning til dette nivået", mener Ware. "Men jeg forsøker å bruke "virkelige" tegninger innimellom, eller en slags løsere tegning, som en måte å forankre en fornemmelse av sted eller en stemning. Ved å legge et slikt element inn før eller etter historien, synes det å anta en slags tonal kvalitet, som en lang note som holdes."

Udiskutable kvaliteter og anerkjennelse til tross, Ware er fremfor alt en perfeksjonist som aldri er absolutt fornøyd. Det er som om han unnskylder seg for at han gjør krav på andres oppmerksomhet med sine serier. Etter å ha fortalt hvor imponert han er av undergroundtegneren Robert Crumb, også hans ungdomstegninger, legger han til: "Jeg vil aldri bli i stand til å tegne så bra som han gjorde da han var 15. Det er til å undres over, hans forståelse av form så ung. Det får meg til å innse at jeg aldri vil kunne tegne, virkelig. Jeg vil fortsette å forsøke, men..."

Sitatene er hentet fra et intervju i The Comics Journal # 200 (Seattle: Fantagraphics Books 1997).

Chris Wares omslagsillustrasjoner er imponerende overflødighetshorn av spesntig typografgi, dyktig fargelegging og fascinerende detaljer.

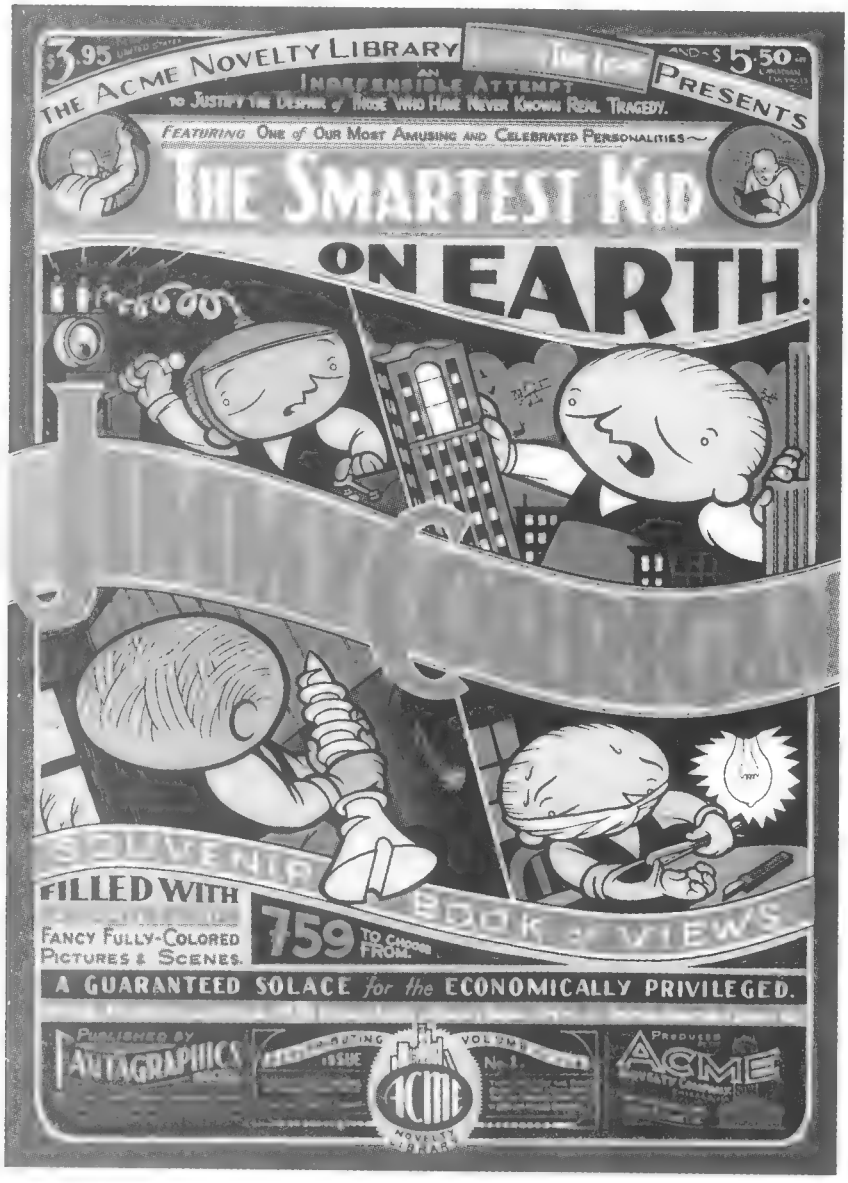

Wares varer

– Wares første tegneserie var science fiction-serien *Floyd Farland: Citizen of the Future*. Denne slektningen av *1984* og *Blade Runner* ble trykt i avisen *The Daily Texan* og utgitt som eget hefte (på forlaget Eclipse i 1987).

– Striper i universitetsavisen *The Daily Texan* (1987-91).

- Ukentlig serie i gratisavisen *New City* (Chicago, 1992-).

– I *The ACME Novelty Library* # 1-13 (Seattle: Fantagraphics Books 1993-99) utgis Wares serier samlet.

– Ware har bidratt med omslag og serier i antologiene *Classic Pulse!*, *RAW*, *Blab*, *Duplex Planet Illustrated*, *Pictopia*, *Snake Eyes* og *Zero Zero*.

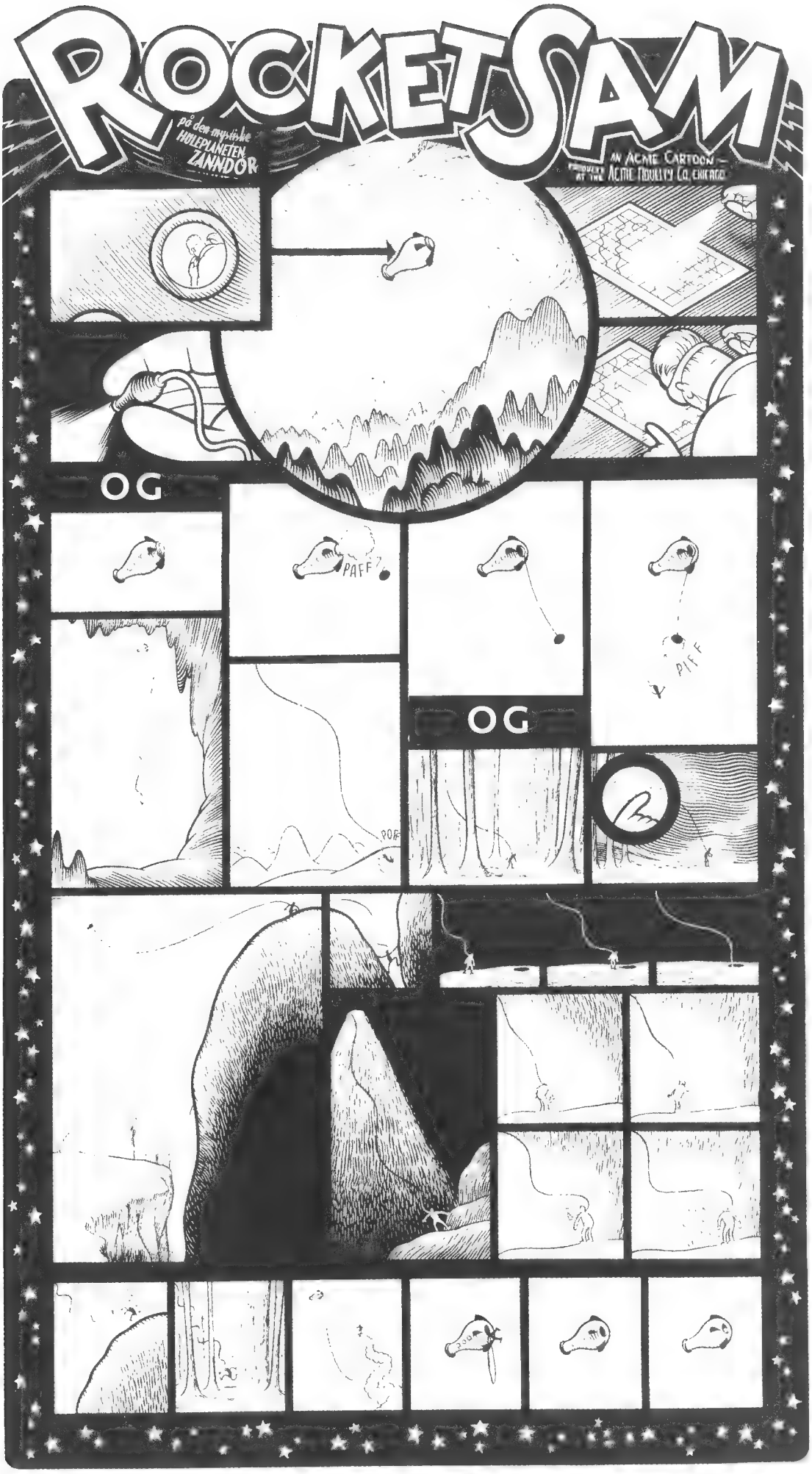
ROCKETSAM
på den mystiske HULEPLANETEN ZANNDOR
AN ACME CARTOON — PRODUCED AT THE ACME ANIMATION CO. CHICAGO
OG
PAFF
PIFF
OG
POF
ZOOM

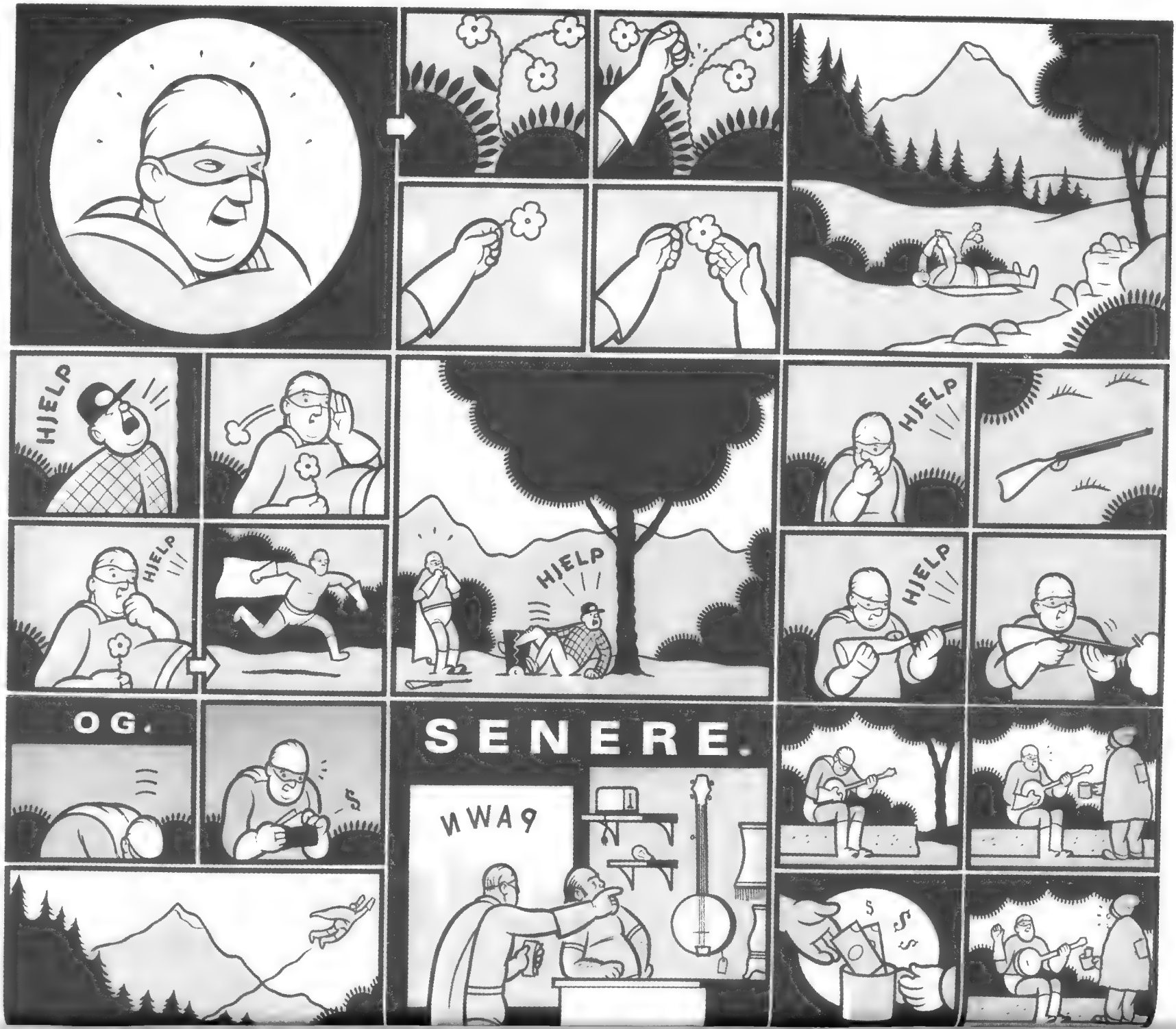
HJELP
HJELP
HJELP
HJELP
HJELP
OG.
SENERE.
WWA9

ENDA
SENERE.
SÅ
MEN

Satire som treffer

Knut Nærum: *Bloid 7: Nye pupper.* No Comprendo Press.

I tegneserien *Bloid* fremstilles statsminister Kjell Magne Bondevik som en sigarrøykende smultring. "Han er rund med hull i midten, han er smultbakst, triller i nedoverbakke og er folkelig", har serieskaper og TV-humorist Knut Nærum forklart om metaforvalget. Selvsagt, hva ellers!

Bloid er trykt i avisen *Ny Tid* siden 1991, og er nå samlet i sitt syvende album. Dette er kritisk og underholdende mimring om alskens politiske utskeielser, fra påvirkningsbyråene via operasaken til en homofob statskirke.

Seriens viktigste kvalitet er Nærums evne til å finne metaforer som presist rammer den situasjonen han vil belyse. Når han kobler sammen flere aktuelle hendelser eller krysser politikk med populærkulturen, bruker Nærum referanser som de fleste kjenner til, men er likevel sjelden forutsigbar. Foruten å være smultring, stiller statsministeren også som den handlekraftige James Bondevik. Det blir krisetilstander når den regjeringsoppnevnte moralgruppen Christ Girls stjeler og truer med å bruke Nissebomben - som bare dreper de slemme. Bloid blir hyret som taperansvarlig i rådgivningsfirmaet Vielgeld.Kosten, men mister sin spesialkompetanse gjennom flere plastiske operasjoner. Strategen Thorbjørn Jagland er i perioder uten såvel øyne som nese.

Nærum bruker også gjerne tegneserieparodier for å kommentere de politiske hendelsene. I en sekvens med klar referanse til klassikeren *Little Nemo in Slumberland*, blir det oversvømmelse i NSBs hovedkvarter etter omfattende lekkasjer fra Sissel Rønbecks ører. Et trekk ved *Little Nemo* var nettopp sære "naturfenomener" og transformasjoner. Dette er både en god pastisj og spiss satire. Nærum våger, og dette er en absolutt kvalitet, også å føre satiren ut i absurde, for ikke å si injurierende, ytterligheter. Som når den nyopererte Bloid skal rådgive Tormod Hermansen om telefusjonen, og han ber henne lese høyt fra svenske gule sider mens han selv iører seg cowboydrakt og lasso.

I fjor vinter endret Nærum serien fra å være en helside til en enkelt stripe. Stripene han hittil har laget er poengterte og sedvanlig krasse. Men sideformatet var bedre egnet til å utbrodere og trenge inn temaet. Til en viss grad har serien beveget seg fra fortellende analyse til enklere, paradoksale situasjoner.

Morten Harper

Samlivsfarse

Anna Fiske: *Forvandlingen.* 32 s. No Comprendo Press.

Likestillingen får en ny dimensjon i Anna Fiskes albumdebut *Forvandlingen*. Husmoren og forsikringsagenten Kari endres fra kvinne til mann i løpet av få sider. Serien er en moderne samlivsfarse med skrekkreferanser, som på muntert vis skildrer Karis og omgivelsenes reaksjoner på forvandlingen. Fiske trenger forbi skrekkgenrens vanlige metaforer og går til kjernen; forvandlingen. Her er ingen varulver eller gigantfluer. Men altså en kvinne som blir til mann, og med husmidden som et mystisk katalyserende element.

Hardest er forvandlingen for ektemannen, som blir nokså molefonken da kona blir mer macho enn ham selv. Han insisterer på sin heterofili, og savner pupper og lår - og sex. Fiske viser et bredt spekter av reaksjoner, uten at historien synes påtvunget.

Kari er en pen, kroppsbevisst kvinne, og forsøker å skjule hårvekst og svulmende muskler. Etter panikk og fortvilelse, resignerer hun imidlertid og forsoner seg på et vis med situasjonen. Fiske får godt frem hennes vantro over andres merkelige reaksjoner på henne. Andre kvinner blir hysteriske etter den utpreget maskuline Kari. De mannlige kollegene på kontoret savner den deilige Kari, og er synbart misunnelige over damemagneten Kari. Gynekologen vil forske på henne. Og søsteren krever foreldreretten til barna hennes.

Selv om hendelsene henger sammen, får serien aldri et samlet humoristisk løft. Skildringene er ikke hemningsløse nok. Selv om innfallene er artige, faller de som oftest i forutsigbare spor. Fiske tegner i en slentrende karikert, selvbevisst stygg strek. Teksten er oversatt fra svensk av Christopher Nielsen, men uten den spensten som vi ellers finner hos ham. Riktignok skal personene her ikke være så typetegnet som Nielsens figurer, tonen er ikke noe bærende poeng, men språket er i overkant stivt.

Morten Harper

Festlig sykt

Diverse: *Forresten # 7.* Jippi Forlag.

"Festlig sykt" er bare fornavnet på innholdet i det sjuende nummeret av tegneseriebladet *Forresten*.

Bandet Lyd og tegner Ronny Hauglands serie *Familien Ost* blir bare sprøere og sprøere. I dette nummeret vinner herr Brun Ost to plastiske operasjoner. Han gir disse bort til Gauda Ost og Smøre Ost som mot sin vilje blir operert om til to gamlinger. Slik kan familien Ost slippe å betale full pris på bussen!

Marius Martinussen forteller historien om hesten Bark og hans onde bendelorm som gjør hva som helst for å få hesten til å sluke en sykkel slik at han kan få sykle inni Barks mage. Så poengfjernt og sykt at det blir bra humor av det.

I løpet av disse sju nummerne ser vi at de faste bidragsyterne har utviklet seg mye. Roy Søbstad er en av de gamle *Forresten*-traverne, og han imponerer stadig med historiene om guttene Jesper og Jonatan. Den uskyldige tegnestilen og de alvorlige poengene gjør at denne serien skaper ettertanke.

Jarle Grinde og Sven Tveit har også levert et nydelig stykke arbeid til dette nummeret med historien *Teddy på frifot* som fortelles med glimrende tegninger.

I *Forresten* finner du en rekke serieskapere, erfarne tegnere og ferske amatører. Dette fører selvsagt til stor variasjon på innhold og kvalitet.

Enkelte av seriene i *Forresten* mangler poeng, uten å være verken morsomme eller videre interessante. Andre ganger er det rett og slett tegneferdighetene som svikter. Men det er vel prisen man betaler

når man lager et blad med ferske og erfarne bidragsytere.

Alexandra Beverfjord

Eksotisk krimhistorie

Knut Westad: *Tigalo # 1*. Thule Forlag.

Allerede i det indiske Mahabharata beskrives et masseødeleggelsesvåpen som overgår moderne atombombers styrke. Den norske tegneren Knut Westad har latt seg inspirere av fortellingen, og har bygd sin nye tegneserie rundt en tenkt myte om et slikt våpen; *Tigalo*. Spenningsgenren er ikke ny for Westad, som i flere år tegnet *Fantomet*. Siden har han blant annet laget tegneserie om Hans Nielsen Hauge. *Tigalo*, som foreligger i første av to bind , gjør et godt

førsteinntrykk med tiltalende omslag, eksotisk historie og stilsikre tegninger.

Westad mestrer stilen til klassiske amerikanske forbilder som Milton Caniff (*Terry and the Pirates*) og Alex Raymond (*Rip Kirby*). Det er mange flotte billedruter i serien, som er tegnet i sort/hvitt. Westad viser både atmosfærerik og realistisk miljøskildring, og genreriktig ekstrem bruk av skygger og kontraster.

Og historien? I 1948 drar en kvinnelig arkeolog fra New York til Shanghai for å finne utryddelsesvåpenet *Tigalo*. Hun får hjelp av en pilot som i årevis har hatt mareritt om våpenet. En gruppe hensynsløse menn med suspekte politiske motiver leter selvsagt også etter det samme våpenet.

Utgivelsen av en norsk spenningsserie i episk format er i seg selv en begivenhet. I et marked dominert av historisk dokumentar og humoristiske stripeserier, er klassisk krimfortelling et eksotisk innslag. Likevel kan ikke serien unnslippe kritiske bemerkninger. Seriens viktigste svakhet er at flere steder demper umotiverte overganger og sprang i handlingen spenningen, snarere enn å intensivere den. Dessuten er billedforløpene ofte stillestående, og savner det trykket som genren krever.

Albumet inneholder også et greit etterord hvor Westad forteller om seriens tilblivelse, illustrert av skisser fra arbeidet.

Morten Harper

finnfinnfinn

Jens K. Styve: *finnfinnfinn # 3*. Jippi Forlag.

Rollespillfrelste nerdegutter er stikkordet. Albumet *finnfinnfinn* 3 handler om voksne gutter med stor G, om svette hender og om forelskelse.

"Hallo din pikk" er albumets åpningsreplikk. Det er Arild som sier dette til informatikkstudenten Finn når de to møtes på bussen som skal føre dem inn til byen, til livet og til damene. "Hei din mongo" svarer Finn. Inne i byen møter Finn kameraten Gjermund som har "nuka hele harddisken". De tre guttene har en god del mindre håndbagasje når det kommer til sosial intelligens, og det er nettopp denne mangelen som gjør *finnfinnfinn* så festlig. Albumet viser oss tre utskudd som konstant forsøker å hevde seg på bekostning av andre. Selv når Finn møter drømmedama Guro på rollespillmøte, og han senere inviterer henne med på kino for å se *Star Wars*, oppfører han seg helt håpløst. Han nekter å spandere, og egentlig hadde han lovet å gå sammen med kameraten Arild, så hele kinobesøket går med på å unngå å bli oppdaget av den forsmådde kameraten som sitter kokende av raseri på bakerste benk.

Selve historien er ikke særlig spennende, men så er det da heller ikke historien som er poenget i dette albumet. Poenget er karakterene, måten de oppfører seg på ovenfor hverandre, hva de sier, uttrykkene deres, alt dette gjør *finnfinnfinn* til å bli en god porsjon underholdning.

Finn er albumskaperen Jens K. Styves gjennomgangsfigur, og dette er det tredje *finnfinnfinn* albumet. Styve har en humoristisk strek og er god til å få frem de mest psyko ansiktsuttrykk.

Alexandra Beverfjord

Drikk for guder

Peter Madsen og Henning Kure: *Valhall: Suttungs mjød*. Egmont.

Som æsenes hardkokte detektiv forsøker Odin i det ellevte bindet av serien Valhall å spore opp en eksklusiv mjødtønne. *Valhall* er norrøn gudelære presentert i en underholdende og lett tilgjengelig form. Serien presenterer legendene på skikkelig vis, og karikerer samtidig æsene for å drive gjøn med menneskelige laster og dyder. Historien består av flere anekdoter, knyttet sammen av Odins etterforskning. For de yngste blir nok dette albumet springende. Dessuten faller krimpastisjen litt sammen i gudeverdenen. Serien er som vanlig godt tegnet og fortalt.

Morten Harper

Skjørt følelsesbarometer

Joanna Rubin Dranger: *Fröken Livrädd & Kärleken*. Albert Bonniers Förlag. 1999

Joanna Rubin Dranger har i flere måneder ligget på bestselgerlistene i Sverige med sin "tegnede roman" *Fröken Livrädd & Kärleken*. Med en rute per side, tegner Rubin, som før har laget barnebøker, i en enkel strek med store figurer og sparsomme bakgrunner. Her er det da også personene som står i fokus. Dranger pensler ut hele menasjeriet av kjærlighetens følelsesregister.

Hovedpersonen Fröken Livrädd er usikker på seg selv. Hun tviler og forelskes som en reaksjon på at andre viser interesse for henne. Dranger forteller om forelskelsen, svingningene, redselen for å vise følelser, sviket og rasjonaliseringen. Frøkenens følelser vises frem i karikerte og uttrykksfulle ansiktsuttrykk, gestikulasjoner og tankebobler.

Serien er både sjarmerende og underholdende, men vakler på grensen mellom det klargjørende og det overtydelige. Hovedpersonen er et skjørt og stakkarslig følelsesbaromenter, uten særlig egen handlekraft og dermed med sviktende

troverdighet. Metaforene Dranger bruker er dessuten forutsigbare, for ikke å si utslitte, men får til dels et annet preg i og med de kraftige overdrivelsene. Her ekstrapoleres alle følelser; ved glede blomstrer hagen og når frøkenen er trist er hun ingenting verdt.

Morten Harper

Den moderne indianer

Derib: *Den røde vej* # 1-4. Carlsen Comics.

I firebindsverket *Den røde vej* har sveitseren Derib ført sin interesse for indianernes liv og levekår frem til det moderne USA. Det er et anklageskrift mot det hvite storsamfunnets overgrep og fortrenging han har laget. Deribs personer kjemper for å overleve i reservatenes sosiale og kulturelle tomrom, hvor alkoholen gir livet innhold for mange. Til tider blir fremstillingen ensidig, men Deribs engasjement gjør uansett serien interessant. Selv om dette er en realistisk serie - flott tegnet i Deribs naturalistiske stil - henter Derib også inn fantastiske elementer, som et subjektivt uttrykk for indianernes egen verdensanskuelse. Serien er velegnet for ungdom.

Morten Harper

Spenningsfarse

Kyle Baker: *You are Here*. DC Comics.

Kyle Baker har med *You Are Here* laget en humoristisk spenningsfarse som er en svært god krimsatire og spekket med underholdende personkarikaturer.

Settingen er slik: hovedpersonen har funnet sin drømmedame, og gleden er gjensidig. Men forholdet er bygget på en illusjon av ham selv, og det er duket for problemer når hans fortid med kriminalitet, utroskap og narkotika henter ham igjen.

Baker bretter ut pikante situasjoner fra både underverden og underliv, og omslagene i historien er spennende. Serien er parodisk, men fungerer også som en unormalt lite forutsigbar krim. Vellykket er også Bakers forsøk på å gjenskape en filmatisk følelse. Serien er rørlig som en god tegnefilm - for voksne.

Morten Harper

Urbane reaksjoner

Ho Che Anderson og Wilfred Santiago: *Pop Life*. Fantagraphics Books.

I *Pop Life* presenterer duoen Ho Che Anderson og Wilfred Santiago ungdommelige urbane miljø. De sender avgårde hver sin fortelling, som begge tar utgangspunkt i personers søken etter identitet(er) mot slutten av nittitallet. Et viktig tema er hvordan identitet skapes som reaksjon mot etablerte konvensjoner. Det ellers moderne eposet starter med bluferdighetens opprinnelse allerede ved det bibelske syndefallet, men hopper raskt til vårt kroppsbevisste tiår. I begge seriene etableres miljø og interessante personer som peker fremover mot lovende fortellinger i de kommende heftene. Disse første avsnittene er dessuten leseverdige kapitler i seg selv. Begge serieskaperne tegner i en stilisert asfaltrealisme, og særlig Andersons bruk av røde flater i et ellers sort/hvitt-univers er flott.

Morten Harper

Mystisk landsby

Gary Spencer Millidge: *Strangehaven*. Abiogenesis Press.

Strangehaven er *Twin Peaks* på engelsk landsbygd. Britiske Gary Spencer Millidge lager magisk realisme med vekt på realismen, men med rom for både kulørte og esoteriske elementer.

Hovedpersonen er en nyskilt ung mann som etter en bilulykke kommer til landsbyen Strangehaven. Den er (oppskriftsmessig) ikke avmerket på kartet, og åsted for utroskap, sjamanisme, hemmelig brorskap og annet intrigemakeri (knapt nyskapende). Boken samler seriens seks første hefter, og Millidge har etablert et mangesidig miljø med sterke, faseterte personer (mer uvanlig). Det er ennå usikkert hvor Millidge vil med de fantastiske elementene, men vi ser allerede at han er dyktig til å skildre nyansene i folks forhold til hverandre.

Tegningene er i overkant stive, men det er god fremdrift i billedforløpene og blandingen av stilarter i enkelte sekvenser fungerer bra.

Morten Harper

Bandeoppgjør

Akimi Yoshida: *Banana Fish*. Viz Communications.

En av de mest særegne japanske spenningsseriene det siste tiåret er *Banana Fish* av Akimi Yoshida. To bøker har nå kommet i engelsk oversettelse.

Handlingen er lagt til New Yorks mafiamiljø. Den unge bandelederen Ash starter et personlig vendetta mot en mafiaboss som er innblandet i handel med stoffet *Banana Fish*, som fikk Ashs bror til å gå berserk som soldat under Vietnamkrigen.

Yoshida tegner i en klar strek, med forenklet realisme. Hun spinner ut intrigen i rolig tempo, men holder interessen fatt ved flere spenstige actionopptrinn. Serien er rettet til jenter (shojo manga).

Morten Harper

Batman på topp

Jeph Loeb og Tim Sale: *Batman: The Long Halloween*. DC .

Kanskje nittitallets beste *Batman*-serie er *The Long Halloween* av Jeph Loeb og Tim Sale. Duoen ble belønnet med fjorårets *Eisner Award* for beste avsluttede tegneserie, og nå er hele historien samlet i en

370 siders bok. *The Long Halloween* er en medrivende krimhistorie om mafia-oppgjør i Gotham City, hvor Batman jakter på en dristig morder som begår sine ugjerninger på høytidsdager. Her er Jokeren på sitt galeste, Catwomen har sjelden vært mer forførerisk og Batman er mer monumental enn Vigelandsparken. Flott tegnet og fargelagt er serien også.

Morten Harper

Utenfor allfarvei

Monte Beauchamp (red): *Blab # 10.* Fantagraphics Books. 1999.

Nå i sitt tiende nummer, utgis antologien *Blab* fortsatt under kresen redigering av Monte Beauchamp. De sporadiske utgivelsene har alltid vært en flott buffet med amerikansk avantgarde, samt en og annen likesinnet utlending.

Hangen til det kunstferdige kan bli noe påtatt. Jeg må innrømme at jeg hadde vanskelig for å få noe ut av blant annet Marc Trujillos hverdagsstilleben *Tales from the land of Plenty* og Mark Landmans syrete *Fetal Elvis*. Men, hva så når det er andre usedvanlig gode bidrag.

Al Columbias *The Trumpets They Played!* er en av de flotteste seriene jeg har sett på lenge. Columbia har gjenskapt klassisk amerikansk animasjonsstil i sinnrike, detaljerte billedruter. En mann med tålmodighet til å lage slike tegninger

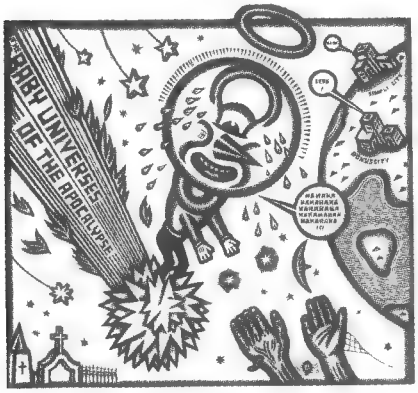

fortjener en setnings stillhet. . En annen formalmester er Chris Ware, som nok en gang viser imponerende design og underfundig handling i *Rocket Sam*. Finske Matti Hagelbergs stratchboard-strek er fortsatt en av mine favoritter, selv om historien denne gang er i overkant kosmisk; om Gud, peanøttsmør og baby-univers.

Peter Kuper har et greitt bidrag om porno, Richard Sala er som alltid mare-rittskildrende, og Spain leverer en hverdagshistorie med sans for snodige detaljer. Enhver med interesse for design, billedkunst, litteratur, animasjonsfilm og tegneserier har noe å hente i *Blab*.

Morten Harper

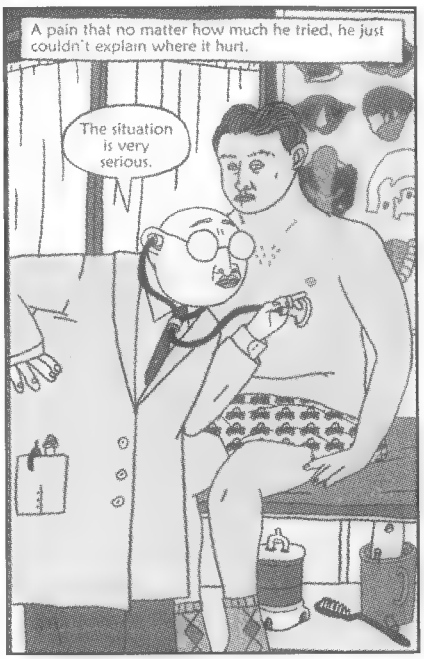

Virkelighet av hengslene

Diverse: *Jetlag*. Actus Tragicus. 1998

Israelske tegneserier er knapt utgitt i Vesten. Derfor er det en begivenhet når kunsterkollektivet Actus Tragicus presenterer seg i *Jetlag* hvor de fem tegnerne har bearbeidet historier av forfatteren Keret. Formmessig er seriene ambisiøse, med forankring til både europeisk stilrenhet, amerikanske *RAW* og annen billedkunst. Stilvariasjonen er god, fra malt stil, via barokk strekføring til det naive.

Problemet er at på sitt svakeste blir boken påtatt kunstferdig. Fortellingen blir stiv og formen motarbeider fortellingen. Flere av seriene er mer egnet til å se på enn å leses. Dessuten ville seriene tjent på mer omfattende tekstbearbeidelse. Ennå er fortellerstilen for utpreget litterær.

Kerets historier er spennende nok. Det handler om en virkelighet som går av hengslene; når en magiker mister kontroll over kunstene, en gutt ser en sparegris bli levende, eller en pikant affære på flyreise.

Morten Harper

Writers on Comics Scriptwriting

Mark Salisbury, Titan Books, 1999, 240 sider.

I en tid da markedet flommer over av bøker om hvordan man bør skrive filmmanus for Hollywood, og det til og med finnes flere bøker om hvordan man bør gå frem for å selge et manus man alt har skrevet, er det litt merkelig at det knapt finnes et eneste hjelpemiddel for dem som ønsker å skrive tegneserier. Innen tegneserienes verden er de fleste *How to*-bøkene rettet mot tegnere, men hvis du har lyst til å skrive serier kan det være vanskelig nok bare å finne ut hvordan et manus skal se ut, i hvert fall før Neil Gaiman inkluderte et av sine Sandman-manus i *Dream Country*, den tredje Sandmansamleboken.

Med denne boken ønsker Mark Salisbury å rette litt på denne skjevheten. Nå er imidlertid Salisbury ikke selv en etablert tegneserieforfatter (i forordet nevner han dog at han har ambisjoner i den retning). Derfor intervjuet han 14 av de ledende forfatterne på det amerikanske markedet i dag, og spurte dem hvordan de begynte å skrive tegneserier, hvordan de arbeider, hvilket manusformat de bruker, hvordan de forholder seg til tegnerne, osv.

Resultatet har blitt en interessant og lettlest bok som så absolutt kan være til hjelp for aspirerende tegneserieforfattere. Det må imidlertid påpekes at dette ikke er en lærebok i kunsten å skrive seriemanus, men som nevnt en samling intervjuer omkring temaet.

De fjorten intervjuobjektene er Kurt Busiek, Peter David, Chuck Dixon, Warren Ellis, Garth Ennis, Neil Gaiman, Devin Grayson, Dan Jurgens, Joe Kelly, Jeph Loeb, Todd McFarlane, Frank Miller,

Grant Morrison og Mark Waid. Fellesnevneren for alle fjorten er at de har oppnådd bred suksess innenfor det amerikanske seriemarkedet, primært sett gjennom superheltserier; derimot er det store forskjeller når det gjelder kritikernes holdning så vel som innhold og virkemidler. Mens Gaiman, Morrison, Miller og Busiek er prisbelønte, høyt respekterte forfattere, må for eksempel Jurgens, McFarlane eller Dixon kunne kalles suksessrike middelmådigheter.

Dersom Salisbury etter hvert kommer med en oppfølger, hadde jeg gjerne sett at han intervjuet en del europeiske og/eller japanske forfattere også for å gi et bredere bilde av tegneserieverdenen. For øvrig er det et savn, som forfatteren selv også bemerker, at Alan Moore ikke hadde tid til å bidra til boken. Ikke bare er Moore en av tegneserieverdenens fremste og mest intelligente forfattere; han er også det navnet som oftest trekkes frem som inspirasjonskilde av de andre serieskaperne i boken, i tillegg til at han skriver helt særegne og meget grundige manus – kanskje opp til 80 manussider for en 24-siders serie.

Boken inneholder mange praktiske tips og idéer, i tillegg til serieskapernes personlige anekdoter og tanker omkring mediet. Man lærer kanskje ikke å skrive tegneserier av denne boken, men den er i hvert fall et steg i riktig retning, og ikke minst virker den inspirerende. Man får selv lyst til å begynne å skrive mens man leser. Paradoksalt nok er det kanskje også en styrke for boken at det kunstneriske nivået til de ulike forfatterne som intervjues er såpass variabelt. Det er oppmuntrende å innse at "hvis denne fyren kan skrive tegneserier med slik suksess, så skal jeg også kunne klare det."

Bokens verdi understrekes for øvrig av at flere av disse forfatterne forteller at det var vanskelig å finne ut hvordan et tegneseriemanus skulle skrives den gang de begynte. Forhåpentligvis vil det snart komme en skikkelig innføringsbok i skriving av tegneseriemanus også, som kan utfylle denne boken.

Arild Tørum

Elegant Batman.

Alan Moore, Brian Bolland, Neil Gaiman m.fl: **Inferno 10: *Batman/Sandman/Transmetro*** Bladkompaniet

Juvelen i denne samlingen av serier fra amerikanske DC Comics er utvilsomt Alan Moore og Brian Bollands halvklassiske *Batman: The Killing Joke*. Serien kom ut i USA i 1988 da *Batman*-feberen raste på det høyeste i forkant av Tim Burtons *Batman*-film og Alan Moore var høyt oppe etter den eventyrlige suksessen med *Watchmen*.

På tegnesiden stilte Brian Bolland, og det er nok britens krystallklare tegninger

som er høydepunktet her. Han har en av de stødigste strekene i bransjen, men dessverre er denne 46 sider lange historien det foreløpig siste storverket hans. Historien prøver å gi en bakgrunn og et ansikt til erkeskurken Jokeren, og vi får en mulig versjon av hvordan og hvorfor mannen ble en knasende sprø superskurk. For som han selv sier: "Noen ganger husker jeg det på en måte, andre ganger på en annen".

Hovedtesen til Jokeren er at alle kan miste forstanden. Alt som skal til er en særdeles dårlig dag. Derfor gjør Jokeren det han kan for å drive Batmans venn, politimester Gordon, fra konseptene: "Galskapen er nødutgangen. Du kan bare tre ut, og lukke døren for alt det grusomme som skjedde. Du kan stenge det ute for godt", tror Jokeren.

Det glade vanvidd er en kompetent Moorehistorie, men det skinner igjennom at mannen på den tiden egentlig var ferdig med superhelter. *Inferno*-heftet fylles ut med en frittstående historie fra *Sandman*-syklusen, og et nytt kapittel fra den ferske *Transmetro*-suksessen. Med et slikt trekløver er *Inferno* blant de mest solide faste tilbudene i den norske seriefloraen.

Øyvind Holen

Spider-Man nr. 1

John Byrne. Egmont Serieforlaget

Superhelten Edderkoppen vender tilbake. Skapelsesberetningen til Edderkoppen, nå Spider-Man, gjenfortelles og oppdateres, uten at noe nytt tilføres.

Da Stan Lee og Steve Ditko ga den usikre tenåringen Peter Parker superkrefter i 1962, ble resultatet en av de mest forfriskende superheltseriene fra tegneserienes sølvalder. De opprinnelige Spider-Manhistoriene blandet superhelter, såpeopera og tørrvittig komedie, og var en av grunnsteinene i forlaget Marvel sin suksess. Nesten 40 år senere gjenfortelles seriens første år av den drevne superheltfortelleren John Byrne, og etter flere års fravær lanseres serien igjen i Norge også.

Dessverre tilfører ikke Byrne noe som helst nytt til historien. Lignende forsøk som Frank Miller og David Mazzuchellis mesterlige *Batman: Year One* og Byrnes egen *Superman: The Man of Tomorrow* gjorde radikale og spennende endringer, men her gjenfortelles historien nesten nøyaktig lik originalen. Peter Parker gjøres om til datanerd, og det refereres til Cindy Crawford, Tom Cruise og Rolling Stones, men dette er kun kosmetiske endringer. Med andre ord er dette et forsøk på å fange yngre lesere som ikke kjenner Spider-Man. For de av oss som har et forhold til helten blir dette meningsløst, og forsøket mangler originalens sjarm og Ditkos spreke streker. Så får vi se om konseptet holder for å fange fantasien til en ny generasjon serielesere.

Øyvind Holen

100 Bullets

Brian Azzarello/Eduardo Risso. Vertigo/DC Comics

Kunne du drept et annet menneske? Nei? Hva hvis du var 100 prosent sikker på at du ikke ville bli straffet for det?

Dette er det enkle, men pirrende konseptet bak Brian Azzarello og Eduoardo Rissos nye Vertigo-krimserie *100 Bullets*. Agent Graves er seriens gjennomgangsfigur, en mystisk agent som oppsøker mennesker som har noe å hevne. Leserne vet foreløbig lite om denne agenten, bortsett fra at han vet hvem du hater, deler ut våpen og lover full immunitetet hvis du velger å gjennomføre drapene. I første seriesyklus møter vi New Yorkjenta Dizzy, som mistet ektemannen og sønnen i en "drive-by" tre år tidligere. Agent Graves har beviser på at to korrupte politimenn sto bak ugjerningen, og oppfordrer Dizzy til å ta hevn.

100 Bullets starter som en lovende tøff krimhistorie med original vri, med muligheter for å ta for seg ulike menneskeskjebner. Serien er fortalt i samme gate som duoens *Jonny Double* (på norsk tidligere år), men er ikke fullt så overkokt og beintøff i stilen. Om serieskaperne klarer å ta opp hevntanken på en mer seriøs og filosoferende måte enn vi kjenner fra populærkulturen kan bli spennende å se, men inntil videre er noen velfortalte, actionfylte krimhistorier heller ikke til å kimse av.

Øyvind Holen

Godt antiklimaks

Jason: Mjau Mjau 4. Jippi Forlag

Første del av Jasons *Vent litt...* (*Mjau Mjau* 3) var en suveren og sjarmerende barndomsskildring som skapte skyhøye forventninger til andre og siste del. Del to føles på mange måter som et antiklimaks, men samtidig er den grå nedturen poenget med historien.

Mest imponerende er Jasons presise og minimalistiske fortellerstil, og *Vent litt...* er et skoleeksempel på "show, not tell"-prinsippet. Gjennom svært sparsommelig dialog (hovedpersonen har bare 19 snakkebobler på 31 sider) tegner Jason et svært treffsikkert bilde av et mistrøstig og tomt hverdagsliv mange av oss kjenner oss litt for godt igjen i. Etter en glad og lekende barndom, er voksenlivet for vår 40 år gamle antihelt Jon blitt en heller meningsløs rekke av rutiner, ensomhet og overfladiske vennskap. "Det

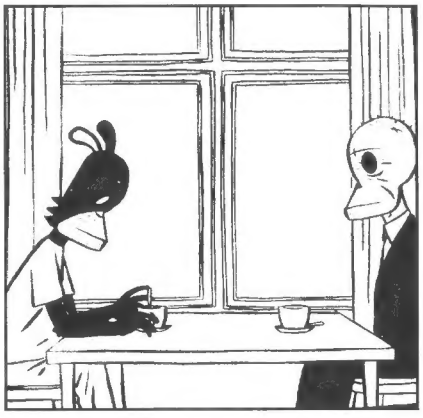

er ikke akkurat blitt det livet jeg ventet meg. Jeg kunne forstått det hvis det var en straff, hvis jeg var en dårlig person, men det er jeg ikke", sukker Jon. Men samtidig er det klart at de skjebnesvangre hendelsene i barndommen som ble skildret i del én, tynger og trekker ned.

Jasons serier er preget av en dyster melankoli og oppgitthet, men vekker samtidig nytt håp for norske tegneserier. *Vent litt...* er ikke noe fullblods mesterverk. Til det blir den i enkelte scener noe for overtydelig i symbolikken, men den viser et fortellertalent som virkelig er i ferd med å blomstre. Sammen med den svært annerledes Christopher Nielsen er Jason den beste og mest personlige historiefortelleren i norske tegneserier i dag.

Øyvind Holen

Fantomets skaper minnes

Lee Falk/Sy Barry m.fl.: *Fantomet Lee Falk-spesial 1999*. Egmont Serieforlaget

Den 13. mars i år trakk skaperen av serieheltene Fantomet og Mandrake sitt siste sukk. Siden 1936 skrev Falk avisserien om *Ånden som går* som fortsatt går i rundt 500 aviser over hele verden.

Med inspirasjon fra *Jungelboken* og *Tarzan* skapte Falk en av de mest seiglivede og populære helter i dette århundre. Serien slo spesielt godt an her i Skandinavia, hvor det ble satt i gang en fantasirik lisensproduksjon av store mengder Fantomeeventyr for å dekke etterspørselen. De siste årene overgikk klart disse "kopiene" Falks stadig mer familievennlige avisserie.

Men dette jubileumsheftet er en passende påminner seriens opprinnelige appell. Vi får fire klassiske eventyr fra perioden 1939-1973, samt informative biografier om Falk og Fantomettegnerne Ray Moore, Wilson McCoy, og Sy Barry. Her er det den mystiske, fryktinngytende og kalde hevneren som står i fokus, selv om det bløthjertede og humoristiske allerede er trygt til stede. Fantomet bestiller så klart melk på en snuskete bar, er sjenert forelsket i Sala, og lar seg verve som proffbokser for å hjelpe et barnehjem. Men det var denne kombinasjonen av halsbrekkende jungeleventyr og uskyldig hverdagslighet som gjorde Fantomet til en spesiell helt. Selv om han er vel prektig, var Fantomet en av de første virkelige menneskelige heltene, nesten 30 år før Marvel introduserte Edderkoppen.

Øyvind Holen

Grafittieventyret

Bjørn Ousland: *Mumle Gåsegg* (fritt etter Asbjørnsen og Moe). TEGN A/L Bum

Tror det må ha vært i 1988. Da fikk jeg nok, og etterpå har det kun vært av og til. Nærmest for å få bekreftet fordommene. Jeg snakker om Pyton.

Men det var meg. I dag ser vi gjennom tegnere som Frode Øverli og

Bjørn Ousland hvilken betydning Pyton egentlig har hatt for Serienorge.

For Bjørn Ouslands *Mumle Gåsegg* er et fantastisk morsomt stykke tegneserie. Av høy internasjonal kvalitet lik de øvrige utgivelsene til TEGN A/L Bum.

Nå er Bjørn Ouslands tegneserieerfaring langt videre enn Pyton – faktisk mye videre. Den stilistiske *Solruns Saga* er vel kanskje mest kjent, men allerede tidlig på åttitallet var han en drivkraft i undergrunnsutgivelsene i Norge.

Mumle Gåsegg er en fabulerende, uhøytidelig tolkning av Asbjørnsen og Moes kjente eventyr. Hvis man er i ferd med å kanonisere, ufarliggjøre og høykulturalisere folkeeventyret, så er Ouslands bidrag i såfall et friskt pust. Hans høyst folkelige 90-tallsversjon er en upbeat utgave der personene ikke er høye, ranke og stolte norske bondesvenner, men grafittiutgaver av Werenskiold og Kittelsen. I så måte tror jeg faktisk at denne versjonen er mer nær den opplevelsen man hadde i røykstuene når bestefar fortalte historier før Asbjørnsen og Moe banket på og brakte dem inn i de tusen bokhyller.

Dette er rett og slett en historie som man blir glad i, spesielt hvis man har lest eventyret før, og man innser hvilken fornying Ousland her representerer. For noen vil det kanskje bli som å banne i kirken, men synd for dem. Dette er så sprudlende og sjarmerende at jeg kan ikke la vær. Løp og kjøp! Billig er den visst også!

Tor Arne Hegna

Nytt fra Milligan

Peter Milligan, Edvin Biukovic: *The Human Target*. DC/Vertigo, 1999, 4 hefter.

For noen år siden var Peter Milligan kanskje den mest spennende av alle de britiske forfatterne som skrev for DCs "voksenavdeling" Vertigo, med serier som *Shade – The Changing Man*, *Egypt*, *Face* og ikke minst *Enigma* bak seg. Etter hvert forsvant Milligan imidlertid litt ut av syne. Han skrev en del forskjellig, blant annet *Elektra* for Marvel, men ingenting av godt, gammelt merke. Så dukket han opp med en ny Vertigoserie, *The Minx*, som handlet om en ung, jødisk jente som var besatt av en slags demon. Men *The Minx* tok aldri helt av, og ble nedlagt etter bare åtte nummer, sannsynligvis fordi den var både forvirrende og lite medrivende. Selv om serien, som nesten alt Milligan har skrevet, fokuserte kraftig på sex og død, var den ikke i stand til å gripe fatt i leseren slik hans beste serier gjorde. Etter skuffelsen med *The Minx* kom så miniserien *The Human Target*. Denne serien er basert på en gammel DC-figur, Christopher Chance, en slags menneskelig kameleon. Chance er i stand til å imitere en annen person så godt at selv hans nærmeste familie ikke ser forskjell, og han lever av å være stand-in for menn som er drapstruet, en slags invers leiemorder.

Serien begynner bra. Det første heftet holder høy klasse, og *The Human Target* er umiddelbart mer spennende enn *The Minx*. Som alltid hos Milligan pøses det på med vold og kinky sex. Snart avsløres det at Christopher Chance selv heller ikke er den han gir seg ut for å være.

The Human Target er i det hele tatt en kløktig og godt skrevet serie, men den flater ut, og når aldri det samme nivået som Milligans beste arbeider. Det er et eller annet som ikke fungerer helt slik det skal, og jeg grep meg selv i å savne forfatteren som skrev *Enigma* og *Egypt*, serier som på et udefinerbart vis lyktes med det Milligan prøver på også her.

Det er alltid trist når gamle favoritter ser ut til å tape seg. Jeg håper at Milligan klarer å komme sterkere tilbake ved neste korsvei, for på sitt beste var han en av de mest interessante forfatterne i Vertigo-stallen.

Arild Tørum

Skisseaktig

Mark Smylie: Artesia. Sirius, 1999, 6 hefter.

Denne miniserien dreier rundt tittelfiguren Artesia, en bemerkelsesverdig kvinne i en mytisk, krigsherjet verden. Artesia er like vakker som hun er sterk og intelligent; hun er ikke bare kong Brans elskerinne, men også hans fremste hærfører. Fortellingen begynner på slagfeltet, der Artesia har vunnet et stort slag for sin konge, som imidlertid begynner å frykte sin kvinnelige kaptein...

Artesia er en serie i fantasysjangeren, og utspiller seg altså i en mytologisk, middelalderaktig verden full av guder og demoner, konger og generaler, mennesker og monstre, og ikke minst de obligatoriske keltiskinspirerte navnene. Ved siden av forfattere som Tolkien, C.S. Lewis og Robert E. Howard er imidlertid Smylie også inspirert av tegnere som Manara og Serpieri, så det er ikke overraskende at *Artesia* bugner av vakre, sensuelle kvinner.

Som tegner er Smylie dyktig, ikke minst til å komponere imponerende tablåer og slagscener. Han har en enkel, slående, og samtidig veldig detaljert

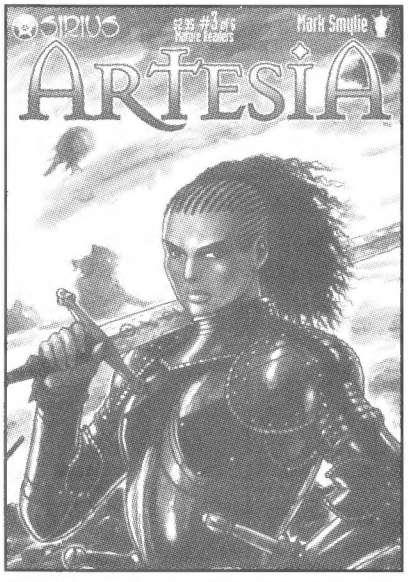

tegnestil som passer godt til historiene han forteller. Han er heller ingen dårlig forteller, selv om denne første miniserien føles litt skisseaktig og uferdig. Det er ikke så rart, for disse seks heftene er da også bare anslaget til et større episk verk, så det blir interessant å se hvordan serien utvikler seg etter hvert.

Artesia er ingen epokegjørende eller nyskapende tegneserie, og fortellerteknisk er den heller ikke veldig interessant. De vakre, flott fargelagte tegningene og den storslagne verdenen Smylie har konstruert gjør ikke desto mindre at serien er underholdende og medrivende, så det er ikke vanskelig å anbefale den til lesere som har sansen for fantasylitteratur. Dessuten tegner han som sagt flotte kvinner...

Arild Tørum

Gi postmannen en sjanse:

Abonnér på TEGN

Unni og Vidar har vært gift i tre og et halvt år. Begge har vært glødende interessert i tegneserier like fra barndommen. Ofte har de likevel savnet en større grad av bevissthet omkring tegneseriemediet. Og ofte har de lurt på om all volden i seriene kan smitte over til deres daglige liv. Derfor har de bestemt seg for å abonnere på TEGN. Aldri mer vil Vidar være usikker på hva postmannen driver med på soverommet. For hvem kan vel vente med å kose seg med TEGN når postmannen dukker opp med nyeste utgave.

Ta lærdom av Unni og Vidar: Et abonnement koster100 kroner for 2 nummer, eventuelt 200 kroner for 4 nummer.
Betales til: TEGN
Nico Hambros vei 4
0969 Oslo
Postgiro 0814 43 72108

TEGN

C-Blad

Returadresse:
TEGN A/L
Nico Hambros vei 4
0969 Oslo